

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 8

Mayıs 1935

Sayı:86

RESMÎ KISIM

Tayinler
Vekâlet emrine alınanlar
Takdir edilenler
Kıdem vaziyetine itiraz edenler
Kanunlar
Tefsirler
Nisan 935 ayı içinde İdare teşkilatında yapılan değişiklikler
Tamimler
Nisan 935 ayı içinde tekaüt ve yetim muamelesi bitirenler
İdare mecmuası ve Institut International des Sciences
Administratives

GAYRÎ RESMÎ KISIM

İdarenin kazaî mürakabesi

Çeviren

H. Şükrü Adal

Az zamanda nüfusu iki kat çoğalan belediyeler neler yaparlar.

K. Naci Kıcıman

İdari ve adli otoriteler tefrikine ait prensipin müeyyideleri (mabat)

Müellifi: Appleton
İbrahim Âli Erberk

Romanyada âmme memurlarına aid nizamname

Ali Kemali

Resmî Kısım

Tayinler

Mülkiye Müfettişleri

No. 11299

Açık olan üçüncü sınıf Mülkiye müfettişliğine Menemen ve Osmaniye kaymakamları Ali Nihad ve Osman Nuri ile Nüfus işleri Umum Müdürlüğü ikinci şube müdürü Muzafferin naklen tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

30/4/935

Kaymakamlar

No. 11285

Açık olan İncesu kaymakamlığına Beyşehir eski kaymakamı Faikın ve Seydişehir kaymakamlığına Simav eski kaymakamı Ömer Fuadın tayinleri tensip edilmiştir. Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

23/4/935

Mektupçular

No. 11289

Bolu Vilâyeti Mektupçusu Faikın Trabzon mektupçuluğuna, Trabzon mektupçusu Nurinin Bolu mektupçuluğuna, Isparta mektupçusu Memduhun Ordu mektupçuluğu-

na, evvelce Kayseri tahrirat müdürlüğünde bulunmuş olan Gesi nahiyesi müdürü Hüsnünün Isparta mektupçuluğuna nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20/4/935

Vekâlet emrine alınanlar

No. 11293

Görülen lüzuma binaen Keşan kaymakamı Reşadın Vekâlet emrine alınması tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

21/4/935

935 yılı Nisan ayında Takdir edilenler

Kaymakamlar:

Bozüyük kaymakamı Emin:
Coşoy

Umumî ve Hususî İdarelere ait işlerde inzibatın temininde ve köy yolları ve diğer yolların düzeltilmesinde, fennî mezbaha vücuda getirmesinde gösterdiği gayretten ötürü Bilecik Vilâyetince takdir edilmiştir.

Gürün kaymakamı Nurettin
Özelçi:

Gürün kazasını elektrikle ışıklatmış ve kaza işlerinin genel düzenliği yönünde iyi varlık ve çalışkanlık göster-

- miş olduğundan Sivas Vilâyetince takdir edilmiştir.
- Adapazarı kaymakamı İhsan: Geyve kaymakamı iken muhtelif işler üzerinde ve yol faaliyetinde gösterdiği hassasiyet, temin ettiği eserler takdire değer görüldüğünden Geyve vilâyetince takdirname verilmiştir.
- Pülümür kaymakamı Edip: Hayvan hırsızlığı ve otomobil soygunculuğu yapanları tesbit ve takip, çaldıkları eşyaların çoğunu istirdat etmesinden ve bu hırsızlığın önüne mümkün olduğu kadar geçmesine muvaffak olmasından ötürü Vilâyetçe takdirname verilmiştir.
- Edremit kaymakamı Kemal: Edremit merkez nahiyesi dahilinde Köy kanununu iyi bir surette tatbik ederek güzel neticeler aldığından ötürü Balıkesir vilâyetince takdirname verilmiştir.
- Dursunbey kaymakamı İzzet Örs: Yerleri sarp olduğu halde kazayı telefonla Gökçedağ nahiyesine bağlamak hususunda gösterdiği gayretten ötürü Balıkesir vilâyetince takdir edilmiştir.
- Artova kaymakamı Kerim Tunçer: Mintakasındaki işlerini kısa bir zamanda başarmış olduğundan Tokat vilâyetince takdirname verilmiştir.
- Maiyet memuru Hakkı Öney: Merkez nahiyesi dahilinde Köy kanununun iyi bir surette tatbik ederek güzel neticeler aldığından ötürü Ba-

İkiesir vilâyetince takdirname verilmiştir.

Mektupçular:

Sivas Mektupçusu M. Fahrettin Başel	Dahiliye devairine mensup bütün memurların sicillini sicil nizamnamesinin hükümleri dairesinde yapmağa muvaffak olduğundan ötürü Sivas vilâyetince takdir edilmiştir.
Konya mektupçusu M. Tevfik Uğurlu	Vilâyetçe tayin, edildiği günden beri vazife hissile iyi çalışarak işleri günü gününe yürüttüğünden ve Dahiliye memurlarının sicillerini bitirdiğinden ötürü Konya vilâyetince takdir edilmiştir.
Balıkesir Mektupçusu Hilmi Türker	Vazifesini ve vilâyetten verilen işleri iyi yapmakta gösterdiği gayretten ötürü Balıkesir vilâyetince takdir edilmiştir.

Nüfus müdürleri:

Muğla Nüfus müdürü Zühtü:	2330 sayılı kanundan istifade eden gizli nüfus vak'alarının tesbit ve tes-cili hususundaki gayretli çalışmasından ötürü Muğla vilâyetince takdirname verilmiştir.
Sivas Nüfus müdürü Ulvi Sözen	Gizli nüfus ve soyadı yazımı ile çoğalmış olan nüfus işlerini çok ve sürekli çalışmak suretile başarmasından ötürü Sivas vilâyetince takdir edilmiştir.

Kıdem tablosundaki mektepten mezuniyet yılına itiraz eden Solhan kaymakamı Avni:

Bu yıl çıkan 6. ıncı tertip kıdem tablosunda Solhan kaymakamı Avninin Mülkiye mektebinden mezun olduğu tarihi 928 yazılmış ise de 926 olduğu anlaşıldığından bu suretle düzeltilmiştir.

Kanunlar

Devlet memurları maaşatının tevhidı ve teadülüne dair olan 1452 sayılı kanuna müzeyyel kanun

Kanun No. 2678

Kabul tarihi 28/3/1935

Madde 1 — Devlet memurları maaşatının tevhid ve teadülüne dair olan 1452 sayılı kanunun 2 inci maddesine bağlı 2 numaralı cetvelin Maliye Vekâleti kısmının askerî muhasebecilikler partisine bu kanuna bağlı cetvelde derece, unvan, aded ve maaşları yazılı bulunan memuriyetler ilâve edilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini Maliye Vekili yürütür.

30/3/1935

Derece	Memuriyetin nev'i	aded	Maaş Lira
10	Muhasebeci	3	35
12	Tetkik memuru	3	25
14	Veznedar	3	20

Türk parası kıymetini koruma kanununa müzeyyel kanun

Kanun No. 2686

Kabul tarihi: 11/4/1935

Madde 1 — Türk parası kıymetini koruma hakkında

1452 sayılı kanun 1229 sayılı Resmî Gazetededir.

neşrolunan 1567 numaralı kanunun altıncı maddesinde yazılı olup 2100 numaralı kanun ile iki sene temdit edilmiş olan müddet hitamı tarihinden itibaren daha üç sene müddetle temdid edilmiştir.

Madde 2 — Bu kanunun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

15/4/1935

**Muvazene vergisi kanununu değiştiren 2417 numara ve
2/5/1934 tarihli kanunun birinci maddesinin
tadiline dair kanun**

Kanun No. 2688

Kabul tarihi: 11/4/1935

Madde 1 — 1980 numara ve 29/5/1932 tarihli Muvazene vergisi kanununun onuncu maddesinde yazılı müddet 1 Haziran 1935 tarihinden itibaren bir sene daha uzatılmıştır.

Madde 2 — Bu kanun 1/6/1935 tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

15/4/1935

2679 numaralı kanun: İnhisarlar Umum Müdürlüğünün 1934 Mali yılı bütçesinde 16,000 liralık münakale yapılması hakkında olup Resmî gazetenin 3/4/935 gün ve 1268 inci sayısındadır.

2680 numaralı kanun: Jandarma Umum Kumandanlığı 1934 Mali yılı bütçesinin 426 ıncı faslında yapılacak değişiklik hakkında olup Resmî gazetenin 6/4/935 gün ve 2970 inci sayısındadır.

2681 numaralı kanun: Evkaf Umum Müdürlüğü 1935

1567 numaralı kanun «1432» ve «2100» numaralı kanun «2311» sayılı Resmî Gazetededir.

1980 numaralı kanun «2110» ve «2417» numaralı kanun «2690» sayılı Resmî Gazetededir.

Malî yılı bütçe kanunu olup Resmî gazetenin 11/4/935 gün ve 2975 inci sayısındadır.

2687 numaralı kanun: İstanbul Üniversitesinin Elektro mekanik şubesine ait alât ve edevat ve kitapların Yüksek Mühendis mektebine devri hakkında olup Resmî gazetenin 18/4/935 gün ve 2981 inci sayısındadır.

2689 numaralı kanun: 1934 Malî yılı Umumî Muvazene kanununa bağlı bütçelerde bazı değişiklikler yapılmasına dair olup Resmî Gazetenin 18/4/935 gün ve 2981 inci sayısındadır.

2690 numaralı kanun: Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü bütçesinde 1900 liralık münakale yapılması hakkında olup Resmî Gazetenin 18/4/935 gün ve 2981 inci sayısındadır.

2691 numaralı kanun: Posta telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1934 Malî senesi bütçesinde münakale icrasına dair olup Resmî Gazetenin 18/4/935 gün ve 2981 inci sayısındadır.

2692 numaralı kanun. Posta telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1935 Malî senesi bütçe kanunu olup Resmî Gazetenin 20/4/935 gün ve 2982 inci sayısındadır.

Tefsirler

Af kanununun 3 üncü maddesinin tefsiri

Tefsir No. 212

2330 sayılı kanunun 3 üncü ve 4 üncü maddeleri, fazla suç işleyenler hakkında bir suç için verilmiş veya verilecek olan cezalardan ayrı ayrı indirme yapılmak suretile tatbik olunur.

11/4/1935

[2330 sayılı kanun 2540 sayılı Resmî Gazetededir.]

**Arttırma, Eksiltme ve İhale hakkındaki 2400 numaralı kanunun
46 ıncı maddesinin (K) fıkrasının tefsiri**

Tefsir No. 213

Arttırma, Eksiltme ve İhale kanununun 46 ıncı maddesinin (K) fıkrasına göre pazarlıkla alınacak şeyler ve yapılacak ilâna tâbi değildir.

15/4/1935

**Nisan 935 ayı içinde İdare teşkilâtında yapılan
değişiklikler.**

No. 11282

Madde 1 — Çorum vilâyeti merkez kazasına bağlı Yeniçamlıca nahiyesinin merkezi yine bu nahiyeye içindeki Lâçin köyüne kaldırılmış ve ismi «Lâçin nahiyesi» olarak değiştirilmiştir.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

16/4/935

No. 11281

Madde 1 — Çat kazasına bağlı Kökoğlan nahiyesi merkezinin şimdiki bulunduğu Kırıkan köyünden kaldırılarak Keçelan köyüne götürülmesi tensip edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararın icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

16/4/935

No. 11270

Madde 1 — Kula kazasına bağlı Karacalar köyü bu kazadan alınarak Alaşehir kazasına bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

16/4/935

No. 11295

Madde 1 — Van vilâyeti merkez kazasına bağlı Nordos nahiyesi, ilişik kâğıtta adları yazılı 37 köy ile birlikte bu kazadan alınarak Şıtak kazasına bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Van merkez kazasından ayrılarak Şıtak kazasına bağlanacak olan Nordos nahiyesini ihtiva eden köyler.

23/4/935

<u>Köyün adı</u>	<u>Köyün adı</u>
Aras	İvelik
Aksin	Koğan
Akçori	Mervane
Kurian	Gelğirin
Harzi	Soradibyan
Varçoni	Demirkosni
İşkân	Çarçalan
Alakan	Usteyan
Örik	Sükünis
Zerzeyan	Nurebin
Birük	Din
Hişet	Babanis
Herisan	Rikava

Köyün adı	Köyün adı
Zağ	Helezo
Bediranis	Ahulan
Takan	Sukân
Şikeftikân	Güderi
Şahmanis	Akratı
Sivik	

Ek: 19/1/935 gün ve 130 sayılı yazıya:

- 1 — Şubat ve mart ayları içinde mülkî taksimatta yapılan değişiklikleri gösterir liste iliştilererek gönderildi.
- 2 — Bakanlık dairelerine yazılmıştır.

3/4/935

Ankara vilâyeti:

Kızılcahamam kazasına bağı Şıhlar nahiyesinin adı Çamlıdırı olarak değıştirilmiştir.

Keskin kazasına bağı Karaağıl Maa Tilkilik köyü (Tilkilik) ve (Karaağıl) köyleri adlarile ikiye ayrılmıştır.

Bolu vilâyeti:

Gerede kazası içinde merkezi Reşadiye köyü olmak ve aşağıda adları yazılı 17 köyü ihtiva etmek üzere (Yeniçağa) adlı bir nahiyeye teşkil edilmiştir.

Reşadiye (Nahiye merkezi)	
Sarayköy	Dereköy
Eskiçağa	Aşağıkuldan
Kındıra	Şahnalar
Hamzabey	Adaköy
Doğancı	Çamlık
Deliler	Gren
Yamanlar	Kemallar
Kaltakçı	Yukarı kuldan

Tokat vilâyeti:

Tokat merkez kazasına bağlı Ohtap ve Bizeri nahiyeleri lâğvedilerek aşağıda merkezleri ve köyleri yazılı Dökmetepe ve Gökdağı adlı iki nahiye kurulmuştur.

Dökmetepe nahiyesi köyleri

Kırımgeri (Nahiye merkezi)	Eskiköy	Emirsait
Asorcık	Ahır	Arzupınarı
Ortaköy	Ovacık	Üçgözen
Bazatalanı	Büyükbirep	Çarıksız
Çıprak	Halilalanı	Doğancı
Zomayır	Sırçalı	Sarıçiçek
Kat	Kalaycık	Karaevli
Küçükbirep	Sürcü	Necip

Gökdere nahiyesinin köyleri:

Bizeri (Nahiye merkezi)	Dikoy
Cihtap	Zadu
Esdığın	Kızıl
Boyalı	Küçük kalmus
Çakelikkışla	Kurtpınarı
Derekışla	Muslu
Zazara	Ahmedalanı
Şehitler	Ezeefe
Karacalar	Üçgöl
Kemkeş	Cincife
Mülk	Hulvar
Yenice	Döllük
Acıpınar	Södeni
Omalar	Karakaya
Ekincilik	Ködel
Bula	Gölcük
Çöreği büyük	Nebi

Çorum vilâyeti:

Sungurlu kazasına bağlı Yokbaş nahiyesi merkezi Boğazkale köyüne kaldırılmış ve nahiyenin ismi Boğazkale olarak değiştirilmiştir.

Denizli vilâyeti:

Acıpayam kazasının Erle nahiyesine bağlı Saz köyü bu nahiyeden alınarak Denizli merkez kazasının Honaz nahiyesine bağlanmıştır.

Diyarbakir vilâyeti:

Diyarbakir merkez kazasına bağlı Devegeçidi nahiyesinin Dermite köyü bu nahiyeden alınarak Diyarbakir merkez kazasına bağlanmıştır.

Erzincan vilâyeti:

Kiği kazasına bağlı Hösnek nahiyesinin Tömik mezrası Korkut köyünden ayrılarak başlı başına bir köy haline konulmuştur.

Elâziz vilâyeti:

Baskil kazasına bağlı İmikuşağı köyü bu kazadan alınarak İzolu nahiyesine bağlanmıştır.

İstanbul vilâyeti:

Sarıyer kazasına bağlı Kemergaz nahiyesi köyleriyle birlikte bu kazadan alınarak Beyoğlu kazasına bağlanmıştır.

İçel vilâyeti:

Tarsus kazasına bağlı Haçıkırı mevki bu kazadan alınarak Seyhan Vilâyetinin Karaisalı kazasına bağlanmıştır.

Tarsus kazası içinde yeniden teşekkül etmiş olan Bahşiş ve Kösereli köyleri birleştirilerek Özel adlı bir köy kurulmuştur.

Kastamonu vilâyeti:

İnebolu kazasının Abana nahiyesine bağlı Dibek ve Kocaoğlu köyleri birleştirilerek Dibek adlı bir köy kurulmuştur.

Kütahya vilâyeti:

Emed kazasının Kelbiabad köyünün adı Kırbasan olarak değiştirilmiştir.

Emed kazasının Dere köyüne bağlı Ören köyü ayrılarak başlı başına bir köy haline konulmuştur.

Kütahya merkez kazasının Arslanapa nahiyesine bağlı Pullar köyü bu nahiyeden alınarak Kütahya merkez kazasına bağlanmıştır.

Kırşehir vilâyeti:

Avanos kazasına bağlı Çapraşık köyü bu kazadan ayrılarak Çiçekdağı kazasına bağlanmıştır.

Avanos kazasına bağlı Karaağaç, Medetsiz, Kılınçlar ve Bazlamaç köyleri bu kazadan ayrılarak Mucur kazasına bağlanmıştır.

Ordu vilâyeti:

Ünye kazasına bağlı Çavdar köyünün Külekçi mahallesi bu köyden ayrılarak Külekçi adıyla bir köy haline konulmuştur.

Seyhan vilâyeti:

Saimbeyli kazasının Kozcağız köyü lâğvedilerek Kozlu köyü ile birleştirilmiştir.

**Nisan 935 ayı içinde İdare taksimatında yapılan
değişiklikler.**

(1)

Antalya vilâyeti:

1 — Gemer nahiyesine bağlı Kuzudere köyü kaldırılmış ve 22/4/935 tarihinden itibaren bir mahalle halinde Gemer köyüne bağlanmıştır.

2 — Korkuteli kazasının Bozova nahiyesine bağlı Zivintçerkes köyü kaldırılmış ve 22/4/935 tarihinden itibaren bir mahalle halinde Zivint köyüne bağlanmıştır.

(2)

Ankara vilâyeti:

1 — Küçük Yozgat nahiyesine bağlı Dereşeyh köyünün adı 16/4/935 tarihinden itibaren Yeşildere ve Keskin kazasının Balişeyh köyünün adı Ballı olarak değiştirilmiştir.

2 — Haymananın Sındıran nahiyesine bağlı Yalınayak köyünün adı 7/4/935 gününden itibaren Karacadağ olarak değiştirilmiştir.

3 — Etimesud nahiyesine bağlı Emiryaman köyünün adı 7/4/935 gününden itibaren Eryaman olarak değiştirilmiştir.

(3)

Bolu vilâyeti:

1 — Düzce kazasına bağlı Şuruhefendi köyü kaldırılmış ve 10/4/935 gününden itibaren bir mahalle halinde Bataklıçiftlik köyüne bağlanmıştır.

(4)

Çorum vilâyeti:

1 — Mecidözü kazasına bağlı Babük köyünün şimdiki bulunduğu yerden kaldırılarak beş dakika ötedeki Subaşı mevkiine götürülmesi 10/4/935 günü tasvip edilmiştir.

2 — Osmancık kazasının Avlağı nahiyesinin Kâmil köyüne bağlı olarak idare edilmekte olan Esenli köyü 16/4/935 gününden itibaren bu köyden ayrılarak İshaklı köyüne bağlanmıştır.

(5)

Çoruh vilâyeti:

1 — Hopanın Viçe nahiyesine bağlı Rifatlı köyü 16/4/

935 gününden itibaren bu nahiyeden alınarak Ervahi nahiyesine bağlanmıştır.

(6)

Elâziz vilâyeti:

1 — Nazimiye'nin İresi nahiyesine bağlı Halik köyü bu nahiyeden alınarak 22/4/935 gününden itibaren Nazimiye merkezine bağlanmıştır.

(7)

Erzurum vilâyeti:

1 — Yusufeli kazasının Osha köyü 10/4/935 gününden itibaren kaldırılarak bir mahalle halinde İşhan köyüne bağlanmıştır.

2 — Yusufeli kazasının Esbe köyü 10/4/935 gününden itibaren kaldırılarak bir mahalle halinde Tivesor köyüne bağlanmıştır.

3 — Ilıca nahiyesine bağlı Arşunu köyü 10/4/935 gününden itibaren kaldırılarak bir mahalle halinde Pulur köyüne bağlanmıştır.

(8)

Giresun vilâyeti:

1 — Dereli nahiyesinin Eğriyanbar köyüne bağlı Meşeliyatak köyü bu köyden ayrılarak 3/4/935 gününden itibaren başlı başına bir köy haline konulmuştur.

Keşap nahiyesinin Işıklı köyüne bağlı Tekke köyü 3/4/935 gününden itibaren bu köyden ayrılarak başlı başına bir köy haline konulmuştur.

Giresun merkez kazasının Seyit köyüne bağlı Orhaniye köyü 3/4/935 gününden itibaren bu köyden ayrılarak başlı başına bir köy haline konulmuştur.

(9)

Kars vilâyeti:

1 — Tuzluca kazasının Pernavut nahiyesine bağlı E-

şekmeydanı köyü adının Bahçelimeydanı olarak değiştirilmesi 16/4/935 gününde tasvip edilmiştir.

(10)

Kastamonu vilâyeti:

1 — Cide kazasının Könye köyüne bağlı Mucce mahallesinin bu köyden ayrılarak Tosoş köyüne bağlanması 16/4/935 günü tasvip edilmiştir.

(11)

Kayseri vilâyeti:

1 — Bünyan kazasının Sarıoğlan nahiyesine bağlı Yağmurbey köyü 10/4/935 gününden itibaren bu nahiyeden alınarak Bünyan kazasına bağlanmıştır.

2 — Felahiye nahiyesine bağlı Çukur köyünün 450 nüfusu ihtiva eden 72 evin 22/4/935 gününden itibaren bu köyden ayrılarak Yeniköy adile başlı başına bir köy haline konulmuştur.

(12)

İstanbul vilâyeti:

1 — Beykoz kazasının Mahmud Şevket paşa nahiyesine bağlı Alibahadır ve Mahmut Şevket paşa köyleri 22/4/935 gününden itibaren bu nahiyeden alınarak Beykoz kazasına bağlanmıştır.

(13)

Kırşehir vilâyeti:

1 — Kırşehir merkez kazasına bağlı Tatarilyas ve Aşağıkurumlu köyleri 16/4/935 gününden itibaren bu kazadan ayrılarak Köşker nahiyesine bağlanmıştır.

2 — Kırşehir merkez kazasının Küçükkavak köyüne bağlı olarak idare edilmekte olan Çatalarca köyü 16/4/935 gününden itibaren başlı başına bir köy haline konulmuştur.

(14)

Manisa vilâyeti:

1 — Gürdes kazasına bağlı Yunuslar köyü 1/4/935 gününden itibaren kaldırılarak bir mahalle halinde Kurttutan köyüne bağlanmıştır.

2 — Manisa merkez kazasına bağlı Yüntdağı dere köyü 1/4/935 gününden itibaren kaldırılarak Kapukaya köyüne bir mahalle halinde bağlanmıştır.

3 — Kula kazasına bağlı Şehitli - oğlu köyüne bağlı Sarnıç ve Çakırca köyleri 22/4/935 gününden itibaren bu köyden alınarak Sarnıççakırca adı ile başlı başına bir köy haline konulmuştur.

(15)

Samsun vilâyeti:

1 — Bafra kazasına bağlı Mülküç köyünün; Mülküç, Kavşak, Kaltak ve Kabakalan mahallelerinin (Yukanmülküç) ve Gürğendüzü, Köse, Karaağaç, Akğöney, Öküztaş ve Redifli mahallelerinin (Köse) adlarıyla iki köy haline konulması 22/4/935 günü tasvip edilmiştir.

(16)

Seyhan vilâyeti:

1 — Osmaniye kazasının Yarpuz nahiyesine bağlı Gökğöl köyü 22/4/935 gününden itibaren bu nahiyeden alınarak Osmaniye kazasına bağlanmıştır.

(17)

Sinob vilâyeti:

1 — Gerze kazasına bağlı Yenicuma nahiyesi adının Dikmen ve Aynacık kazasına bağlı Yenicuma nahiyesi adının da Yenikonak olarak değiştirilmesi 22/4/935 günü tasvip edilmiştir.

Tamimler

Mahalli İdareler U. Müdürlüğü

Öz :
Pazar yerleri H.

Sayı: 117/73

1580 sayılı belediye kanununun 15 inci maddesi Belediyelerin yapacakları ve görecekleri işleri birer birer saymış ve meydan ve pazar yerleri açmak vazifesini de bunlar arasına koymuştur.

Birkaç yıl önce Belediyelerimiz, Bu alanda idare makamlarının da yakından gösterdikleri alâka ile, kurdukları pazarla halkın ihtiyaçlarını kolayca ve ucuzca temin edebilmesine yardım etmişler ve bu suretle gerek efkârı umumiyede, gerek memleket ekonomik hareketinde değerli ve kıvanç verici bir iş yapmışlardı.

Son zamanlarda bu alâkanın tavsadığı ve bu sahada gereği gibi çalışılmadığı yapılan tahkikattan ve müfettişlerin Vekâlete verdikleri raporlardan anlaşılmaktadır.

Ahalinin zarurî ve kâfi olan ihtiyaçlarına doğrudan doğruya ve ucuz bir surette cevap veren ve ekonomi alanda değer ve yararlığına kuşku olmayan pazar yerlerinin açılmasında belediyeleri, eskiden olduğu gibi faaliyete getirmelerini ve bu iş ile bizzat alâkadar olmalarının Vali arkadaşarımdan rica ederim.

16/4/935

Nüfus İşleri U. M.
Ş. III.

Öz:
Yıpranmış Nüfus kütüklerinin değiştirilmesi II.

Sayı: 10607/716

Bazı nüfus idareleri esas kütüklerinin senelerden beri kullanılması yüzünden yıprandığı ve tamir ve tecilde müh-

taç bir halde bulunduğu teftiş lâyhalarından ve Vilâyetlerin iş'arından anlaşılmakta ve bunların tamir ve teclidi için tahsisat istenilmektedir.

Bu dileklerin tutarı matbua ve defter tamiri mesarifi olarak bütçeye konulmuş tahsisatın çok üstünde bulunduğundan ve esasen tahsisatta kalmadığından şimdilik verilmesine imkân bulunamamıştır.

Bunun için bu defterlerden ele alınamayacak kadar yıpranmış bulunanlarının muhteviyatı aynen ve bütün meşruhatı ile İstanbul Nüfus evrak mahzeninden getirtilerek ve mahkemeden tasdik edilecek boş defterlere nakledip eskileri ile karşılaştırmak suretile doğru ve eksiksiz bulunduğu Nüfus Müdür veya memur ve kâtipleri tarafından tasdik olunması ve eski defterin de esas vesika olarak bağlanıp muhafaza edilmesi gerekli görülmüştür.

Bu esas Kütüklerde görülecek tahrifat daha evvel tetkik ve tesbit ve idare heyeti mazbatası ile tevsik edilmemiş ise müsebbipleri hakkında kanunî takibat yapılmak üzere esbabı araştırılarak ona göre yapılacak iki nüsha zabıt verekası idare heyetince dahi gözden geçirilip tasdik olunduktan sonra bir nüshasının idare heyetinde diğer nüshasının Nüfus idaresinde saklanması ve tasdikli bir örneğinin de Vekâlete gönderilmesi lüzumu tamamen tebliğ olunur.

28/4/935

Vilâyetler İ. U. M.
Ş. I.

Öz:

Düyunata müteallik evrakı
müsbitenin tanzimi II.

Sayı: 1314/2603

929 senesinden 932 malî senesi nihayetine kadar tahakkuk edip de ait olduğu fasıl ve maddelerdeki tahsisatın ademi kifayesinden dolayı tesviye edilemeyen borçların 932 senesi muvazenei umumiye kanununun II inci maddesine

tevfikan tahvil verilmek suretile ifa edileceği cihetle gerek vilâyetiniz merkez malmüdürlüğünden ve gerek kaza malmüdürlüklerinden şimdiye kadar vekâletimiz muhasebe müdürlüğüne gönderilen düyun ilmühaberlerinde yazılı istihkak sahiplerinin isimlerle alacaklarını gösterir cetveller ve bu cetvellerdeki paralara ait muktezi tahakkuk evrakları üzerine yapılacak muameleyi gösterir bir muhtıra ilişik olarak gönderildi. Alacaklar hakkında uzun, uzadıya muhabereyi mucip olmamak için evrakın muhtıradaki hususat nazarı itibara alınarak ikmal ayrı ayrı zarflara konulup zarfların üstlerine de cetveldeki numaralar ile isimler yazıldıktan sonra merkeze gönderilmesi tamimen rica olunur.

/4/935

Muhtıra

Harcırah H:

1 — İlişik evrakı müsbite meyanında mevcut bulunan harcırah beyannamesinde yazılı olan suallerin cevapları yazılacağı gibi izahat kısmında gösterilen mevadda itina edilecektir.

2 — Harcırah tahakkukuna esas olmak üzere vilâyet nafia heyeti fennesinden alınan mesafe cetvelde memurun tayinini bildirir tasdikli yazı suretleri gönderilecektir.

3 — Harcırahın istinat ettiği usul ve nizama tevfiikan dairesine mucipli tahakkuk müzekkeresi ve mesarifi hakikiye varsa memurun müfredatlı ve dairesi âmiri tarafından musaddak beyannamenin raptı.

4 — 335 tarihli mülkiye harcırah kararnamesinin 13 üncü maddesinde gösterilen aile efradının nazarı dikkate alınması, (sinni mükellefiyet dahilinde bulunan yani 13 yaşını ikmâl eden evlâd ve ahfad zükûrun mektebe müdavim bulunması ve sayı zatisile iaşesini temin edemeyecek surette malûl ve mecnun bulunması gibi

ahvalin vücudiyeti müsbet evrak ibrazı halinde velev ki sinni mükellefiyet dahilinde bulunanlardan sayı zatisile iaşelerini temine mani ahvalin ademi mevcudiyeti dahilinde harcırah verilmemesi Divan muharreratındandır.) tahakkuk muamelâtının yapılacağı zaman bu kararın nazarı dikkate alınması.

5— Tekâüd edilenlerle infisal edilenlerin harcırahlarının müddeti tesviyesi hakkında 28/Nisan/926 gün ve 829 sayılı kanunun birinci maddesinin nazarı dikkate alınarak harcırah talebini havi istidadının raptı.

6 — Şimendiferle vukubulan seyyahatta aile efradından 3 yaşını ikmâl etmeyen çocuklar parasız, 7 yaşını bitirmeyenlere nısıf ve 7 yaşından yukarı olanlara tam ücret.

Vapurdaki seyyahata gelince: Altı (dahil) den 12 (dahil) yaşına kadar yarım, altı yaşına kadar parasızdır.

7 — 929 dan 931 seneyi mâliyesi hitamına kadar (Uzak memleketlere tayin olunacak nahiye müdürleriyle ailelerine II/Teşrinisani/339 günlemeçli ve 219 numaralı 6 ıncı avans kanununun 8 inci maddesine 974 numaralı kanunla ilâve olunan fıkraya tevfikan tayin ve azilleri mahallerine mevdu memurini taliyeden tekaüdü icra kılınanlara 931 senesi nihayetine kadar 25/Teşrinisani/926 tarih ve 102 numaralı tefsir mucibince harcırah tahakkuk ettirilmesi ve 932 senesinden itibaren ve 1934 bütçe kanunu (H) cetvelde kabul edilmiş olan 1932 malî senesi müvazenei umumiye kanununun 23 üncü maddesi mucibince harcırah tahakkuk ettirileceğinden ona göre hesap edilmesi. Masarifi zaruriyeye müteallik beyannamelerin ziri şu suretle tasdik edilmiş olacaktır.

“İşbu beyannamenin hakikat hale mugayereti sabit olduğu taktirde her türlü mesuliyeti kanuniyenin tarafıma aidiyeti takdiren muvafıkı hakikat olduğunu tasdik ederim.”

8 — 1934 senesi bütçe kanununun 'H' cetvelde kabul etmiş olduğu 1931 malî senesi bütçe kanununun 19 uncu maddesindeki eşkâl ve merasimin ikamet yevmiyesinin tahakkukunda nazarı dikkate alınması ve 931 senesin-

de tahakkuk edip de henüz tediye edilmemiş ve fakat 19 uncu maddeye temas ettirilmiş ikamet yevmiyelerin tahakkukunda Maliye vekâletinin 74 numaralı tebligatı umumiyesinin nazarı dikkate alınıp alınmadığı açıkça izah edilecektir. 19 uncu madde ile alâkası olmayan muvazzaf bir memurun muvakkaten bir memuriyete tayininden dolayı kendisine verilecek harcırahın hesabında infikâk ve muvasalat yevmiyesi verilmeyeceğinden tahakkukun o suretle yapılması.

9 — Valide için verilecek harcırahların tahakkukunda pederinin vefat etmiş olduğu tevsik edilecek, sağ olduğu takdirde harcırah verilmeyecektir.

10 — Hemşire için verilecek harcırahta da zatüzevç olmadığı ve iaşesile mükellef bulunduğu tevsik edilecek aksi takdirde harcırah tahakkuk ettirilmeyecektir.

11 — Harcırah kararnamesi mucibince harcırah tahakkukunda takibi mutat en kısa yol harcıraha esas ittihaz edilmesi lâzım eden olması itibarile gayri bir yol takip zarureti halinde bu sebep mahallinin en büyük mülkiye memuru tarafından, tasdik ve kabul edildiğine dair vesaik raptedilecektir.

12 — Aile harcırahlarında ailenin muvasalatını tevsik eder ilmühaberde aile efradının doğum tarihleri ve tarihi muvasalatları gösterilecektir.

13 — Tediyesi istenilen paranın henüz tesviye edilmediğinin neye müstenit olduğu da açıkça söylenecektir.

14 — Başka bir mahalden vekâleten bir memuriyete getirilenlere ikamet yevmiyelerde gidiş ve geliş harcırahlarının tahakkukunda asalet ve vekâlet maaşından hangisi fazla ise o maaş esas ittihaz edilecektir.

15 — Aile harcırahlarının tahakkukunda evvelce hangi mahalle kadar aile harcırahı verilmiş ise o mahalden hesap edilmesi nazarı dikkate alınacaktır.

Maaş H:

1 — Esbabı istihkakın esamisini ve miktarı istihkaklarını ve tevkifat ve ita miktarlarını mübeyyin bordronun tanzimde beraber tahakkuk bordosunda vukuatı cedi-

de izah ve müstenit olduğu evrakı esasiyenin sureti musaddakaları raptedilecektir.

2— Münhal ve mezun memuriyete vekâlet edenler arasında jandarma sınıfına mensup olanlar varsa bunlar hakkında 22/6/930 günlemeç ve 1706 numaralı jandarma kanununun 18 inci maddesinin nazarı dikkate alınarak borç tahakkuk ettirilmemesi.

3— Başka mahalden getirilmemiş vekillere ne nisbet üzerinden vekâlet maaşı verileceğine ve tayinine dair olan yazı suretinin gönderilmesi.

Tedavi ve yol mesarifi H:

Memurin kanununun 84 üncü maddesinin 'D' fıkrası mucibince (Memleket dahilinde resmî ve hususî müessesatı sıhhiyeden birisinde tedavileri lüzumu fennen sabit olanlara) verilir. Ancak, bu kabil memurların tedavi altında bulundurulacakları hastahaneyeye sevklerinden evvel hastalıklarının muhakkak surette sıhhi müessesede tedavileri lüzumunu gösterir vilâyet sıhhat ve içtimâî muavenet müdürlüğünden musaddak raporun mensup oldukları vekâlete irsali ve vekâletçe hasta memura yol ve tedavi edileceği müesseseye de ilâç ve yatak parası verilmesinin tensip edilmiş olması lâzımdır. Kaydına göre, evrakı müsbite olarak doktorun vermiş olduğu rapor vilâyet Sıhhat ve İçtimâî muavenet müdürlüğünden musaddak olması, Vekâletin tedavi ücretinin kabul eylediğine dair vilâyete yazılan yazı suretile memleket dahilindeki resmî ve hususî hastahane tarafından tahakkuk ettirilmiş olan borcu gösterir faturanın ve hastanın hangi tarihten hangi tarihe kadar tedavi altında kalmış olduğunu gösterir kat'î rapor tasdikli suretlerinin gönderilmesi icap eder.

Gerek yukarıda tasrih edilen ve gerek mümasil olarak tahakkuk edip merkezden terdiye emri celbi icap eden bilumum düyunat hakkında tahakkukla alâkadar memurinin mahalli malmemurlarile de temas ederek fazla ve noksan tahakkuk yapılmaması hususunun temini, bununla beraber düyun ilmühaberinde isimleri yazılı olan istihkak sahiplerinin vilâyet ve kaza dahilinde mukim olmayanlar

kimlerdir ve bunlar elyevm nerededirler? Bunlardan ölmüş olanlar varsa varisleri kimlerdir? Adreslerde verasetlerini isbat eder veraset ilâmının da gönderilmesi.

24-3-935 den 28-4-935 şe kadar işi biten Tekâüt ve yetim maaşları

Adı ve memuriyeti	Nev'i tahsis
Kozan kaymakamı Ahmet Mazhar	Eytam
Cebelibereket hususî muhasebe sabık müdürü Abdullah Niyazi	Tekâüt
Koyulhisar nüfus memuru Tahsin	Eytam
İnoz kaymakamlığından mütekait Ahmet	»
Belviran nahiyesi müdürü Hicri	Tekâüt
Kalei tavas nahiyesi müdürü Ahmet Akif	Eytam
Gördes nüfus memuru Ahmet Hamdi	Tekâüt
Niğde hususî muhasebe damızlık hayvanat depo aNbar memurluğundan mütekait Rifat	Eytam
Kılıç Ali paşa eski nüfus memuru Ömer Lûtfi	Tekâüt
Silvan hususî muhabere memuru Süleyman	Eytam
Doğanbey nahiyesi müdür vekili Ali Rıza	»
Bilecik hususî muhasebe müdürlüğünden mütekait Sabri	»
Mülğa iaşe nezareti heyeti teftişkiye müdürlüğünden mütekait ölü Osman Remzi	»
Adana iskân istatistik memuru Ali Ulvi	»
Adana evrak müdürü ölü Abdülbakı	»
İstanbul belediyesi kavasığından mütekait Hüseyin	»
Karadere nahiyesi müdürü Şükrü	Tekâüt
Samutlu nahiyesi tahrirat kâtibi Âdil	Eytam
Develi nüfus kâtibi Mehmet Hulusi	»
Umuru hukukiye müdüriyeti tenfizi ilâmat memurluğundan mazul Hüseyin Hüsnü	Tekâüt
Beyoğlu Belediye şubesi tahsildarı Osman	»
İnegöl nüfus memurluğundan mütekait Sabri	Eytam

Adı ve memuriyeti	Nev'i tahsis
Çarşı mezar idaresi tesellüm memuru Bekir	Tekaüt
Osmanık hususî muhasebe eski tahsildarı Ömer	»
Sivas eski valisi Ahmet Faik	»
Kireli nahiyesi müdürü Ali Rüştü	Eytam
Gördes hususî muhasebe memuru Nuri	Tekaüt
Ceyhan eski nüfus memuru Hasan Avni	Eytam
Hüdavendigâr vilâyeti nüfus idaresi kâtipliğinden mütekait ölü Ahmet	»
Hendek nahiyesi müdürü Halil Vamık	»
İspir kaymakamı Ahmet Zemci	Tekaüt
Kuzca nahiyesi müdürü İbrahim Ethem	»
Silivri kaymakamı Mehmet Ali	Eytam
Mülga şehremaneti vezne mümeyyizi Osman Nuri	»
Geligüzan nahiyesi müdürü Bahri	Tekaüt
Balya eski kaymakamı ölü İbrahim Ethem	Eytam
Devrek nüfus memurluğundan mütekait Hüseyin	»
İzmir hususî muhasebe memuru Mehmet Şevki	Tekaüt
Seferihisar tahrirat kâtipliğinden mütekait İsmail Hakkı	Eytam
İstanbul belediyesi matbaa müdürü Hakkı	Tekaüt
İstanbul belediyesi müfettişi Osman Nuri Aksungur	»
Üsküdar belediyesi evzan memuru M Nuri	Eytam
Vakıkebir hususî muhasebe memuru Fehmi	Tekaüt
Tavas kazası eski tahrirat kâtibi Hacı kemal	»
Hopa hususî muhasebe tahsildarı Mehmet Şükrü	»
Haremeyni muhteremeyn tercümanı ölü Ata	Eytam

İdare mecmuası ve İnstitut İnternational des Sciences Administratives

Belçika İş ve içtimaî basiret Bakanlığı Umum müdürlerinden Mr. Daniel Warnotte Brükseldeki maslahatgüzarlığımıza müracaat ederek «İnstitut İnternational des Sciences Administratives» namına İdare mecmuasından gön-

derildiği takdirde memnuniyetle kabul edileceğini bildirmesi üzerine mezkûr maslahatgüzarlık vasıtasile enstitüye İdare mecmuası gönderilmeğe başlamıştı.

Ahiren Enstitü kâtibi umumisi M. Ed. Lesoir tarafından mecmuanın gönderilmesi hasebiyle Dahiliye vekilimize teşekkürü havi Bürüksel Maslahatgüzarlığına gönderdiği mektubu aşağıda aynen dercediyoruz. Mecmuamıza karşı ilmi bir enstitünün gösterdiği alâkayı şükranla karşılıyoruz.

Copie de la lettre adressée à la Légation de Turquie à Bruxelles, par l'Institut International des Sciences Administratives, à Bruxelles, en date du 12 avril 1935.

J'ai l'honneur d'accuser réception de votre lettre du 25 Mars, no. 239/37, par laquelle vous voulez bien me fair savoir que monsieur le Ministre de l'Interieur de Turquie vous fera parvenir à l'Intervention de l'Institut International des Sciences Administratives, la revue «İDARE» dont me transmettez le dernier numero paru.

Je vous suis tres reconnaissant Excellence de votre aimable intervention en vue de donner satisfaction au désir exprimé par monsieur Warnotte, et de votre promesse de nous transmettre les numéros suivants de cette intéressante publication.

Puis-je me permettre de vous prier de bien vouloir exprimer à monsieur le Ministre de l'intérieur de Turquie toute la gratitude de notre Institution.

Veuillez agréer, etc...
Le Secrétaire Général.
S. Ed. Lesoir.

Gayri Resmî Kısım

İdarenin kazaî mürakabesi

Muhtelif memleketlerdeki mürakabe uzuvları

Yazan: Roger Bonnard
Bordeaux üniversitesi hukuk
Fakültesi profesörü

TASNİF:

Bu yazılarda, belli başlı idari mevzuatı tahlil suretile, muhtelif ülkelerdeki idarenin kazaî mürakabe sistemlerini mütalea niyetindeyiz. Bu mukayeseli mevzu hukukun izahı, temel olarak salâhiyetin muhtelif uzvî — **organique** tefrikleri alınarak, muayyen bir nizama göre ve muayyen kategorilere ayırmak suretile yapılacaktır.

İlkin, bugün birbirinin bütün bütün tersi olarak görünen iki sistemi karşılaştırmak gerektir. Bu, bir yanda Anglo-Amerikan sistem, öte yanda da Fransız sistemidir.

İngilterede ve Amerika Birleşik Devletlerinde idari davalarda adlî mahkemelerin münhasıran salâhiyet sahibi olduğu fikri hâlâ mevcuttur. Bununla beraber «İdareci hâkim = **Administrateur - Juge**» usulünün şiddetli hücumlarına uğramaya başlamış ve İdarî mahkeme müessesesi için yol açılmıştır.

Fransada ise, tam tersine, kuvvetlerin ayrılığı hakkındaki Fransız telâkkisi yüzünden, idarî davalarda İngiliz sistemine aykırı bir prensip hüküm sürmektedir.

İlkin, idarenin üstün salâhiyeti, sonra kâfi derecede mahdut adlî mahkeme iştirakile idari mahkemeler..

Bundan başka, idarî mahkemelerin salâhiyeti bütün idari davaları şümulü içine alır. Bu salâhiyet, yalnız sübjektif bir hakkın ihlâli karakterini taşıyan davalara inhisar ettirilmiş değildir. Aynı zamanda objektif davalara kadar da uzanır.

İşte Yugoslavyada bugün tatbik olunan mürakabe sistemi bu son izah şekli ve idari mahkemeler serisinin bünyesi iledir ki Fransız sistemine yaklaşmaktadır.

Diğer ülkelerdeki sistemler, bu iki evvelki sistem arasında, yani Anglo - AmerikAn sistem ile Fransız sistemi arasında mutavassıt sistemi teşkil ederler. Ve iki gruba ayrılırlar:

I — İtalyada, Romanyada, Yunanistanda taklit edilen Belçika sistemi.. Bu sistemin esaslı fikri şudur: Adlî mahkemelerin idari davalardaki salâhiyeti, idari davaların sübjektif ve objektif davalar diye maddi - **matériel** bir tefrikinden doğar.

Bundan, adlî mahkemelere geniş bir salâhiyet verildiği neticesi çıkıyor. Bu suretle, Belçikanın ve onu taklit eden ülkelerin kabul ettiği sistem Anglo-Ameriken sisteme en ziyade yaklaşan bir sistemdir.

Fakat Belçika tipini kabul eden sistemler, rüyeti adlî mahkemelere ait olmayan davalar, yani idari fiillerin kanuna uygunluğunu araştıran davalar hususunda tefrika uğrarlar. Halbuki Belçikada bunlar «İdareci hâkim» in şümulüne giren davalarda bırakılmıştır. Bu vaziyet, son zamanlarda idari mahkeme tesisi lehinde metalibatı tahrik etmiştir. İtalyada bu davalar, adlî mahkemelerin zararına olarak salâhiyetlerini genişletmek isteyen idari mahkemelerin lehine kazaî bir mahiyet kazanmıştır. Aynı hareket Yunanistanda da görülmüştür. Romanyaya gelince, idarî mahkemelere düşman olan bu ülkede, kanun vazîi bu kazaî hareketi adlî mahkemeler lehine çevirmeğe uğraşmaktadır.

II — İkinci mutavassıt tip Alman sistemidir. Avusturya, İsviçre ve Avusturya Macaristan imparatorluğuna tevarüs eden bazı devletler bu gruba girmişlerdir.

Alman sisteminde adliye mahkemelerinin salâhiyeti, idarî davaların hususî hukuk ve âmme hukuku davaları diye maddî bir tefrikinden doğar. Adliye mahkemeleri

hukuku hususiyenin bütün idarî davalarını bakmaya salâhiyettardır. Bu mahkemelerin salâhiyeti, Belçika sistemindeki salâhiyete nisbetle azalmıştır. Fakat Fransız sisteminde kabul olunan salâhiyetten çok daha geniştir. Zira, idari davaların hususî hukuk ve âmme hukuku davaları diye materyel bir tefrike uğraması orada başka şekildedir.

Bu materyel tefrik, orada hususî hukuk davaları için daha geniş bir saha tayin edecek mahiyettedir.

Âmme hukuku davalarında Alman sistemi tamamen idarî mahkemeleri kabul etmiştir. Fakat bu davalar için «İdareci - hâkim» usulüne de yer verilmiştir. Bu temayül bilhassa İsviçrede fazla hissedilmektedir. Filhakika Alman sistemi, prensip itibarile, İdarî mahkemeler ile idare arasında âmme hukuku davaları hususunda bir salâhiyet iştiraki kabul etmektedir. Bu iştirak, genel olarak, kanunların, idarî mahkemelere verilen salâhiyetleri birer birer sayması suretile taayyün eder. Fakat bazan da sübjektif ve objektif davalar tefriki hakkında umumî bir hükümle tezahür eder: İdarî mahkemelerin salâhiyeti sübjektif bir hakkın ihlâlüne mevzu olan davalara inhisar ettirilmiştir.

İdarî mahkeme teşkilâtının muhtariyeti ve idare ile ayrılığı bakımından bu kategorileri tesis etmek güç olacaktır. Zira, Alman sistemi müstesna ve o da yalnız yüksek İdarî mahkemeler için, umumiyetle idari mahkemeler idare ile ayrılıklarını icap ettiren bütün şartları tahakkuk ettirmezler. Bununla beraber, bu ayrılık hukuken tahakkuk etmemekle beraber, ekseriya – bilhassa Fransada olduğu gibi – fiilen tahakkuk etmektedir.

*

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde kazaî mürakabe

SİSTEMİN UMUMÎ KARAKTERLERİ.

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde tatbik olunan idarenin kazaî mürakabesi sistemi, bu iki ülkenin birbirine yakın olan hukuk sistemleri yüzünden, bir çok benzerlikler göstermektedir.

Anglo Amerikan Common law ına göre adliye mahkemeleri idare üzerinde geniş bir mürakabe icra ederler. Zira bu mahkemeler idari davalar hususunda vasi bir salâhiyete malikdirler. Fakat **statutaire** hukuk, yani kanun vazii tarafından **statute**'lerde formüle edilmiş olan hukuk, bu mahkemelerden, bazı hallerde, davaya bakma hakkını kaldırmış ve bu suretle mürakabe salâhiyetini azaltmıştır.

Genel olarak, Anglo-Amerikan hukukta, iptidâî hukuk olan Common Law ile, bu kaidelerin değiştirilmesi suretile kurulan **statutaire** hukuk arasında bir geçimsizlik vardır. Bu geçimsizlik, idarenin kazaî mürakabesi meselesinde, bütün bütüne, açığa çıkar. Çünkü her iki hukuktan her biri adliye mahkemelerinin salâhiyeti bahsinde tamamen ayrı temayüllere malikdirler. Bu meselede Common law kaidelerinin ruhu, adliye mahkemelerine, idare üzerinde geniş bir mürakabe salâhiyeti tanımıştır. O derecede ki, bazan bu mürakabe kazaî mahiyetini aşmaktadır. Bununla beraber şu takyidi de ilâve etmek lâzımdır: Bu mahkemeler ancak, fili itiraza sebebiyet veren memurun şahsan dahili dava olabilmesi halinde müdahale edebilirler. Fakat, memurun hatası yüzünden dava edilen hükmi şahıs mahallî idarelerden biri olursa mahkemelerin kazasına tâbi olacaklardır. Common law'a göre mahkemelerin salâhiyeti dışında kalan yalnız devlet hükmi şahıstır. Bu kaide, Amerika Birleşik Devletlerinde **statute** lerle değiştirilmiş ise de İngilterede bu tadil yapılmamıştır.

Bu günkü **statutaire** hukuka gelince, bu hukuk adliye mahkemelerinin salâhiyeti bahsinde Common law kaidelerine, açık şekilde, aykırı hükümleri ihtiva eder. Son **statute**'lerde mahkemelerin bazı davalara bakmaktan el çekmesi için büyük bir gayret görülür. Bu; bir çok sahalarda tezahür etmiştir. Fakat en ziyade tatbik edildiği yer idarenin mürakabesidir. Bu suretle; gerek başka hiç bir müracaata imkân bırakmayacak şekilde kat'î kararlar itihaz etmek, gerekse İdarî davaları derecei nihaiyede halletmek hususunda idareye bir salâhiyet verilmiştir. Böylece, gerek bazı idareciler lehine, bilhassa İngilterede bazı nazırlar lehine, gerek daimî hakim sıfatını taşımayan komisyonlar ve heyetler lehine adliye mahkemelerinin salâ-

hiyetleri azalmıştır. Bu idarecilerin veya bu heyetlerin kararlarına karşı mahkemeye müracaat ekseriya tanınmamıştır. Bu suretle, kurulan sistem bir «İdareci - hâkim» sistemidir.

Nihayet, mahkemelerin, bazı meselelerde, salâhiyetlerinin azalması sebebinde, işlerin teknik karakteri de rol oynar. Bu meselelerde hüküm vermek için teknik uzuvlara ihtiyaç olduğu ve bu işte adliye mahkemelerinin beklenen ehliyeti göstermediği düşünülmüştür.

Bütün bu hâdiselerin birleşmesiyle ve mütehassis bir hâkime olan zaruretin de ilâvesile, idarenin kazaî mürakabesi bahsinde mahkemelerin salâhiyetsizliği, genel olarak, tasvip olunmuştur. Fakat aynı zamanda teşkil olunan «İdareci - hâkim» sistemi de beğenilmemiştir. Bu suretle bu iki memlekette idari mahkemeler fikrine yol açılmıştır.

*

İngilterede Common law prensiplerine göre idarenin adliye mahkemeleri tarafından mürakabesi.

Common law prensiplerine göre, mahkemeler huzurunda şahsan mes'ul vaziyette bulunan filî itiraza sebebiyet veren memur olduğu vakit, idare, ferdlerin tâbi olduğu aynı esas ve usuller dahilinde adliye mahkemelerinin kazasına tâbidir. Bu hal, adalet isteğinde, talep olunan şeyin memurdan şahsan isteyeceği zaman, idari mükellefiyetin memurun şahsî mükellefiyeti olarak kabul edildiği zaman husule gelir. Bu vaziyette hakkı aramak için iki yol vardır:

I — Memurun sebebiyet verdiği zararı tamir için medenî mes'uliyeti.. Filhakika Common law kaideleri, prensip itibarile, hizmetin ifasından husule gelen zarardan, faili olan memurun şahsan mes'ul bulunduğunu ve onu tamir mecburiyetinde olduğunu kabul etmiştir. Bu suretle memur adliye mahkemeleri önünde bir ferd gibi muamele görecektir.

II — Böyle bir mes'uliyetin bulunmadığı ve idare edilen tarafından, hukukunu temin hususunda, bu keyfiyet müessir ve kâfi görülmediği takdirde ferd hakkını aramak

için başka yollara, «fevkalâde çare» lere baş vurabilir. Bu «fevkalâde çareler» idare edilenin adliye mahkemelerine müracaatla zararı yapan memura bir ilâm - **writ** göndermesini istemesidir. Bu **writ**, karar vermek, karardan imtina etmek veya kararı tadil etmek için mahkeme tarafından memura verilen bir emri tazammun eder. Bu sebeple bir çok kategorilere ayrılır: **Mandamus**: Yapmaktan imtina eden memura o işi yapması için emir... **Prohibition veya Injunction**: Bir fiili icradan imtina etmesi emri.. **Certiorari**: Bir kararın iptali veya tashihi emri... **Quo Warranto**: Bir vazife ve imtiyazın sui istimalini ortadan kaldırma emri... **Haeas Corpus**: Gayri kanunî bir tevkif muamelesini tekrar gözden geçirme emri..

Diğer taraftan bir ilâm - **writ** memura ancak salâhiyeti muvacehesinde bulunduğu zaman gönderilebilir. Bir **Writ** memurun takdir hakkına taalluk eden bir meseleye müdahale edemez.

Bu «fevkalâde çare» ler rejiminden şu netice çıkar: Mahkemelerin idare üzerindeki mürakabesi kazaî bir murakabeden çok daha fazladır. Murakabeleri sırf kanuna uygun olup olmadığını tetkik davası mahiyetini aşar. Memurlara yapmak veya yapmamak hususunda emirler vermesi hasebile iptal davası hududunu da geçer.

İngiliz hukukuna göre, idari mükellefiyetler, memurun şahsan mes'uliyeti altında bulunuyorsa da bu, her zaman için değildir. Bazı idari mükellefiyetlerin memurun şahsî mes'uliyetine değil, memurun çalıştığı âmme idaresinin mes'uliyetine ait olduğu da tanınmıştır. Memur tarafından umumî şahıs hesabına yapılan ve mukaveleden doğan nakdî mükellefiyetler bu kısma girerler. Medenî mes'uliyet memura değil de, merbut bulunduğu umumî şahsa teveccüh ettiği zaman cezaî mahiyette olan nakdî mükellefiyetler için de vaziyet aynıdır.

Bu şartlar içinde, hakkında ikamei dava edilecek memur değil, umumî şahıstır. Fakat âmme şahsı hükümsi, memur gibi daima adli mahkemeler huzurunda sorguya çekilemez. Bu noktadan Common law kaideleri umumî şahısları, mahallî ve devlet umumî şahısları olarak ikiye ayırır. Mahallî umumî şahıslar, yani hükmi şahsiyeti ha-

iz mahallî idare otoriteleri, ajanlarının fiillerinden dolayı - gerek mukaveleden doğsun, gerek cezaî olsun - hukukî mükellefiyet altında bulunurlar. Ve hususî korporasyonlar gibi adli mahkemelerin kazasına tâbi olurlar. Bu otoriteler, ajanlarının fiillerinden doğan mükellefiyetlerden dolayı mahkemede cevap vermek mecburiyetindedirler. Onlara **Respondeat superior** kaidesi tatbik olunur.

Fakat, bahse mevzu olan umumî şahıs tac - **Crown** veya ona mülhak bir memur olduğu zaman kaide başkadır. Bu merkezî âmme şahsi hükümleri, prensip olarak, adli mahkemelerin kazasına tâbi değildirler. Fakat burada mukaveleden doğan mükellefiyetlerle, cezaî mükellefiyetleri ayırmak gerekecektir. Tac ve ona mülhak memurlar mukaveleden doğan mükellefiyetlerle bağlı olabilirler. Fakat bu memurlar tacın rızası olmaksızın, mahkeme önüne çıkamazlar. Bu rıza keyfiyeti 1860 da **Petition of right Act** ile nizam altına alınan **Petition of right** usulü ile tahakkuk eder. Fakat, «Kral hata işleyemez - **The King Can do No Wrong**» kaidesine tevfikân tacın medenî mes'uliyeti üzerine alamaması sebebiyle, cezaî mükellefiyetler için taçtan hak talep etmek kat'iyyen mümkün değildir. Başka bir söyleyişle, tac ve onun tevabiine **liability** ve **responsibility** tefriki tatbik olunur. **Liabile** olmak muayyen hukukî mükellefiyete malik bulunmak demektir. Sübjektif bir hakkın pasif bir süjesi olmak demektir, **responsible** hattâ **answerable** olmak, bu mükellefiyet sebebiyle sorguya çekilebilmek imkânı demektir. Bu sebeple tac, mukaveleden doğan mükellefiyetlerden dolayı liable olabilir. Fakat, ancak rızası inzımam ettiği takdirde **responsible** veya **answerable** olur. Bilâkis, cezaî mükellefiyetleri için hiç bir zaman **liable** olamayacağı gibi, mutlak surette de **answerable** olamaz.

İdarenin adli mahkemeler tarafından murakabesinde İngiliz Common law sisteminin esasları.

Common law kaidelerine göre İngilteredeki adliye mahkemeleri, bazı kayıtlar mevcut olmakla beraber, idare üzerinde geniş bir mürakabe hakkına, idari davalar hususunda vasi bir salâhiyete maliktirler. İdarenin mürakabesi batısında İngiliz sisteminin dayandığı esasları açık olarak

göstermek faydelidir. Burada müessir sebeplerden ise sistemin lojik ve rasyonel esaslarını mütalea etmek daha iyi olur.

Her şeyden evvel, İngilterede Common law kaideleri ile adliye mahkemelerine idari davalar hususunda verilen geniş salâhiyet şu fikre izafe olunabilir: İdare edilenlerin haklarını himaye, ancak kazaî fonksiyonun adliye mahkemeleri tarafından ifa edildiği zaman mümkün olacaktır. Bu fikre göre, bu vazifenin icrası için gereken istiklâl ve otoriteye malik ve bunun için en uygun usullere sahip yegâne uzuv adliye mahkemesidir.

Kazaî fonksiyonun icrasında ferdlere garantiler temin etmek maksadile kurulmaları hasebile, mahkemeler ferdlerin bu garantilerden istifadeleri arzu edilir edilmez müdahale salâhiyetine malik olmalıdırlar: Mahkemelerin kazaî inhisarlarına büyük bir kıskançlıkla hürmet edilmelidir.

Diğer taraftan, kuvvetlerin, tefriki hususundaki İngiliz telâkki tarzı da, zarurî olarak, adliye mahkemelerinin böyle bir salâhiyete malik olmasında bir esas teşkil edecektir. Filhakika bu sistem, bizzarure, kuvvetlerin tefrikini bir tevazün sistemi olarak farzeder. Bu prensip her vazifede iktidarların ihtisaslaşmasını tesis etmiştir. Fakat aynı zamanda her iktidarın, ferdlerin hukukunu temin maksadile kayıt altına almak hususunda, diğer iktidar üzerinde tesir imkânını kabul ediyor. Bu suretle adlî kuvvetin idareyi muhakeme etmesine müsaade ediyor. Zira adlî kuvvetin idare üzerindeki tesiri ancak bu suretle olabilir. Kuvvetlerin tefriki hakkındaki bu telâkki tarzı, muhakkak surette, İngiliz görüşüdür.

Fakat yukarıda görüldü ki adliye mahkemeleri idareye gönderdikleri ilâm - **writ** lerle kazaî fonksiyonları çevresinin dışına çıkmaktadırlar. Burada, İngiliz esprisi ile düşünülse bile, kuvvetlerin ayrılığı prensibinin neticesi olarak vazifelerin ihtisaslaşması prensibine aykırı bazı noktalar vardır. Fakat bu; adliye mahkemeleri tarafından tatbik olunan «fevkalâde çare» lerin tarihî tekâmülü ile izah olunabilir. Bu «fevkalâde çare» ler hukukî fiillerin nizamî olup olmadıklarını tetkik davasına ve bilhassa idarî fiille-

rin nizamata uygunluğu tetkik davasına merbutturlar. İdarî fiillerin nizamî olup olmadıkları hususundaki kazaî murakabenin meratibî - **hiérarchique** murakabeden çıktığı tarihî bir hâdise olarak müşahede olunabilir. İdarî fiillerin evvelâ meratibî iktidar yolile icra edilen murakabesi işi, bir zaman, kazaî bir uzva, ekseriya bir idari mahkemeye verilmiştir. Fakat, bu suretle, uzvî - **organique** bakımdan kazaî mahiyet alan bu mürakabe materyal noktai nazardan da kazaî bir mahiyet kazandı. Şu manadaki İdarî fiillerin kanuna uygunluğunu tetkik itirazına ve bu fiillerin iptali davasına inhisar ettirildi. O zaman meratibî yol ile icra edilen mürakabe yalnız fiillerin kanunî olup olmadığını değil aynı zamanda yerinde yapıp yapılmadığını - **opportunité**, meratibî yoldan verilen kararın da yalnız iptal davası mahiyetinde değil, aynı zamanda fiilin tashihi veya dava edilen otoriteye emir verme suretinde tecelli ederdi.

Binaenaleyh İngilterede, «fevkalâde çare» ler yolile icra edilen idari fiillerin kanuna uygunluğunu araştırma murakabesi, aslen meratibî bir mürakabe olarak görünür. Adliye mahkemelerinin. kazaî inhisarı hakkındaki İngiliz görüşüne uygun bir hususiyetle, bu mürakabe, diğer bütün ülkelerde İdarî mahkemeler lehine halledildiği bir sırada, İngilterede uzvî - **organique** bakımdan adli mahkemeler lehine kazaî bir mahiyet almıştır. Yalnız «fevkalâde çare» lerin uzvî bakımdan kazaî bir mahiyet alması keyfiyeti, materyal bir mahiyet kazanmamıştır.

Mahkemelere verilen bu meratibî - **hiérarchique** salâhiyet, materyal bakımından, bazı hallerde meratibî bir salâhiyet olarak kalmıştır. Bu suretle, İngiliz mahkemeleri idari fiillerin kanuna uygun olup olmadığını mürakabe ve iptal davası hududunu aşarlar. Bu mahkemeler, âdeta kazaî bir müdahalede kalmaksızın, mafevk bir makam yerine de geçerler.

Fakat İngiliz Common law sisteminin mahkemelerin idare üzerindeki kazaî murakabesindeki temelini şu vak'ada aramak daha doğru olur: İngilterede devlet faaliyetinin realist telâkkisi, hiç olmazsa kısmen, kabul olunmuştur. Bu vakıadan, aynı zamanda, mürakabenin genişliği ve

uğradığı tahditler de anlaşılabilir. Memurun şahsî mes'uliyeti bulunduğu zaman mahkemelerin geniş surette kazasına tâbi olduğu, diğer taraftan şahsan mes'uliyeti olmadığı zaman bir takım tahditlerin mevcut bulunduğu yine bu vakıa ile izah edilebilir.

Filhakika, idare, mahkemeler huzurunda memurunin şahsında sorguya çekilebilirse, bu; devlet faaliyetinin yalnız filen değil, aynı zamanda hukuken memurun şahsına nakledilmesinin neticesidir. Bu suretle, artık umumî şahıs karşısında değil, sadece memurun şahsı karşısında bulunulur. Memur o zaman aynı hukuka ve aynı mahkemenin kazasına tâbi bir ferd gibi muamele görür. İşte bu realist telâkki memurun şahsında idarenin hukukun esas ve kazaî salâhiyetler bakımından, ferd gibi muamele görmesini izah eder.

Fakat İngiliz hukuku, çok ileriye giderek devlet faaliyetinin bu realist telâkkisini her sahada tatbik etmez. İdarenin mukaveleden doğan mükellefiyetleri ile bazı cezaî mükellefiyetleri, hukuken, memurun namına hareket ettiği umumî şahıstan başkasına isnat olunamaz.

Bununla beraber, tacın ve tacın şahsına mülhak memuriyetlerin, mahkemelerin kazaî mürakabesine tâbi olmadığını söylemek mantıktır. Zira, ancak bu suretle ki devletin kendi uzuvları tarafından muhakeme edilmesi gibi bir tezaadın doğmasına mani olunacaktır.

İngilterede devlet, tac - **Crown** da tecessüm ettiği bu tezaad kuvvetle hissedilir. İngilterede merkezî hükümetin bütün ajanları tacın hizmetkârı telâkki olunurlar. (**Servants of the Crown**). İşte bu suretle, tacın kendi hizmetkârlarının mecburî kazasına tâbi kılınmasındaki mantukî imkânsızlığın önüne geçilmektedir.

*

İdarenin adliye mahkemeleri tarafından mürakabesinde statutaire hükümler.

Yukarıda izah ettiğimiz Common law kaidelerinin idarenin kazaî mürakabesine taalluk eden kısımları şöyle kısaltılabilir:

I — Mahallî umumî şahıslar ve memurlar adlî mahkemelerin kazasına tabidirler.

II — Tac - **Crown** için de, mukaveleden doğan mükellefiyetlerde vaziyet aynıdır. Fakat **petiton of right** usulüne müracaat şartile..

III — Cezaî mükellefiyetler hakkında tacın kazaî muafiyeti mutlakdır. Zira tac gayri mes'uldür.

Bu Common law kaidelerini, bir taraftan daraltmak, öte yandan genişletmek için, bir çok teşebbüsler yapılmıştır. Bunların bazıları neticelenmiş ise de diğer bir kısmı - ki ehemmiyetli olan bunlardır - henüz kabul olunmamıştır.

Neticelendirilen tadil teşebbüsü 1893 de âmme otoritelerini himaye kanunu, «Public Authorities protection Act» ile tahakkuk eden teşebbüstür. Bu kanun, Fransada VIII senesi kanunu esasisinin 75 inci maddesi ile tesis olunan, memurların garantisini - fakat takyidi karakteri ile kabili kıyas olmamak üzere - hatırlatan hususî bir muhakeme usulü kurmuştur. Common law kaidelerine tahditler koyarak haksız takibata mani olmak istemiştir. Bu usulün en esaslı kaidelerinden biri takibata girişmek müddetine ait olanıdır. Bu mühlet çok kısadır. Altı ay olarak kabul olunmuştur. Bununla memurun takibat şüphesi altında uzun müddet beklemesine meydan verilmemek istenmiştir. Diğer taraftan, ferd, davayı kaybederse bütün masraflara, hususî bir surette ve alelâdekinden çok daha ağır olarak, mahkûm olacaktır. Bu madde ile her türlü suiistimallerin ve fena niyetlerin önüne geçmek arzu edilmiştir.

Bu usul, memurların garantilerine taallük eden eski Fransız sistemine nazaran daha az takyidi bir mahiyettedir. Ve bu, yalnız hukuken değil, filen de tahakkuk eder. Takibata başlanmak için evvelden müsaade hususundaki Fransız kaidesi menşei itibarile haksız takibata sed çekmek için kurulmuş olmakla beraber, müsaadenin tamamen ihtiyarî karakteri hasebile kolayca bozulabilir. Ve memuru mahkeme karşısında takibattan kurtarmak gibi aksi bir neticeye varabilir.

İngiliz kaideleri keyfî harekete müsait değildirler. Zi

ra kat'î bir karakterleri vardır. Ve hiç bir takdir hakkına yer vermezler. Bunlar takibatın güçlüğünü, hissedilir surette, fazlaştırmakta ve Common law kaidelerini mühim bir tadile tâbi tutmaktadırlar.

Taca karşı adalet talep etmek hususunda Common law kaidelerinden diğer ikisi de tadil edilmek istenmiştir. Fakat bunlar şimdiye kadar bir neticeye varamamışlardır. Başka ülkelerde, idare üzerindeki kazaî mürakabenin, hissedilir surette, genişlemesi vakıasının tesiri altında kalan İngiliz efkârı, **petition of right** gibi müşkül bir usulün devamını ve bilhassa tacın medenî mesuliyetsizliğini muvafık görmemişlerdir. 1927 de Lordlar kamarasında teşekkül eden hususî bir komisyon **Crown Proceeding bill** isimindeki lâyihayı hazırlamışlardır. Bu projede mahkemelerin, idare üzerindeki kazaî mürakabesini genişletmek gayesi istihdaf olunmaktadır. Esaslı hükümleri arasında tacın cezaî mes'uliyeti imkânını tesis etmek, mukaveleden doğan, mükellefiyetlerde olduğu gibi, cezaî mükellefiyetlerde de **petition of right** usulünü ilga etmek gayeleri vardır. Bununla beraber 9 haziran 1928 de Attorney General parlmanda beyanatta bulunarak bu projenin İngiliz mevzuatı arasına gireceği ümidinde bulunulmamasını söylemiştir.

İngiliz Common law'nın tatbik edildiği bir memleket olan Avustralyada bu ıslahat 1903 **judiciary Act** i ile tahakkuk ettirilmiştir. Bu kanuna göre Avustralya devleti bütün medenî mes'uliyeti kabul etmektedir. Diğer taraftan hükümet mahkemeler huzurunda adî muhakeme usullerine tab'an muhakeme edilebilecektir, **petition of right** usulü kaldırılmıştır.

Fakat İngiltere, Dominionunun misalini takip etmemiştir.

(arkası var)

Çeviren:

Hasan Şükrü Adat

Az zamanda nüfusu iki kat çoğalan belediyeler ne yaparlar?

Fransanın (Lyon) şehri civarında küçük bir kasaba vardı. 1897 de nüfusu 21,000 idi. 1926 da 63,000 oldu, 1931 de dahi seksen iki bini buldu.

Bu şimdi yüz bin nüfusa doğru giden büyücek bir şehir olmuştur. Adı [Villeurbanne] dir.

Belediyenin başında Rhône meb'usu doktor Goujon Reislik yapmaktadır. Şehrin sür'atle büyümesi yüzünden halledilmesi lâzımgelen işlerin sayısız diyecek kadar çokluğu, her birinin diğerinden daha mühim ve müstacel olması belediyecileri yıldırıyor.

Bu müşkül işlerin hepsi sıraya konuyor ve bunun içmede aşağıdaki kanunî yollardan istifade ediliyor:

- A — 5/İkiteşrin/926 kararnamesi
- B — 31/Birincikânun/926 kararnamesi
- C — 17/Şubat/930 talimatı
- D — 18/Nisan/931 tarihli Décret.

5/İkinciteşrin/926 tarihli Décret'nin on dördüncü maddesinin 12 inci fıkrası şu selâhiyeti vermiştir:

Şehrin ıslahı, içtimai yardım ve umumî sıhhat işleri halk meskenleri tedariki gibi umumî hizmetlerin işletilmesinde ticarî, yahut kooperatif şekillerinde yapılacak teşebbüslere ortak olmaya ve yahut bizzat kendileri bu işleri doğrudan doğruya yapmağa belediyeler mezundur.

Bu ve diğer kanunî hükümlere göre hazırlanmış olan 5/Şubat/931 tarihli Belediye meclisi kararı Şurayı Devletçe de tetkik ve kabul olunduktan sonra 18/Nisan/931 tarihli Cumhur Reisliği (décret) si neşrolundu.

Bunun birinci maddesine göre:

- A — Bu belediyenin yapmak istediği yeni yapılar için

Villeurbannaise şehircilik şirketi ile mukavele yapılmak üzere faiz ve amortismanları yekûnu yüz on milyon frank tutan bir istikraza ait 5./Şubat/931 tarihli belediye meclisi kararı muvafık görülmüştür.

B — Bu istikraz ayrı ayrı parçalara bölünecek ve bu parçalardan her birisi, icra ve tatbika başlandığı günden itibaren otuzar yıl içinde imha edilecektir.

C — Bu istikraza ait her parçanın icra ve tatbik sahasına konulması için lâzım olacak şartlar Dahiliye vekâletinin tasvibine bağlıdır.

İkinci maddeye göre:

A — Bu teahhüdün icrasını temin için lâzım olacak paralar, munzam kesirler üzerine konacak fevkalâde bir vergi ile elde edilecek,

B — Yalnız, bu fevkalâde verginin tahsili, teahhüdün devam müddetince ve ihtiyaç nisbetinde olacak,

C — Bu fevkalâde vergi, belediyenin adı ve umumî gelirleri kâfi gelmediği zaman alınacak tedbirler arasında, tekrar tahsil edilmeyecek,

D — Fevkalâde vergi hissesi, icabında, Vali tarafından tesbit olunacak,

Üçüncü maddesine gelince:

Bu maddeye göre de belediye, Villeurbannaise şehircilik şirketi hisse senetlerinden üç milyon dört yüz bin franklık bir kısmını almağa izinlidir.

*

Bu esaslara göre kurulan şehircilik şirketi, hususî bir şirket mahiyetindedir. On milyon frank sermayesi vardır, her birisi bin franklık on bin hisse senedine ayrılmıştır.

Bundan üç milyon dört yüz bin franklık üç bin dört yüz hisse senedi ortak sıfatı ile belediyeye aittir. İki yüz elli bin franklık iki yüz elli hisse senedi de aynı şartlarla yani ortak olarak aynı kommünün sosyal işlerine mahsustur.

Diğer hisselerine gelince:

Bu hisseler, teşebbüsün muvaffak olmasında şahsan veya maddî olarak alâkalı, çok kuvvetli bir müteşebbisler gurubu tarafından nakden teahhüd edilmiştir.

Bu müteşebbislerin hissedar olmalarına müsaade verilmeden önce, yapılacak yapıların inşaat bedellerini kâfi miktarda ve vahid fiyat üzerinden tenzil etmiş olmaları şart konmuştur.

ŞİRKETİN İDARESİ

Société villeurbannais d'urbanisme denilen şirketin idare meclisi on azadan mürekkeptir. Bunlardan üçü belediye meclisine aittir. Belediye reisi, idare meclisinin de başkanıdır.

Şirket altmış yıl için kurulmuştur. Aşağıdaki mecburiyetlere tabidir:

A — Yeni belediye dairesi yapmak bu yapı için dokuz milyon frank tahmin edilmiş olup bütün masraf şirkete aittir. Fakat inşaatın sonunda binanın mülkiyeti otomatik olarak belediyeye intikal edecektir.

B — Belediye dairesindeki şartlara göre ve masrafı şirkete ait olmak üzere yedi milyon franklık iş sarayı (Palais du travail) nın yapısını bitirmek.

C — Belediyenin satın alacağı (Compagnie d'applications Mécaniques) ocaklarının, bütün teferruatile satın alınmasında üç milyon yedi yüz bin frank ile ortak olmak.

Mahallenin yaşama kabiliyeti için yapılacak masrafa iki milyon frankla ortak olmak.

E — Ve en mühim olarak da belediyenin altmış yıl müddetle şirkete kiralayacağı yirmi bin metre murabba arsa üstüne doksan milyon frank değerinde mutedil icra için evler yapmak.

Belediye, sahip olduğu hisse senedi değerinde işletme kârından kazanacak ve altmış yılın sonunda bütün yapılar, tazminatsızca ve hiç bir şey ödemeği icap ettirmeyerek belediyenin malı olacaktır.

*

İSTİKRAZ NASIL TEMİN EDİLDİ?

İlk olarak şirketin sermayesi ile işe başlandı. Birinci istikraz 1/Temmuz/931 de Lyon ve Paris bankalarının bir konsorsiyomu ile bir hafta içinde elde edilir.

Diğer istikrazlar büyük ve umumî bankalarla en iyi şartlarla yapıldı.

Binaya 931 de başlandı ve 934 Ağustosunda ikmal edildi. Mesken kiralari konfora ve oda sayısına göre değişmek üzere yedi yüz fraktan bin iki yüz franga kadar çıkıyor;

Ticaret mahallerinde metro murabbama 100 — 1500 frank ve büro olan yerlerde metro murabbama yüz frank icar isabet etmektedir.

Isıtma parası icarının % 7 - 8 zi nisbetindedir.

Yapının ehemmiyetine gelince:

- 1 — Kapalı olanların ölçüsü 14,600 metro murabbai
- 2 — Yapı yekûnu 331,373metro mik'abı
- 3 — Aşağı yukarı yapı yekûnu masrafı seksen milyon frank
- 4 — Apartman sayısı 1,487
- 5 — Oda sayısı 4,491
- 6 — Banyo sayısı 471
- 7 — Ticaret yerleri masası 16,730 metro murabbai
- 8 — Kullanılan demirler 6,655 ton
- 9 — Kapu sayısı 7,803
- 10 — Pencere sayısı 4,816
- 11 — Asansör sayısı 34

*

Yapının dış taraflarına gelen yerlerdeki doğramacılık işleri meşeden ve iç tarafındaki doğramacılık işleri çam ağacındandır.

Bütün salonlar meşe parke ile döşenmiştir.

Umumî sıcaklık merkezi şehir santralına bağlanmıştır, yani burada bütün evlerin ısınması ve sıcak su verilmesi tertibatı, bir elden ve belediye rejimi şeklinde idare edilmekte olan merkeze merbuttur.

*

Yapının yol üzerine gelen yerleri yedinci kata kadar yükseklikten sonra apartmanlar birer terasa bırakacak şekilde yapılmış ve her katta birer arsalık geri çekilmiş ve on bir kata çıkarılmıştır.

Bütün balkonlar ve tarasalar küçük çiçek bahçesi gibi süslenmiş. Yapıların siper tarafında 28, diğer tarafında 33 metro genişliğindeki cadde açılmış ve her ikisi son derece dikkatle aydınlatılmıştır. On bin metro murabbai meydan belediye dairesinin arka tarafını süslüyor, içinde iki havuz yapılmıştır. Sağda bir yeşil alan herkese açık, solda bir yeşil alan ki buna (Square des Roses) demişler çocuklara mahsus.

*

Şehri ısıtmak ve sıcak su dağıtma belediye rejimi bütün şehir çöp ve süpürüntülerini toplayıp yakan büyük ocağın tesisatını kurmuş ve onun ateşinden istifade etmiştir.

Halen çalışmakta olan makineler yirmi milyon kalori temin ediyorlar.

Tertibat seksen milyona göre yapılmıştır. Bir milyon

On beş kilogram tazyığında 180 derecelik kaynar su, kalori elli beş franga mal oluyor.

Bütün matbahlara, banyolara ve hatta sınaî müesseselere sevk edilmektedir.

Bu yeni belediye rejimi, muhtar bir bütçe ile idare edilmektedir. Sonunda yukarıdaki yapılar gibi belediye bütçesine mühim bir gelir kaynağı oluyor.

Fransada bu kadar geniş bir sahada, sıcaklık ve kaynar su dağıtma işi ilk defa burada yapılmıştır.

Yalnız Şikaço ile Nevyork buna takaddüm etmiştir. Elektrik ile ısınma işi Berlin civarında bazı yerlerde tatbik edilmiştir.

*

Dokuz milyon franga yapılan yeni belediye dairesi görülecek ve gezilecek hatta, bir kaç tanesine Türk belediyelerinde yaptırıp içinde çalışılacak bir yapıdır.

Plânlarını, büyük Roma mükâfatını kazanan (M. Giroud) yapmıştır. Yalnız Balıkesir belediyesi gibi büyük

caddenin ortasında kurulmuştur. Fakat bina o kadar güzeldir ki caddeyi kapamamış, yalnız süslemiş diyebiliriz. Caddeden görünüşü, kapısı ve merdivenleri, hepsi ayrı ayrı birer abide gibi görülebiliyor. Yapının tam kapı üstüne gelen yerinde altmış metro yüksekliğinde bir de çan kulesi yapılmıştır.

Zemin katı, belediye ile doğrudan doğruya iş yapacak ahalinin kolaylıkla girip çıkmasını temin için belediyenin tahsilat ve yollar şubesi gibi bürolarına verilmiştir.

Bunun daha altı, yani toprak altı dediğimiz yerlerde, geniş bir garaj, pasta ve polis idareleri (Yabancılar için) ve umumî helası var.

İkinci katta Belediye reisi, muavinleri ve umumî kâtibi, 40 bin kitaplık bir kitap salonu, belediye meclisi salonu, evlenme salonu, bu son iki salon bir birinden ipek perdelerle ayrılmıştır. 240 metroluk ek salon gibidir. Vize komisyonu da bu kattadır.

Üçüncü katta diğer bürolarla umumî kâtibin apartmanı vardır. Müfettişler, arşiv salonu, bu kattadır.

Çan kulesi beşinci kattadır.

*

Yedi milyon franga çıkan iş sarayına gelince:

Bunun dışardan görünüşünde göz alıcı bir güzelliği yoktur. Fakat yapı içinde güzellik ile faydalı işler bir arada toplanmıştır. 1,500 kişilik belediye tiyatrosu, sesli ve sessiz sinema tertibatı ile birlikte hazırlanmıştır.

Büyük bir şehir bayramları salonu ve birahanesi zemin katında güzel bir toplantı yeri olmuştur.

Toprak altı kısmında bir kış yüzme havuzu yapılmıştır. 130 kabinesi vardır. 200 metro murabbai alanındadır.

Bunlardan başka binanın sağ tarafında bir çok şirketlerin büroları toplantı salonları, kooperatifler, İçtimâi yar-

dım cemiyeti, güzel san'atlar ve spor cemiyetleri ve nihayet, şehrin bütün toplantıları için yerler ayrılmıştır.

Sol tarafta, bütün sıhhat işleri, bir dispanser, şehir sıhhat bürosu, bir konferans salonu, doktorlar ve dişçiler salonları vardır.

Bu yapının plânını şirket mühendisi (Morice Leroux) yapmıştır.

K. Naci Kıcıman

İdarî İhtilâflar (Mabaat)

Yazan : Appleton

İşte idarî ihtilâflara ait salâhiyeti, kaza direktuarları ile vilâyet direktuarları arasında taksim eden 7/11 eylül tarihli kanun bu zihniyetle tanzim edilmiştir. Muahharen yapılan bir çok kanunlar, faal idare organlarının kazaî salâhiyetlerini tevsi etmiştir. 3 üncü senesi 6 frükütdor kanunu esasisile aynı zamanda hem kaza hem de vilâyet direktuarlarının yerine kaim olan vilâyet merkez idareleri, bu idari heyetlerin salâhiyetlerine tevarüs etmişlerdir.

Meratibî silsilenin her derecesinde de aynı karışıklık görülür. 1791 kanunu esasisine nazaran kral, nazırlar meclisinde, kanunun tayin ettiği vazifeyi tecavüz hâkiminin salâhiyeti meselesinde, kaza ve vilâyet direktuarlarına karşı temyiz hâkimi salâhiyetini istimal ederdi. Aynı kanun metinleri, yanlış olarak, devlet şûrası denilmiş olan bu meclise, mahallî idarelere verilmiş olan idari nizaların rüyeti hakkını da veriyordu. 3 üncü sene kanunu esasisinde evvelce nazırlar meclisine ait olan salâhiyetler, şahsan her nazıra, nezaretine müteallik meseleler için verilmiştir.

Salâhiyetlerin bu suretle karışmasının neticesi, şayanı teessüf bir şekilde idarî ihtilâfların tezayüdüne sebep olmuştur. Bir memur, veya teşekkül etmiş bir heyet, aynı zamanda hem idare adamı hem de hâkim olunca, onda, ilk vazifesini ikincisinden tefrik etmemek gibi bir temayül hâsıl olur. Kendisine ihtilâflı bir mesele tevdi edilince bu meseleyi hukukun kat'î ve sarîh kaidelerine göre değil, idarenin hal ve zaman itibarile işine gelen müphem ve elâstikî vesayaya göre halletmeye meyylelemesi şevki tabîî icabındandır. İhtilâl devrindeki içtihad, lütuf ve atıfet

ye meratibî silsileye müracaatı ihtilâf müracaatından tefrik etmiyordu.

Faal idare ile hâkim idarenin mutlak surette birbirine karıştırılması, işbu devrin esaslı vasfı.

8 inci sene 12 frimaire kanunu esasisi ile ikinci bir safha başlar. Bu safhanın mümeyyiz vasfı, faal idareden farklı bir çok idari kazaların ihdas edilmesidir. Hattâ bizzat 8 inci sene kanunu esasisi, yüksek bir idare mahkemesi ihdas etmiştir. Devlet şûrası ismini alan hu mahkemenin münevver ve müterakki içtihadı, idari ihtilâfların, dağınık ve karışık bir halde bulunan prensiplerini sağlam bir doktrin mecmuası halinde toplayacaktır.

8 inci sene 28 pluviose kanunu, vilâyet idare kuvvetlerini teşkil ve tensik etmiş, 4 üncü maddesile bunların, ihtilâflardaki salâhiyetlerini tarif eylemiştir. 16 eylül 1807 tarihli kanun ile 28 eylül tarihi kararname, azası lâyenazlık hakkından istifade etmeleri itibarile kararları daha büyük bir nüfuz ve kudret kazanan divanı muhasebatı vücuda getirmiştir. Nihayet muahharen yapılan kanunlar, kur'a meclislerle, hususî müstemlekeler hususî meclislerini vücuda getirmiş ve onlara ihtilâfları rüiyet etmek için kazaî salâhiyet vermiştir.

Şu halde on dokuzuncu asrın ilk nısfında, faal idare ile hâkim idarenin tefriğine doğru büyük bir adım atılmıştır. Maamafih prensibin zaferi tamam değildir, fazla teferruata girişmeksizin söyleyelim ki; iki nokta arasında bir karışıklık hâlen devam ediyor.

Evvelâ devlet şûrasının bir karar ittihaz itmeye salâhiyeti yoktu. Devlet reisinin meclisi olarak kalmış idi... Tam manasile kararnameler isdar etmiyor idi. Şûra, ihtilâflara ait emirnameler, kararnameler hazırlıyor ve bunlar, aynı zamanda hem hâkim, hem de faal idare âmiri olan devlet reisinin imzasına arz ediliyor idi.

Diğer idari mahkemelerin kendilerine has salâhiyetleri var idi. Haiz oldukları salâhiyet - jüstis delege - idi. Fakat bu salâhiyetler, gerek istinafen gerek temyizen devlet şûrasına ve binnetice devlet reisine tâbi idi. Jüstis re-

tenü prensibi, vermesi muhtemel neticeleri itibarile tehlikeli idi.

Adalet, retenü olunca devlet reisi, devlet şûrasının reyî hilâfına bir kararname neşretmekle kalmaz, ki tatbikatta hiç tesadüf edilmemiştir, belki gayri muayyen bir surette bir ihtilâf kararnamesinin imzasız kalmasını ve binnetice adaletin icrasını tehir edebilir. Ve bazı ahvalde devlet reisini böyle bir hat ve hareket ittihazına sevkedecek siyasî veya şahsî sebepler mevcut olur. Meselâ, tasdik veya iptali icab eden tasarrufun faili kendisi olabilir. Bilâkis, faal idare ile karışık olmayan ve - delege - adaleti icra eden idarî mahkemeler, daha ziyade istiklâlâle sahip ve menfaat kaydından âzadedir. Onların adaleti inkâr etmesi korkusu yoktur.

Jüstis retenü prensibinin bu tatbiki, (devlet reisinin bizzat kendisi tarafından tevzi edilen adalete böyle derler, ona tâbi, madun organlarinkine de jüstis delege ismi verilir), 1849 kanunu ile sarahaten ilga edilmiş ve idarî ihtilâflarda son kararı vermek hakkı reisicumhurdan alınarak bilâ kaydü şart devlet şûrasına verilmiştir. Faal idarenin idarî kazadan tefriki prensibi, bu suretle büyük, ve fakat geçici bir terakki hatvesi atmıştır. Zira 25 kanunu esasisi 1852 de neşrolunan teşkilâta müteallik kararname, mütekaddim diktatörlük tasarruflarını itmam etmek suretile idarî ihtilâflara müteallik kararnameler sistemini yeniden tesis ve yüksek idarî kazayı devlet reisinin hudutsuz vesayetine tevdi etmiştir.

Bu suretle kaybedilen vaziyet, ancak yirmi sene sonra istirdat edilmiştir; 24 Mayıs 1872 kanunu, bizi meşgul eden noktai nazar itibarile, her şeyi ikinci cumhuriyet devrinde olduğu hale koymuştur. Bu kanunun 9 uncu maddesi, kat'î olduğu ümit edilebilecek bir tarzda, devlet şûrasının kendisine has olan kazaî salâhiyetini temin ve tevsik eder: Devlet şûrası kendisine tevdi olunan idarî ihtilâf müracaatlarında tam bir salâhiyetle karar ittihaz eder. Badema bu yüksek heyet, kral tarafından idar olunacak ihtilâf kararnameleri ihzar etmeyecek, belki hakikî kararlar ittihaz eyleyecektir.

Fazla olarak kanun, gerek şûranın heyeti umumiye-

sinden ve gerek daavî dairesinden her kim olursa olsun faal idare memurlarını çıkarmaktadır.

İhtilâf meselelerinde, ne fevkalâde olarak hizmete alınmış şûra azalarının, ve ne de nazırların, istişarî reyin, den başka hiç bir hakları yoktur. Hattâ bu meclise ve dairelerine riyaset etmek hakkına malik olan adliye nazırı bile gerek umumî heyetinde gerek dairelerinde bu imtiyazını kaybetmiştir. Bu yüksek kazanın istiklâlî, mahkemenin hükmüne tâbi olanlar nazarında daha vazih bir şekilde tecelli eder. Kararları daha büyük bir ehemmiyet ve da ha ziyade nakabili münakaşa bir kuvvet iktisap etmiştir.

Nazırların kazası:

Başka bir noktai nazardan, faal idare edici ile idari hâkim arasındaki ihtilâf hâlâ devam ediyordu. Nazırlar, hâkim olan doktrin nazarında ihtilâflar hususunda oldukça geniş bir kazaya malik bulunuyorlar idi. Hattâ birçoklarının nazarında, onlar, idari meselelerde hukuku umumiye hâkimleri gibi telâkki olunuyordu.

Bundan şu netice çıkıyordu: Birçok ahvalde devletin mümessili sıfatile bir niza ile alâkadar olan nazır, aynı zamanda hem hâkim ve hem de taraflardan biri idi. Burada da zaman hükmünü, hem de o kadar şayanı dikkat bir şekilde icra etti ki, vazii kanunun müdahalesine hacet kalmaksızın terakki husule geldi. Fikirlerde husule gelen tek bir hareket, gerek doktrinde, gerek içtihadda tam denilecek bir rücu yaptı, o veçhile ki bugün devlet şûrası, nazırların her türlü ihtilâf salâhiyetlerini tanımaktan imtinaa mütemayil görünmektedir.

Devlet şûrası defaat ile hukuku umumiyenin idari hâkimi olduğunu ilân etmiştir, o surette ki, hiç bir kanun metni, idari bir nizam rüiyeti hakkını devlet şûrasından başka bir mahkemeye vermediği takdirde şûra, kendisini bu nizaı rüiyete salâhiyettar, yegâne kaza addeder. Bu da, nazırların kazalarını kat'î bir şekilde inkâr etmek demektir.

8 inci sene kanunu esasının 52 inci maddesi, aynı senenin 5 nivose nizamnamesi, 4 mayıs 1972 kanununun 9 uncu maddesi, bugün sağlam bir surette birleşmiş olan bu

içtihadı kurmak için devlet şûrasına kâfi gözükmüştür. Bu içtihat evvelâ adlî otorite huzurunda tehdüdüs eden mesaili müstahhare dolayısıyla meydana çıkan davai hâdise müracaatlarında tecelli etmiştir.

Bu mesaili müstahhare iki nevidir: Bir tasarrufun muzlim veya müphem olan manasına itiraz edilmesi mümkündür. Yahut ikinci faraziye - tasarrufun sıhhati, itiraza hedef olur. Bu son halde devlet şûrası, adlî mahkeme huzurunda bu tasarruf aleyhine dermeyan olunan davaî hâdise müracaatının doğrudan doğruya kendisine yapılmasını kabul etmiştir: Muhalif içtihad - ki nazırı meselei müstahhare hâkimi ad ve telâkki ediyordu - bu noktai nazar bir kaç sene sonra bir prensip kararname ve daha az kat'î olmayan diğer bir takım kararlarla açıktan açığa terkedilmiştir.

Asıl tefsir meselesi hakkında vuku bulan müracaatları kabul ve ilân edebilmek için devlet şûrası uzun müddet tereddüt etmiştir. Maamafih vaktile mana veya şümülü hakkında ihtilâfa düşülmüş olan bir tasarruf için, o tasarrufun failine tevdi edilmesini istediği halde, sonra 1877 de tasarrufun failinden çıkan tefsir kararının, şûranın yüksek hakkı kazasına tevdi edileceğine ve bu müracaatın şekil itibarile evvelden istisnaen, meratibî silsile yoluyla mafevklere müracaata lüzum olmayacağına karar vermiştir. Bu iki karar tasarruf failinin, vilâyet daimî encümeni olduğu ahvale mütealliktir. Devlet şûrası bu daimî encümenin tefsir kararının bidayeten vilâyet umumî meclisine sevk edilmeden evvel, bu baptaiki tefsir müracaatının kabul edileceğine karar vermiştir.

Tasarrufun faili, meratibi silsile âmiri olan nazır olduğu takdirde, sebeplerin aynı olması dolayısıyla meselenin aynı suretle halledileceği bedihidir.

Fakat bu, birinci safhadır: Daha yeni bir kararname, tefsiri icab eden tasarruflar, nezaret tamimleri olduğu faraziyesinde, nezaretçe verilmiş herhangi bir tefsir kararı mevcut olduğu halinde, doğrudan doğruya devlet şûrasına müracaat edilmesini kabul etmiştir. Bu kararname ancak devlet şûrasının, nazırlara bu meselede kazaî salâhiyet tanımamak azminin ifadesi olduğu şeklinde izah e-

dilebilir. Filvaki mesele başka türlü olmuş olsa idi, ve bu meselede devlet şûrası ancak istinaf hâkimi gibi hüküm vermiş olsa idi bidayet hâkimi kararını vermemiş olduğu halde şûranın karar vermesi nasıl mümkün olabilirdi?

Nihayet tahlil ettiğimiz içtihadın ilk tezahürlerinden sonra, devlet şûrası, hukuku umumiye hâkimi sıfatile salâhiyeti olduğunu umumî bir surette, başka bir sahada ve asıl ihtilâf müracaatları sahasında teyit etmiştir.

Bu doktrini, bizim bildiğimize göre, ilk teyit eden kararname 4 haziran 1881 tarihli kararnamedir. Kommüne ait bir tekaüdiye hakkındaki bir itiraz mevzuubahs idi, itiraz edilen tasarruf valinin tek bir kararı idi, ve bu karar hakkında evvelce Dahiliye nazırına bir müracaat vuku bulmamış idi. Dahiliye nazırı, valinin kararının, alâkadar tarafın müracaatı üzerine kendisine tevdi edilmemiş olması hasebile, kat'î olmadığını ve binaenaleyh doğrudan doğruya devlet şûrasına tevcih edilemeyeceğini ileri sürerek istidayı reddediordu.

Devlet şûrası kararı bu vasıtaı reddederken şöyle diyordu: (İtiraz edilen kararname, dahiliye nazırına tevcih edilebilirdi, fakat yine Mösyö Bougard'a karşı ihtilâf müracaatı yolile doğrudan doğruya devlet şûrasına sevkedilecek mahiyette bir karar vasfını muhafaza ederdi).

Daha ziyade akisler hâsıl etmiş olan diğer bir kararda devlet şûrası, azledilmiş olan bir belediye memurunun bir şehirden talep ettiği tazminat davasını hiç bir nazır kararı olmaksızın, rüiyete kendini salâhiyettar ilân etmiştir. Bu karar (Marsilya belediye reisi ile belediye meclisine Mösyö Cadot'nun talebini is'afdan imtina etmelerinden iki taraf arasında rüiyeti devlet şûrasına ait bir niza tekevvün etmiştir).

Devlet şûrası, bu suretle nazırın hukuku umumiyedeki her türlü kazasını inkâr etmiştir. Fakat şûra bununla kalmamış daha ileri gitmiştir. Bugün her türlü, herhangi bir meselede, hattâ devlet şûrasına müracaat, mecburî surette nazırın bir kararına tekaddüm etmesi lâzımgelen hususlarda bile, nazırın hâkim sıfatını tanımaktan imtina eder gibi görünmektedir. Devlet şûrası bu tasarrufları mahkeme hükümleri gibi kabul etmeği istememektedir.

Onun nazarında bunlar, faal idarenin tasarrufları olup ihtilâf müzakerelerine girişebilmek, evvelce mevcut olmayan bir ihtilâf ihdas etmek için mevcudiyetlerine lüzum ve ihtiyaç vardı. Nazır vermiş olduğu karar ile, idarenin iddialarına vücud verir ve bir tasarrufta, o tasarruf ile birlikte aynı zamanda beraber tahaddüs ve ancak kendisine karşı vukubulan müracaat ile tezahür eden nizam unsurlarını teksif eder.

Devlet şûrası, ilk bir silsilei mukarreratında devlet namına yapılmış olan teşmiyet tasarruflarında, nazır, hâkim addetmekten imtina etmiştir. Bu hal suretinin neticesi şudur ki: Bilhassa nazır kararlarının erbabı mucibeli olması, her türü hükmü kanuniyi tahlil eden kaideyi tatbik etmekten imtina eden kararnamelerin neticesidir.

Devlet şûrası nazırın ihtilâflara müteallik ve kendisine tâbi madun bir otoritenin tasarruflarına müteveccih müracaatları doğrudan doğruya kabul ederken meratibî silsile müracaatı meselesinde, hâkim sıfatını haiz olmadığını ilân etmiştir. Anlaşıyor ki nazır, bidayet derecesinde bir hâkim olarak tanınmış olsa idi, devlet şûrası bu prensibini kabul edemezdi.

Devlet şûrasının, bu suretle tezahür eden temayüllerini telhis ve tebarüz ettirirken o zaman heyeti umumiye reis muavini olan -La Ferriere- nazırın hiç bir faraziye göre, idari bir hâkim olmadığı noktai nazarını müdafaa etmiştir. İhtilâf müracaatlarının yapılmasından evvel nazırın karar ittihazına davet edildiği halleri tahlil eden mumaileyh, nazırın o zaman dahi hâkim gibi bir karar vermeyip belki mahkemede halli icab eden, fakat şimdilik hakikî bir nizaa meydan vermeyen ve nezaretçe ittihaz edilecek bir karar, nizamı mucip olan noktayı ithal ederek bir meseleyi idareten hallettiğini iddia eder.

Nazır bazı idarî intihapların yolunda cereyan edip etmediği hakkında (meselâ vilâyet umumî meclisleri intihabı, akademi meclisleri ve maarifi umumiye meclisi intihabı gibi) bir karar verdiği zamanda aynı hal vakidir.

Nazırın bu hususta ittihaz etmiş olduğu kararlar, hizmet reisi sıfatile malik olduğu idarî tahkik salâhiyetinin

alelade istimalinden başka bir şeyden münbais değildir. Bunlar birer hüküm teşkil etmezler.

İntihaplara müteallik ihtilâflar hakkında devlet şûrasının vermiş olduğu başlıca kararlar, şûranın, nazırların hâkimliğini kabul etmemek yolunu iltizama başlamış olduğu tarihten mukaddemdir. Binaenaleyh bunlardan bir delil istihraç edilemez; fakat daha yakın bir zamana ait olan bir karar için bu, varid değildir.

Şimdiye kadar bu karara lâyıık olduğu ehemmiyet verilmemiştir. Bu karar, her türlü kanun metinlerinin fıkdanı halinde, müstemlekât nazırına, müstemlekât yüksek yüksek meclisi intihabatına karşı yapılan protestoları rüyet salâhiyetini bahşetmektedir. Bu, meşgul olduğumuz intihaplara müteallik bir ihtilâf davası mahiyetindedir. Kararın bulunduğu hal sureti şayanı dikkattir; zira devlet şûrasının nazırlar tarafından intihabata müteallik olarak ittihaz olunan kararları kanun hükümleri mahiyetinde telâkki etmemekte olduğu pek vazih surette isbat eylemektedir. İstimâl etmiş olduğu tabirler, bu noktayı göstermeye kâfîdir. Şûra, bu gibi mukarrerata hukukî bir vasıf izafe etmekte olduğunu farzettirebilecek herhangi bir tabir istimalinden büyük ihtimamla tevakkî eylemektedir: (Müstedilerin zikri geçen kararnamenin kanunsuzluğu dolayısıyla intihap muamelelerine karşı protesto şeklinde nazırdan istifade edebileceklerini nazarı dikkate alarak...)

Fakat şu cihetide kayd edelim ki layetezelzele olan içtihadı mucibince, devlet şûrasının bu bahiste müstemlikât nazırına bir salâhiyet tanınması, ancak bir şartla kabil olabilirdi ki, oda nazırın kararını bir kaza tasarrufu olarak telakki etmemesidir. Filvaki nazıra bu meselede karar vermek hakkını veren hiçbir metin yoktur. Eğer hâkim olarak hareket etmiş olsa idi, ancak hukuku umumiye hâkimi sıfatile hareket edebilirdi, halbuki malum olduğu veçhile devlet şûrası onun bu sıfatını tamâmile inkâr eder. Binaenaleyh şûranın nazarında müstemlikât nazırını intihabat hâkimi sıfatile değil, bir idare eden sıfatile karar vermektedir. Ducroçq müstesna, umumiyet itibarile bütün doktrinler bu içtihadı tasvip etmektedir.

Bu içtihadı, yalnız nazırlara değil, valiler gibi faâl

idarenin diğerkânına ve hatta vilâyet daimi encümenleri gibi kamın tarafından mahkeme mahiyetinde teşkil edilmemiş olan idari heyetlerde kabili tatbiktir.

Jüstis retenü hadiseleri.

İdarî kanunda müstesna olarak hala bir takım jüstis retenü hadiseleri, yani devlet reisinin bizzat kazaî bir karar vermekte olduğu vakıalar mevcuttur. Bunlar bu gün pek seyrekleşmiş olan faâl idare ile idari kazanın tefriki prensibine karşı yapılan muhalif hareketler idi.

Din ile devletin tefrikine dair olan 9 Kânunuevvel 1905 tarihli kanuna kadar suiistimal için yapılan müracaatlar bu kabilden idi. Bu müracaatlar kilisenin hukuku umumiyesini ihlâl eden medenî veya dinî otorite akidelerinin iptalini istihdaf ederdi. Hadiseler konkordatonun esas maddelerinde tasrih olunurdu. Bu müracaatlar hakkında devlet şurası heyeti umumiyesinin reyile devlet reisinin isdar eylediği bir kararname ile hüküm verilirdi. Bu müracaatların,10 senesi 18 Germinal kanunu 9 Kânunuevvel 1905 tarihinin 44 inci maddesi tarafından fesh edilmesinden beri tatbiki imkânı kalmamıştır.

Jüstis retenünün bir misali de, ganaimi bahriyeye mütealliktir. Denizde muharip bir milletin, düşman millet tabaasına ait gemileri zabt etmesi şimdilik hukuku düvele göre meşrudur. Fakat iğtinam, bir çok suiistimallere yol açacağından ganimetlerin mahfuz kalması için, mevzuatımız bunun hususî bir idare heyeti, ganaimi bahriye meclisi tarafından sıhhatinin tesbit edilmesini âmirdir. Bu meclisin kararları bizzarure ihtilâf mahiyetinde değildir; zira hiçbir itiraz olmadığı halde de bu kararlara lüzum vardır, fakat bu kararlar aleyhinde gerek hükümet ve gerek alâkadar taraflar canibinden devlet şurasının heyeti umumiyesine müracaat olunabilir. Bizim fikrimize göre bu müracaatlar tamamen ihtilâf mahiyetini alır, zira haklarında hüküm verilecek meseleler ekseriyetle umumî hukuku düvel prensiplerini ortaya atmakta ise de, tarafeynin hakiki bir takım haklar talep etmelerini farz ve istilzam eder. Usule ait fer'î bir nokta, vazii kanunun bu manada, bu müracaatın mahiyetini derpiş etmiş olduğunu isbat e-

der. Bu meselede tarafeynin devlet şurasında avukatları bulunması zaruridir.

Mamafî devlet şurası, ne bu meselede ve nede suiistimal dolayisile vuku bulan müracaatlarda kendisine has bir karar salâhiyetine malik değildir. Bir kararnameyi devlet reisinin imzasına arz etmekle iktifa ve ihtilâf müzakerelerinin hususî şekillerine riayet etmeksizin kararını ita eder. Bu kararname hakiki bir hükümdür.

Fikrimizce, halâ meriyet mevkiinde bulunan ve 29 Temmuz 1906 tarihli kararnamenin 40 ıncı maddesile tensik edilmiş olan müracaatta jüstis retenünün, adalet izini görmek lâzımdır, bu metin şöyledir (ihtilafa dair olmayan bir mesele hakkında, devlet şuramız tarafından ittihaz olunan bir karar yüzünden, bir taraf, hukuk veya emval ve emlâki itibarile mutazarrır olursa, o taraf bize bir istida verebilir, ve bu istida olabda tanzim edilecek rapor üzerine icabına göre şuranın bir dairesine veya bir komisyonuna gönderilir.) Bu meselede devlet şurasının bir dairesinin ve şura azasından teşkil edilmiş bir komisyonun reyile karar ita eden yine devlet reisidir.

Bu müracaata verilecek sıfat hakkındaki münakaşalara rağmen biz bu müracaatın alelâde lütuf ve atifete müracaat olmayıp, ihtilâf müracaatı olduğu fikrindeyiz: yukarıda zikri geçen 40 ıncı maddenin metninden, müracaatın ancak tarafeynin hukuk veya emval ve emlâkine hâlel tari olmuş olmasına karşı açılmış olduğu neticesi çıkar. Demek burada da hakiki bir niza vardır; lütuf ve atifete müracaat bahse mevzu değildir, zira tarafeyn hukuk talebinde bulunmakta ve alelâde bir takım menfaatler ileri sürmekle iktifa etmemektedirler.

Devlet şurası yine kararname ile aşağıdaki meseleler hakkında karar vermiştir: 1 - Valiler tarafından yapılan ve vilâyet umumî meclislerinin kendi salâhiyetleri dahilinde olmayan ve kanunun tayin ettiği vazifeyi tecavüz şaibesı bulunan mevad hakkındaki kararlarının iptaline matuf olan müracaatları. 2 - Emlâk sahipleri veya alâkadar üçüncü şahıslar tarafından, kanunen muayyen ahval haricinde bir sendikalar cemiyeti ihdası suretinde, valiler tarafından yapılan kararnameler aleyhine vukubulan müracaatlar.

Görülüyor ki jüstis retenü hadiseleri bizim hukukumuzda pek istisnai bir mevcudiyet almıştır.

İdarî kaza, faal idarenin sahasına tecavüz edemez.

Faal idareden bu suretle müstakil olan İdarî kaza, idarenin sahasına riayet mecburiyetindedir. Hakkı ilân, nizaları hallüfasl ve hatta icabında idareyi tazminat itasına mahkûm eder ise de, idareye vazifesini göstermek suretile idarenin sahasına girerek müdahalede bulunamaz. Onlara asıl idari tasarruf ve muameleler hususlarında emirler ve nehiler tebliğ edemez. Gayri kanunî İdarî tasarruflar iptal olunur, borçlar tanılır, telafi edici tazminat verilmek suretile hasarlar tamir edilir, fakat idarî kaza, idare organlarını bir iş yapmağa veya yapmamağa icbar edemez.

Bu suretle adlî mahkemeler gibi idarî mahkemelerde, umumi hüküm ve nizamlar vazü yolula hüküm ve karar veremezler. İdarî velayet tasarrufunu ifa edemezler. Azledilmiş olan bir memurun memuriyetini iade, haksız yere red edilmiş şahsî istikamet ruhsatnamesi veremez, idareye bazı umumî nafia hizmetlerini yapması veya yıktırması için emirler veremezler, bir müteahhide karşı haksız yere yapılan emaneten icra kararını iptal ettikten sonra, tekrar o müteahhidin tezgâhları başına geçmesine karar verdiği takdirde salâhiyetlerini tecavüz etmiş olur. Bu tedbirler faâl idare tarafından alınabilir. İdarî kaza, müteahhide ancak nakdi tazminat verdirebilir.

İdarî mahkemeler, karşılarında bizzat idare olmayıp âmme hizmetleri imtiyazcılarında birinin sahibi olsa dahi, bu kaidelerden inhiraf edemezler. İmtiyazcılar bir mülke zarar iras eyledikleri takdirde idarî mahkemeler, mal sahibine tazminat verdirmeye muktedirler, ve böyle yapmaları icab eder, fakat imtiyazcıları hasarı durduracak inşaatı yapmağa mecbur edemezler.

İdarî mahkemelerin, doğrudan doğruya yapamayacakları şeyleri, bilvasıta yapamazlar, mesela idare aleyhinde ve onun yerine kaim olan imtiyazcı aleyhinde cezaî bir hüküm isdar edemezler.

Devlet şurası, bir umumi nafia işi için yapılan müsabaka şartlarının idare tarafından icra edilmemesi mevzuubahs olan bir meselede aynı prensipleri takip etmiştir.

Bir arazi sahibi, idareye yol açılmak için arazisini teklif etmiş, bunun için idarenin kendisine meccanen bir duvar yapması şartını ileri sürmüştü, inşaat yapıldığından devlet şurası bu inşaatın icrası emrini vermekten imtina eylemiştir. Fakat idareyi, mal sahibine duvarın inşası için lâzım olan paraya müsavi tazminat itasına mahkûm eylemiştir.

İdarî salâhiyet

Salâhiyetlerin umumi kaideleri

Prensiplerin metni.

16/4/Ağustos 1790 tarihli kanunlar, sene 3 früktdor 16 tarihli kanunlar, vehlei ûlâda, pek şümüllü ve istisnasız görünen bir prensibi, kuvvetle vaz etmektedirler, Bu metinler mahkemeleri her ne suretle olursa olsun İdarî muameleleri teşviş etmekten men etmekle kalmayarak, ne neviden olursa, bilumum idarî tasarrufları da rüiyet etmekten de men ederler.

Bu tabirler, fazla mutlaktır. Hususi menfaatler ile umumi menfaatler bir birlerine fazla giriftirler. Umumî ihtiyaçların tatmini çarelerinin taharrisinde hususi şahısların faaliyeti ile umumî kuvvetlerin faaliyeti arasında pek sıkı bir iştirak vardır. Umumi hizmetler idaresinin mekanizmasında, idare ve adliyenin bilmemezlikten gelemeyecekleri kadar, hukuku hususiyenin usulleri ile hukuku âmme usulleri birbirine samimi surette merbuttur. Bu zaruri teşriki mesai, mütemadiyen tekerrürü itibarile ince bir tavzihi icab ettirmektedir. İki hizmetin hudutları oldukça müteharriktir, ve bu hudutları iyice çizmek için içtihadın bir asır mesai sarf etmesi lâzım gelmiştir. Bu husustaki tekâmül mütemadiyen devam etmekte ve temyiz mahkemesi, devlet şurası ve ihtilaflar mahkemesi tarafından ihtiyatkârane bir surette tanzim olunmaktadır.

Bugün denilebilir ki, adlî mahkemeler, idarenin tasarruf ve muamelelerini rüiyet edemezler, bu yüzden zuhur eden nizaları hal edemezler, idarenin salâhiyeti dahilinde bulunan nizalara, idarî tasarrufları tatbik etmekten im-

tina, bunları iptal veya manaları muzlim ve müphem olduğu zaman islah ve tesiratını tahdid edemezler.

Hukukî tasarrufların, icra muamelelerinin bu kaidede münderiç hareketlerin ne gibi şeyler olduğu, hakkile bilmek ve binaenaleyh salâhiyetlerin mebdeini tayin etmek için evvela âmme hizmetleri mefhumunun, ne olduğunu öğrenmeye çalışmak lâzımdır. Prensip itibarile âmme hizmetleri namına yapılan her türlü hukukî tasarruflar, aynı maksadla yapılan her türlü icra muameleleri, tehakkuk ettirilen her türlü hareketler, ve bu icra esnasında zuhura gelen her türlü hadiseler idarî kazaya tabidir. Bilakis, hatta idari de olsa, organlar âmme hizmetleri namına hareket etmedikleri halde, bunların ortaya çıkardıkları tasarruflara, muamele ve hareketlere ait bütün ihtilaflar adli mahkemelere aittir.

İşte bir memurun tayin ve azlına, tevakkuf ruhsatiyesinin ita veya istirdadına, sıhhi olmayan bir müessesenin ihdası için mezuniyet vermekten imtinaa müteallik olan kararların doğuracağı ihtilaflar, İdarî ihtilaflar meyanına ithal olunur, keza bir âmme hizmetinin işletilmesi için idarenin hususi şahıslar ile akt ettiği mukavelenameler, ve âmme hizmetlerinin işlemesi yüzünden meydana gelen kazalar ve vukua gelen zararlar bu kabildendir.

Hiç olmazsa, prensipleri itibarile sabit olan bu fikirler, pek batı olarak meydana çıkabilmiştir. On dokuzuncu asrın bütün ikinci nısfında ve bilhassa La Ferrière'in tesiri altında, idarî salâhiyet nazariyesinde, uzun müddet mergub kalmış olan bir tefrik, hâkim kalmıştır. Adli mahakimin salâhiyeti haricinde kalan şeyler ancak sultai âmmenin tasarruflarile, sultai âmme faaliyetinin istilzam eylediği muameleler idi; kanuni sarahat müstesna olmak üzere (temşiyet tasarrufları) denilen tasarruflar adli mahkemelere tabi olmakta berdevam idi. Yalnız şurası muhakkaktır ki, birçok kanunlar idarî mahkemelere, âmme hizmetlerini alakadar eden temşiyete müteallik bir takım tasarruf, muamele ve hareketlerin rüyeti hakkını bahş etmekte idi. Fakat sultai âmmeyle ait tasarruflardan husule gelen kazalar, mahiyetleri itibarile İdarî telakki edildikleri halde, temşiyete müteallik tasarrufların yalnız bazı müstes-

na ve kanunen tayin edilmiş ahvalde idari oldukları söylenmekte idi.

Diğer taraftan devlete ait ihtilaflar ile vilâyetlere, komünlere, umumi müesseselere ait ihtilaflar arasında fark gözetilmiş idi. Mahalli veya hususi idarelerin kararlarının sıhhatine ait ihtilaflar, daima devlet şurasının salâhiyetinde, fakat icrai muameleler, âmme hukuku hükmi şahıslarını alâkadar eden mukaveleler, ve âmme hizmetlerinin işlemesi sebebiyle mevcut olan nakdi mesuliyetleri uzun müddet adliyenin sahasında kalmıştır.

Bu gün bütün bu farklar, ortadan kalkmıştır; âmme hizmetlerine teallük eden tasarruf, fiil, ve hareketlerden mütevellit ihtilaflar, ister sultai âmmeye müteallik tasarruflardan, ister temşiyet muamelelerinden münbais olsun, mevcut niza ister devleti ister şuâbatını alakadar etsin mevcut niza ister devleti, ister şuâbatını alâkadar etsin mahkemelerin salâhiyeti dahiline girer. Âmme hizmeti mefhumu, salâhiyetlerin tefriki keyfiyetinin esasıdır.

Asıl İdarî tasarruflara tatbik.

İdarenin hususî ve ferdi bir vasıf arzeden icraî kararlarına ekseriya bu isim verilir. Âmme hizmetleri namına yapılan bu tasarruflar daima tamamen idari bir ihtilafa sebebiyet vermiş addolunur; bu hususa dair bir çok misaller zikr olunabilir.

İşte aşağıdaki hususlar İdarî ihtilaflar meyanına idhal edilmektedir:

1. Zabitanın ittihaz etmiş olduğu ferdi tedbirlerden husule gelen nizalar. İşte idarenin sıhhi zabıta meselelerinde vermiş olduğu emirler bu kabildendir. (İhtilâflar mahkemesi 1882). Din ile devletin tefriki kanunu dolayısıyla, bir kilisenin tahliyesi maksadile bir valinin vermiş olduğu emirler de keza bu şekildedir. Muhtelif idare otoritelerinin umumî emlâki için vermiş veya istirdad etmiş oldukları mezuniyetlere teallük eden tasarruflar, yolcu veya marşandiz servisinin tekrar açılmasına müsaade veren nazeret kararnamelerinin icrasını teminen harb esnasında demiryolları idaresince verilmiş olan emirler.

2. - Memur ve ajanların azil ve tayinlerine müteallik müşküller.

3. - Hususî şahıslara bir takım haklar veya imtiyazlar bahşeden tasarruflara karşı mütalebeler. Meselâ bir maden taharricisine bir vazife tevdi eden, bu vazifeye nihayet veren veya bu tedbirin icrası teferruatını tanzim eden tasarruf. İsimlerin değıştirilmesine veya ilâvesine müsaade veren, devletin, vilâyetin veya kommünün medyun olabilecekleri primlerin itasına karar veren tasarruflar. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür.

İdarî velâyet ve batıl veya ibtali kabil tasarruflar dolayısıyla bazı müşküller ileri sürülmüştür.

İdarî velayete müteallik tasarruflara ait salâhiyet:

Bunlar merkezî idarenin ademi merkeziyete tâbi olan idareler üzerindeki, bilhassa vilâyet, kommün ve umumî müesseselerin medenî hayatlarına müteallik tasarrufları üzerindeki kontrol salâhiyetlerini istikmal etmesine medar olan tasarruflardır. Bu tasarruflar tasvib ve müsaade veya tasvib ve müsaadeyi reddetmek gibi tasarruflardan ibarettir. Meselâ belediye tenviratı hizmeti, imtiyazının hususî bir kumpanyaya monopol olarak veya otuz seneden fazla bir müddetle verilmesini tasvip eden valinin tasarrufu gibi.

Bu tasarruflara müteallik ihtilâflar, İdarîdir. Şüphesiz bu tasarrufların ne mururu zamanı ne de müdafaası vardır. Bunlar ancak âmme hizmetleri maksadiyle sultai âmme namına yapılmış tasarruflardır. Bu tasarruflar kontrole tâbi idarelere, velâyeti âmmenni hususî müdahalesi olmaksızın malik olamayacakları, bir salâhiyet bahşetmektedir. Bu takdirde İdare, başkası ile müsavi muamelesi yapmış olmaz. İdare asıl kendi küvetini, mavefk vasıflarını, ve âmme hizmetleri üzerindeki otoritesini teyit eder. O andan itibaren bu tasarruflar, adlî otoriteyi alâkadar etmez.

Tabîi mavefk otoritenin tasvip etmiş veya mezuniyet vermiş olduğu tasarruflar ve mukaveleler böyle değildir. Velâyet tasarrufu, sultai âmmenin tasvip etmiş veya mezuniyet vermiş olduğu muamelelere bu vasfi izafe edemez. Bu muameleler kendi hakikî vasıflarını muhafaza ederler, ve icabı hale göre adlî otoritenin veya idari mahkemelerin salâhiyeti dairesi dahiline girerler. (La Ferrière).

Kanunsuz tasarruflara mütedair salâhiyet:

Bir tasarrufun kanunsuzluğu onun idari vasfını refeder ve bu tasarrufun neticelerini adlî mahkemelerin kazasına tâbi kılar mı?

Bu noktada içtihat bir tefrik yapmıştır: Umumî kaide olarak tasarrufun ayıpları onun İdarî vasfını ref etmez. La Ferrière'in tabiri veçhile, bu ayıplar onun sıhhatına tesir eder ise de mahiyetini haleldar etmez. Sultai âmme tasarrufu olarak, kabili iptal yolsuz tasarruf yok değildir. O tasarruf İdarî olarak kalır.

Yolsuz bir idareî tasarruf, iptal edilmediği zaman bu hal suretine ciddî bir şekilde itiraz edilmemiştir. Adlî mahkemeler, tasarruf iptal edilmedikçe onu hesaba katmak mecburiyetindedirler. Başka türlü hareket etselerdi, kendi kendilerine İdarî bir tasarrufu iptal etmek veya hiç olmazsa kanunsuzluğu bahanesile tatbikten imtina eylemek gibi bir hak izafe etmiş olurlardı. Bu ise İdarî ve adlî otoritelerin, tefriki prensibine mugayirdir. Adlî otorite için idari bir tasarruf, salâhiyettar makam tarafından geri alınmadıkça veya iptal edilmedikçe muteberdir.

Tasarrufun faili veya bu failin meratibî, mafevki tarafından geri alınmak veyahut İdarî kaza tarafından kanunsuz olduğu beyanile iptal edildiği takdirde mesele daha ziyade nazikleşir, mamafî bu halde bile içtihat, idarenin iptal edilmiş olan tasarrufun neticelerini takdirde yegâne sahibi salâhiyet olduğunu kabul etmiştir. Netekim iras edilen hasarların sebebiyet vermiş olduğu nakdî tamirat bahamda olduğu gibi. Mösyö La Ferrière'in dediği gibi = iptal yalnız bir şeyi isbat eder: Tasarrufun İdarî bir hata teşkil etmiş olmasıdır = İdarî hatalar ise mahkemeleri alâkadar etmez, meğer ki bu hataların aynı zamanda memurun, hukuku umumiyenin cürüm veya şibih cürümlerine teşbih edilebilecek olan şahsî hatasından ileri gelmiş olmalıdır. (Bu içtihadı ihtilâflar mahkemesi 1877 de tesbit etmiştir). Mamafî mahkemelerin, bir idare edenin iptal edilmiş bir tasarrufunun neticelerini takdire salâhiyettar oldukları ahval de vardır. Bu da ajanın kendi salâhiyetlerinin değil, aynı zamanda idareî umumiyenin salâhiyetlerini tecavüz eylediği haldir. Bu takdirde yalnız, basit bir salâhiyet noksanlığı meselesi değil aynı zamanda

devlet şûrasınca rüiyeti icab eden, kanunun tayin ettiği vazifeyi tecavüz meselesi, hatta daha doğrusu salâhiyetin zorla gasbı meselesi ortaya çıkar. Hususî bir mülki müsadere eden, keyfi tevkifata kalkan, gazeteyi tatil eden bir idare edenin hareketi böyledir. Bu takdirde tasarrufta, hükümsüzlükten başka fazla bir şey vardır. Bu tasarruf mevcut değildir, ve failini himaye etmez, ve doğrudan doğruya failini adlî mahkemeler huzurunda mesul kılar.

Bu takdirde mahkemeler, tasarrufun hükümsüzlüğüne, batıl olduğuna İdarî kaza tarafından karar verilmesini beklemezler. Bu tasarrufun hukuken mevcut olmadığını müşahede ederler ve ihtilâflar rüiyete devam ederler.

Prensiplerin nizamî tasarruflara tatbiki:

Bunlar az çok kalabalık bir halka birtakım emirler veren veya memnuiyetler koyan umumî vasfı haiz idarî tasarruflardır. (Devlet reisinin idarei umumiye nizamları şeklindeki umumî nizamları, valilerin ve merlerin zabıta nizamnameleri). Bunlar âmme hizmetleri namına ittihaz edilmiştir. Sultai âmme pek vazih olarak görülmektedir. Binaenaleyh adlî mahkemeler bunları ne iptal ve ne de ıslah edemezler. Mamafî mahkemelerin nizamnameleri tefsir etmelerine ve kanunsuz buldukları takdirde tatbiki red etmelerine cevaz verilmiştir. Bu kuvvetlerin tefriki prensibinin şayanı dikkat bir istisnası ve ameli mülâhazalardan dolayı içtihat tarafından yakından tetkik edilmeye lâyıktır.

Adlî mahkemeler, nizamî tasarrufları tefsir etmek salâhiyetindedirler. Hatta bu mütehaddis meseleyi İdarî otoriteye göndermeye lüzum görmezler, hatta mahkemelerin bu tasarrufların kanunsuzluklarını takdir, ve kanunu ihlâl suretile ittihaz edilmiş olduklarını anladıkları takdirde, ve kendi salâhiyetleri dahilinde rüiyet ettikleri münaziünfih meseleye tatbikten imtina etmek hakları da vardır. Bu iki mesele (mütehaddis bir mesele dolayısıyla tefsir, nizamnamelerin kanuniyetini mütekaddim olarak tayin) mürtebit kararlar gibi telâkki edilmektedir. Bunlar aynı surette ve tek bir formülle halledilirler ki şudur: Hukuk mahkemesi 24 Teşrinievvel 1915 tarihli bir kararında diyor ki, = Adlî otoriteler nizamnamelerin, bu nizamına-

melerin ahkâmı sarîh olduğu zaman tatbik etmek hakkına malik oldukları gibi, salâhiyetle vaziyet ettikleri bir nizam halli için kanuniyetini takdir etmek ve tefsir edilmeleri iktiza ettiği zaman bunları, tefsirini yapmak hakkını haizdirler.

Bu içtihat ceza kanununun 417 inci maddesinde müeyyedesini bulunan zabıta nizamları münasebetile tekevvün etmiştir. Bu metne nazaran, bu nizamlara ademi riayet yüzünden bir şahsı tecziye etmek, ancak bu nizamları kanunî bir şekilde yapılmış olmasıyla mümkündür. İçtihat, nizamnamenin kanuna muvafık olmasını, cürüm mevcudiyeti için şart addetmiştir, ve muhatap tutulan şahsa - Cürüm hâkimi olan polis mahkemesi bu esaslı şartı tebyin etmemiş ise - zabıt varakası neticelerinden bir şey terettüb edemez. Meseleâ bir kerre bu mecraya girdikten sonra, mahkemeler nizamnamelerin kanuna muvafık olup olmadığını takdir hususunda, salâhiyet sahibi olan adli otoritenin, onu tefsire evleviyetle salâhiyettar olduğunu kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Bir tasarrufun kanuna muvafık olup olmadığını takdir, onun kanun ile karşılaştırılması, ve binnetice tefsirini icab ettirir. Esasen müzlim veya müphem bir tasarrufun manasını araştırmak, daha az ağır bir şeydir, ve kanuna uygun değildir diye onu tatbikten imtina için lâzım kuvvetten daha az bir salâhiyet istilzam eder, kararnameler bu salâhiyetin, nizamnameler ihlâlini yalnız polis mahkemesi salâhiyetine dahil olan bir cürüm hâdisesine münhasır olmadığını da kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Kanunen ceza mahkemesine gidecek hâdisede bu salâhiyet yine kabul edilmiştir, mücazâtı te'dibiye ile müeyyedenmiş nizamnameler, mahiyetleri itibarile yalnız polis cezalarının müeyyedelendirdiği nizamnamelerin aynı kanunlar ise iki vaziyet arasında fark gözetmeye lüzum yoktu. Bu hususta birçok içtihat mevcuttur, ve hepsi de bu hususta mütefiktir.

Uzun zamanlar adli otoritenin bu istisnâ salâhiyeti, tenkili madelere münhasır kalmıştır, fakat bittabi bu suretle mahdud kalmaz idi. Bir şahıs Polis nizamlarına muhalefet edecek, bir de bu nizamlara riayet eder ve son-

ra vaziyetleri ilk haline koymak için bir dava ikame ederse (Meselâ kanunsuz nizamname ve tarifeler mucibince alınmış olan vasitasız resimlerin iadesi davası) nizamnameye itaat etmediği takdirde tenkil mahkemesi huzurunda pekâlâ itiraz edebileceği bir tasarrufa hukuk mahkemesinde itiraz etmesine nasıl mâni olunabilir? Bu noktaya vasıl olunca içtihat, tenkili hususlarda, nizamların kanunî olup olmadıklarını takdir etmek hakkını adli otoritelere veren ceza kanununun 471 inci maddesinin 15 inci fıkrasını, evvelce mefruz umumî bir kaidenin hususî bir şekli tatbiki addeder. Bu kaidei umumiyeye göre mahkemeler, kendi ihtisasları dairesinde dahil bir niza dolayısıyla nizamî tasarrufları tefsir ve kanuna mutabakat veya ademi mutabakatlerini serbestçe takdir edebilirler, bir çok defalar muhtelif hususlarda bu kaide, adli otoritelerin hatta hukuku medenî meselelerinde bile bu salâhiyeti teslim etmiştir.

Bundan sonra içtihat, tesis etmiş olduğu nazariyeyi muhik göstermeye uğraşmıştır. Bu neticeye nizamî tasarrufların = kanunun vasıflarına iştirak etmekte olduklarını = söylemekle kolayca vasıl olabileceği zannına kapılmıştır. Bu yukarıda zikri geçen 24 teşrinievvel 1917 tarihli kararname ile diğer bir takım kararnamelerin formülüdür. Eğer bu iddia doğru ise, mahkemelerin kanunları tefsire nasıl hakları var ise nizamnameleri de o yolda tefsire muktedir olabilecekleri kolaylıkla izah edilir. Hâkimler kanun sakittir, muzlimdir veya gayri kâfidir bahanesiyle hüküm vermekten imtina edemedikleri cihetle bu vazifenin ifasını nasıl reddedebilirler? Fakat bu iddia, mahkemelerin kanunsuz buldukları nizamları tatbikten imtina edebileceklerini izah etmemektedir. Nizamî tasarruflar kanunun vasıflarına iştirak ediyorlar ise hâkimler,, kanunsuzluk sebebile onu tatbikten imtina edemezler, nasıl ki bir kanunu, kanunu esasiye mugayir olduğu bahanesile hükümsüz addeleyemezler.

Filhakika nizamnamelerin muhtelit bir vasfı vardır, hem kanunların hem de İdarî tasarrufların mahiyetlerine iştirak etmektedirler fakat bununla müşkül, halledilmiş: değil, belki biraz geriletilmiştir. Eğer nizamnamenin bir kanun gibi telâkki edilmesi lâzım gelse hâkimler bunların

kanuna mugayir olduğunu "beyan ve tatbikinden imtina edemezler. Bu salâhiyetin tefriki prensibini ve 16/24 ağustos 1790 tarihli kanunu ihlâl etmek olur, eğer nizamnameler idari tasarruf gibi telâkki edilecek olur ise o halde mahkemeler bunları kanuna mutabakatları hususunu takdir edemezler, çünkü bu da aynı kanunun ilân eylediği idari ve adli vazifelerin tefriki prensibine mugayir olur.

Hakikati halde kanun ve nizamname, mahiyetleri itibarile birbirlerinden farklıdırlar, nizamî tasarrufların takdiri hususunda adli otoriteye bahşedilmiş olan geniş salâhiyetleri muhik göstermek için nizamnameyi kanuna temsil etmeye çalışmamalıdır. Eğer nizamnameler kanunun mahiyetine iştirak etselerdi, kanunî tasarrufları her türlü hukukî kontrolün fevkinde tutan esasî bir sistem dahilinde devlet şûrasının bunları iptal etmesi nasıl kabil olabilirdi? Mösyö Barthelemy ne iyi söylüyor: (Kanunların sahası gayri muayyendir, kanunlar, vatandaşlara vazii kanunun dilediği vecibeleri tahmil eylediği halde nizamnamelerin sahası mahduddur, nizamnameler zecrî kuvvet» lerini kanunlardan alırlar, herhangi bir kanunun metnine istinat etmeyen bir nizamname, idarenin teşriî kuvvetine bir tecavüz demektir),.

Bu nazarı ihtilâfın mahiyet ve ehemmiyeti ne olursa olsun, Fransa hukuku mevzuasında, ve kuvvetlerin tefrik edilmiş olduğu diğer bütün memleketlerde nizamname, kanundan farklıdır. Şu itibar ile kanun, teşriî organlardan çıkar halbuki nizamname icraî organlardan çıkar. Fransada devlet reisinin nizamname tanzimi salâhiyeti» nin mevzuu esasî, 25 şubat 1875 tarihli kanunu esasının 3 üncü maddesidir. Bu maddeye göre reisicümhur, kanunlara nezaret ve icrasını temin eder. Bu tabirler bile kanun ile nizamname arasındaki derin farkı gösterir. Nizamname ancak, kanunun icrasını temin için müdahale eder.

Adli mahkemeleri nizamname üzerindeki kontrol salâhiyetlerini izah etmek için nizamnamelerin şibih kanun mahiyetlerinden başka taraflarda bunu aramak lâzımdır. Bu salâhiyetler İdarî ve adli otoritelerin tefriki prensibine bir muhalefet teşkil eder, ve bu muhalefetin esasî şu fikirdedir.

Kuvvai umumiyenin faideli bir surette teşriki mesaisi

bu kuvvetlerden hiç birisinin hudutlarının elastikiyetten mahrum olmamasını talep etmektedir. Bu kuvvetlerden her biri, tamamen kendisine aid bazı tasarruflar dolayısıyla yekdiğerinin sahasına girmek salâhiyetini haiz olmalıdır. Yalnız bu girme herhangi bir kuvvete aid bir vazifenin tamamen ve iyice ifasile mütenasib olacak zarurî hudut dahilinde olmalıdır. Kuvvetlerin tefriki prensibi tamamen dar bir vazifeyi manda değil, daha ziyade siyasi bir manda alınmalıdır. Nizamnamelerin kontrolü bahsında, mahkemeler için tanınmış olan salâhiyetler bu fikirle izah edilebilir. Hukukî veya cezaî bir çok hükümlerin esas vazifesini gören bu tasarrufları ekseriyetle tatbik edecek olanlar, adlî mahkemelerdir. Eğer bu mahkemeler her defasında umumî nizamnamelerle vilâyet veya kommün nizamlarının mana ve kanuniyetlerine karar vermek için tecil usulüne müracaat edecek olurlar ise, adaletin seyri bir takım mesaili müstahara yüzünden maniaya uğrar, Bir kelime ile adalet, nizamnameler bahsında hakikî vazifesini yapmak için, kanuniyetini tefsir veya takdir etmeksizin tatbik edemez. Müzaaf olan bu hakkı hıyar ona bırakılmamış olsa idi, kuvvetlerin tefriki prensibi onun zararına olarak bilâmel tanınmamış olurdu. İdarî otoritenin kendine has olan sahadan mahrum edilmemesi için adlî otoritenin nizamnameleri ne yapması ne de bozması olamaz. İşte içtihat sisteminde, herhangi bir meselede bir hâkimler, nizamnameyi tatbikden imtina etseler bile bu nizamname mevcut olmaktan hali kalmaması gibi bir netice hâsıl olur.

Tahlil etmiş olduğumuz içtihat, kendisinin ileri sürmüş olduğu sebeplerden başka da olsa, yine bir takım seherlerden dolayı tasvip edilmek icab eder. Mamefi temyiz mahkemesinin bu gibi tasarrufların teşriî mahiyetini kabul etmekle beraber mahkemelerin, bunların kanuna mugayeretlerini ilân etmek haklarını tanıması şayanı dikkattir. Filvaki, kanunların kazaî kontrolden azade olması bunların mahiyetlerinden ziyade menşelerinin tatbikatta her şeyi yapmağa kadir olan ve her türlü kontrol ihtimalini refeden teşriî organlar olmasıdır. Şu halde menşei parlamento olmayan bir tasarruf, mahiyeti itibarile teşriî hükümleri ihtiva etse de kazaî kontrole tâbi olabilir.

İşte müstemlikâta aid işlerde kanun vazeden devlet reisinin tasarrufları, Adli otorite tarafından kanuna muhalif olarak ilân edilebilir, çünkü bu tasarruflar parlamento tarafından ittihaz edilmediği için ancak maddî kanunlar mahiyetinde olup şekli kanunlar mahiyetinde değildirler. Bilmukabele parlamento nizamnamelerinin kanun olmamakla beraber, adli otorite tarafından bunlar hakkında takdir edilmeğe cevaz yoktur, çünkü bunlarda teşriî tasarruflardandır.

İhtilâflar mahkemesinin yeni içtihadı:

İhtilâflar mahkemesi, mütehaddis bir dava dolayısıyla, pek ziyade esaslaşmış olan bu içtihada karşı muariz bir vaziyet almış gibidir. Meselâ, harb esnasında demiryolları ile nakliyat icrasına dair nazırlar tarafından yapılmış olan 31 mart 1915 tarihli kararnamenin mana ve şumulünü tespitte adli otoritenin salâhiyeti olup olmadığı meselesi idi. İhtilâflar mahkemesi, 16 haziran 1923 tarihli bir kararnamesinde (31 mart kararnamesinin, bu metinlere tevfikân, ve nafia nazırı ile biltilâf harbiye nazırı tarafından yapılmış olduğunu, menşe organlarının vasıfları itibarile İdarî bir tasarruf mahiyetinde bulunmakta ve bu itibar ile bunun kanuna muvafık olup olmadığını kontrol etmek salâhiyeti münhasıran İdarî kazaya aid ise de, umumî ve nizamî hükümleri ihtiva etmekte olduğundan bu ikinci itibar ile bu kararnameyi tatbika memur adli mahkemelerin, rüyete başlamış oldukları bir niza esnasında bir tefsir müşkülü tahaddüs eylediği takdirde, bu kararnamenin manasını tespitte salâhiyettar olduklarını, ve binetice bu kararnamenin şumulünü tayin etmekle iktifa eden Paris mahkemesi kararının kuvvetlerin tefriki prensibini ihlâl etmemiş olduğunu) beyan etmiştir.

Bu karar, adli mahkemeler, kendilerinin salâhiyeti dahilinde bulunan bir niza dolayısıyla bir nizamnamenin tatbiki mecburiyetinde kaldıkları takdirde kendilerine bahşedilmiş olan nizamî tasarrufların tefsiri hakkı ile mahkemelerin tamamile salâhiyeti haricinde kalan ve bu tasarrufların kanuna muhalif olup olmadığını takdirden ibaret bulunan keyfiyet arasında bir fark gözetmektedir.

Karadaki tabirlerden daha iyi ifade edilmiş olan hükümet komiserinin mütaleatı üzerine bu doktrin muvaffak olmuş olsa idi bilhassa nizaları iğlâk edecek ve meselei müstaharlerin miktarını mühim surette arttıracak idi. Mahkemeler, dava esnasında bir nizamî tasarrufun kanuna muvafık olup olmadığı meselesinin her tehaddüsünde hüküm ve kararlarını tecil etmeleri lâzım gelecek idi, bunun neticesi de vahim karışıklıklar ve bitmez tükenmez teahhürler olacaktı.

Fakat bu kararnameye böyle bir şümül atfedilmesi lâzım gelmekte olduğuna kail değiliz: Çünkü evvelâ şurasını nazari dikkate almak icab eder ki, davada mevzuu, bahs olan nizamî tasarrufun kanuna muvafık olup olmadığı değil yalnız tefsiri mevzuubahs olmuştur.

Şu halde ihtilâflar mahkemesi, adlî mahkemelerin nizamî tasarrufların kanuniyetin herhangi bir meselei hâdise dolayısıyla takdir etmek salâhiyetine dalik olup olmadıkları meselesini hallûfasletmek ıztırarı karşısında kalmış değil idi. Binaenaleyh bu nokta hakkında dermeyan etmiş olduğu mütaleanın nizam menfaatine lüzumsuz yabancı bir amil olmaktan başka bir kıymeti yoktur.

Diğer taraftan bizzat hükümet komiseri, mahkemelerin kendileri nezdinde yapılan takibat ve serdolunan talepleri rüiyet ederken buna ilâveten polis nizamlarına muhalif cürümler ile umumî tekâlîfe aid hususlarda nizamî tasarrufların kanuna muvafık olup olmadıklarını takdir hakkına malik oldukları kabul ve teslim etmiştir. Diğer hususlarda onların bu hakka malik olduklarını tanımamak için makul hiçbir sebep yoktur.

Fazla olarak, ihtilâflar mahkemesinin bu kararından sonra temyiz mahkemesi, adlî mahkemelerin salâhiyetleri dairesine giren bir niza dolayısıyla ileri sürülen nizamî tasarrufların kanuniyetini takdir etmek salâhiyetine malik olduklarını kuvvetle teyid etmiştir.

Salâhiyet kaidelerinin temşiyet tasarruflarına tatbiki.

19 uncu asrın nihayetine kadar hâkim olan içtihat ve doktrin, idarei umumiyeler namına yapılan temşiyet tasarrufları dolayısıyla tahaddüs eden nizaların adlî mahkemelerce rüiyet edileceğini kabul etmekte idi. Bir fikre gö-

re, adlî mahkemeler, bu kabil tasarrufları takdir, tefsir ve iptal edebilirlerdi. Fakat temşiyet tasarrufları veya muameleleri, ihtilâf noktai nazarından kanunen sarîh bir surette tayin ve hassatan İdarî mahkemelerin sahalalarına dahil edilmiş oldukları takdirde iş değışirdi, o veçhile ki, sultai âme tasarrufları ihtilâfî, mahiyetleri itibarile idari oldukları halde temşiyet tasarrufları ihtilâfî ancak istisnaî olarak ve kanunun tayiniyle idari olabilirlerdi.

Bu nazariyenin uzun müddet muvaffak olması, bilhassa, La Ferrière'in nüfuzu sayesinde. Mumaileyhe göre temşiyet tasarrufları (İdarenin âmme hizmetlerinin mesul müdürü ve bunları tahakkuk ettiren sıfatile ifa etmekte olduğu tasarrufları olup, yoksa muhafaza etmek üzere sultanın bir kısmını kabul eden sıfatile ifa etmekte olduğu tasarrufları değildir).

İdarenin bu tasarrufları icra ederken haiz olduğu hakkı hıyarlar, umumiyetle vatandaşların hukuku hususiye mucibince malik oldukları veya bilihtiyar muvafakat edilmiş hükümler ile kendilerine izafe etmiş buldukları salâhiyetlerin fevkine çıkamaz.) La Ferrière, bundan şu neticeyi çıkarıyor idi. Umumî menfaatler, bu tasarrufları tahlil ederse (âmme hizmetleri namına yapılan mukaveleler, aynı maksatla idarenin girişmiş oldukları nakdî taahhütler, ilâh.) umumiyetle sultai âmme bu hususta müdahalede bulunmaz. La Ferrière bundan da şu neticeyi çıkarır: Bu gibi tasarruflara müteallik ihtilâflar, kanunun idari olmasını emrettiği ahval müstesna olmak üzere, İdarî mahiyette değildir. Meselâ, umumî nafia hizmetleri pazarlıkları bu kabildendir. Fakat vilâyetler ve kommünlerin malzemeleri için yapmış oldukları pazarlıklara aid ihtilâfların rüiyeti adlî mahkemelere aid kalır.

Bu nazariye terkedilmiştir, metinlerde bu nazariyeyi, teyit edecek bir şey yoktur. Metinler, adlî mahkemelerin idari işlere müdahalelerini menettiği gibi idari tasarrufları da, ne suretle olursa olsun, rüiyet etmelerini memnu kılmıştır.

Halbuki âmme hizmetleri için yapılmış olan temşiyet tasarruflarının bu mahiyette olmadığı inkâr edilemez. Diğer taraftan eski nazariye, mahkemelerin idari tasarrufları rüiyetten menedilmesindeki maksadı bilmiyordu. Ken-

di tarihinin de açıkça isbat eylediği veçhile, bu memnuiyet, âmme hizmetlerinin faaliyetini alâkadar eden bütün tasarrufları adliyenin rüiyetinden kurtarmağı istihdaf ediyordu. Temşiyet tasarrufları da âmme hizmetlerinin işlemesine hâdim tasarruflar meyanındadır, şu halde salâhiyetlerin tefrikinde esas sultai âmme fikri değil, belki âmme hizmetleri fikri olmalıdır. İctihadın tesbit etmiş, olduğu asri nazariye budur.

Salâhiyetlerin tefrikinde âmme hizmeti fikrinin ehemmiyeti:

Bütün bu söylediklerimiz, salâhiyetlerin tefriki meselesini halletmek için bir âmme hizmetinin ne olduğunu bilmenin ne derece mühim olduğunu gösterir. Mösyö Houriou, bunu şöyle tarif eder: (İntizamı âmmeyi tatmin etmek için âm bir teşkilât tarafından muntazam ve mütemadi bir surette halka yapılan teknik bir hizmettir.)

Âlim müellif burada (intizamı âmme) mefhumuna gayet geniş bir mana vermektedir. Mumaileyh sadece şunu demek istiyor ki, âmme hizmetleri, umumî ihtiyaçları tatmin etmek suretile intizamı âmmenin hüküm sürmesine yardım etmek itibarile, intizamı âmmenin unsurlarıdır. Bir âmme hizmeti, kuvvayi umumiye tarafından teşkil edilmiş olan ve hukuku idareye has usullerle umumî bir ihtiyacı İctimaî noktai nazardan tatmin eden bir vasıtaadır. Fakat bu, her türlü umumî ihtiyaçların âmme hizmeti usulü ile tatmin edileceği manasına gelmez. Bu ihtiyaçların bazıları, normal zamanlarda, hemen hemen münhasıran, hususî teşebbüslerle tatmin edilir. Meselâ, iaşe ihtiyaçlarını, ticaret ve sanayi, münhasıran hukuku hususiye usulleri ile tatmin ederler. Diğer bazı umumî ihtiyaçlar için kuvvayi umumiye, âmme hizmetleri usulünü kullanmak derecesinde ileri gitmeksizin, bunların tatminine yardım ederler. Meselâ, hususî teşebbüslere nakden muavenet suretile iktifa olunur. Bu nakdî muavenet yalnız başına, bu hususî teşebbüslere âmme hizmetini izafe edemez. Bunun için daha kuvvetli bir rabıtaya ihtiyacı vardır. Umumî bir ihtiyacı tatmin eden organların bir âmme hizmetini nasıl teşkil ettikleri ne gibi alâmetlerle anlaşılır? Bu alâmetler çoktur ve mütenevvidir. Fakat üç tanesi vardır ki, daima.

mevcuttur: 1 - Bir âmme hizmeti, devlet, veya devletin makamına kaim olanlar tarafından ihdas edilmiş bir tesistir. Teşkilâtını ve işlemesi hakkındaki umumî kaidelerini hükümet edenlere medyundur. 2 - Âmme hizmetleri, mütemadidir, ve kuvveyi umumiye bu mütemadiyeti temin için yakından nezaret ederler? 3 - Kuvveyi umumiye, âmme hizmetlerinin işletme tarzı ne olursa olsun, ona hâkimdir ve onu kontrol eder. Tatmini icab eden ihtiyaçların değişmesi takdirinde onun işleme tarzını değiştirirler. Bu alâmetlere, sık sık tesadüf olunan aşağıdakilerini de ilâve etmek muvafık olur. 1 - Hususî şahıslara tahmil olunan rüsum ve irtifaklar. 2 - Bir işletme inhisarı tesisi. Âmme hizmetinin bu geniş mefhumu, ona şimendifer, tramvay, elektrik veya havagazı tesisatı gibi umumî teşebbüsleri, hâlleri, kapalı çarşılar oktruvaları gibi ticarî veya sınaî mahiyette bazı işletmeleri ilâve etmeğe müsaittir. Bu gibi işler, imtiyaza veya iltizama verilmekle âmme hizmetleri mahiyetlerini kaybetmezler. Filvaki, imtiyaz, basit veya menfaatta müşterek rejimin yanında, âmme hizmetleri temşiyetinin bir tarzıdır, ve hizmetin ticarî veya sınaî bir cephe arz etmesi onun âmme hizmeti mahiyetini değiştiremez.

İşte bu sebeple Devlet Şûrası, Devlet ile millî bir tiyatroyu (bu meselede opera - komik) birbirine bağlayan mukavelenamenin icrası yüzünden tahaddüs eden müşkülleri rüyet hususunda İdarî kazanın salâhiyeti olduğunu kabul etmiştir, çünkü bu mukavelename, âmme hizmetinden birinin imtiyaz mukavelenamesi mahiyetini arz etmektedir.

Şu halde salâhiyetlerde kriteriyum şudur: Temşiyet tasarrufu, bir âmme hizmeti maksadile yapılmış ise salâhiyet, idaridir. Bilâkis, âmme hizmetinden gayri bir maksatla yapılmış ise (meselâ idari bir şahsın, hususî malikânesinin temşiyeti) salâhiyet, adlîdir.

İşte bu prensibin tatbiki itibarile umumî nafia ihtilâfları, vasıtasız vergilere aid ihtilâfları, gerek hizmet hataları yüzünden hâsil olan zararlar ve gerek hizmetin hatası olmaksızın husule gelen zararlar için Devletten, vilâyetten, kommünden tazminat talepleri, maaşlar, ücretler, ve sivil ve askerlerin tekaüdiye maaşları hakkındaki ta-

lebleri gibi hususları rüiyete yalnız idari mahkeme salâhiyettardır.

Bilâkis, bu prensibin bir istisnası olmak üzere, hususî bir takım kanunlar adlî mahkemeleri bilâ vasıta vergilere aid ihtilâflar rüiyete salâhiyettar tanınmıştır. Yine bu veçhile umumî mekteplere devam eden çocuklar tarafından vukua getirilen zararlar dolayısıyla Devletin mes'uliyeti bahsında kabul edilmiştir.

İdarî salâhiyet kaideleri, devlete olduğu gibi vilâyetlere, nahiyelere ve umumî müesseselere tatbik olunur.

Bu prensip, her zaman kabul edilmiştir. Ekseriya Devlete aid ihtilâflar ile vilâyetlere ve nahiyelere ve umumî müesseselere aid ihtilâflar arasında fark gözetilmiştir, hatta devletin âmme hizmetleri teşkilâtından ve işletmesinden doğan bütün nizalarda, umumî bir tarzda, İdarî kazanın salâhiyeti kabul ettikten sonra bile ictihad, - hiç olmazsa adlî mahkemelerin içtihadı - bu hal suretini aynı genişlikle vilâyet, kommün ve umumî müesseselere tatbik etmekte uzun müddet tereddüt etmiştir. Bu içtihat, bu son müesseseleri hususî şahıslara takrip etmek gibi bir temayül besliyor ve onların tasarruflarında Devletinki derecesinde sultayı âmme görmüyor idi. Binaenaleyh vilâyetlerin ve kommünlerin vilâyet ve kommün hizmetlerinin teşmiyetinden mütevellit ihtilâf için, uzun zaman adlî salâhiyet kabul edilmişti.

Bu nazariye, evvelce bunu kabul etmiş olan, ihtilâflar mahkemesi tarafından, reddedilmiştir. Devlet Şûrası da bu nazariyeyi, aynı ve kat'î surette terketmiştir. Şûra, vilâyet ve kommünleri salâhiyet noktai nazarından tamamı ile devlete temsil etmektedir. Fakat eski nazariye, adlî mahkemeler huzurunda daima mergup kalmış ve hâlâ bazı defalar tatbik etmektedirler. Mamafih temyiz mahkemesinin içtihadı, nihayet bu nazariyeyi reddetmiş ve Devlet Şûrası ile ihtilâf mahkemesinin noktai nazarlarına iştirak etmiştir.

Bu son içtihat, en mantikî içtihatdır: Vilâyetler, kommünler, umumî müesseseler (bunlara müstemlekeleri ilâve etmek icab eder) âmme hizmetlerini aynı ve Devlet

gibi idare etmektedirler. Binaenaleyh aynı salâhiyete tabi olmaları iktiza eder.

Mukavelenamelerden doğan nizalar ile diğer sebeplerden doğan nizalar arasındaki fark.

Bu meselede içtihat, şu merkezdedir: İdarenin mesuliyeti bir mukavelename haricinde mevzuubahs olduğu zaman, eğer bu mes'uliyet âmme hizmetlerinin temşiyeti, işlemesi dolayısıyla mevzuubahs ise, bilzarure idarî salâhiyet vardır. Bizat âmme hizmetlerine müteallik olan bir türlü tasarruflar, şibih cürüm ve şibih mukaveleye müstenit olan bütün tasarruflar, zarar veya hatalardan doğan her türlü mes'uliyet davaları, İdarî mahkemelerin salâhiyeti dairesine dahildir. Meselâ umumî muavenet masraflarının tesviyesi bahsında vilâyetler arasında istinaf müracaatları bu kabildendir. Keza konkordato rejimi zamanında bir rahip tarafından bir nahiyeden talep edilen ikamet tazminatı da böyledir. Devlet veya devlet makamına kaim olanlar aleyhine ajanlarının harekâtı yüzünden tevcih olunan mes'uliyet davaları, bir Merin her hangi bir şahsı umumî bir münakaşaya kabul etmekten imtina eyleseninden mütevellit niza, istikamet ruhsatnamesinin bir şahsa geç olarak verilmesinden mütevellit niza, bir yangın esnasında itfaiyesi efradının ika etmiş olduğu zararlardan dolayı bir kommün aleyhine tevcih edilen mesuliyet davası.

Eğer dava, bir mukavelenameden münbais ise, şimdiki içtihat, bir nevi uzlaşma yaparak, söyle bir tefrik yapmaktadır; Şayet idare, hukuku hususiyeye has numunelerden bir mukavelenameyi (satmak, kiralamak, sigorta ettirmek ilâh.) kullanmış ise salâhiyet adlidir. Yok, bilâkis âmme hukukuna aid mukavelenamelerden birini (imtiyaz, tahsis, nakdi muavenet, muzir hayvanların itlâfına mukabil ikramiye itası ilâh.) kullanmış ise, salâhiyet idarîdir. Bu fark ve temyiz aşağıdaki fıkrada izah ve tevsî edilecektir.

Âmme hukukuna has mukavelenamelerle hukuku hu-susiyenin ihdas etmiş olduğu nümune mukavelenameler arasındaki fark:

Bir âmme hizmetinin - ki alâkadar bu hizmetin ida-

resine iştirak etmektedir - âmme hukukuna has bir mukavelenameden doğan nizaları rüyet etmek idari mahkemelerin salâhiyeti dairesine dahildir: İdare ile rakibi bu nizada, âmme hizmetlerinin seyrine sıkı bir surette bağlı olan hâdiselere istinat etmektedirler. Devletin karşısındaki mukabil taraf adeta şibih ajandır, hizmetin dâhilî muamelelerine karışmıştır. (Bu vaziyet bilhassa âmme hizmetleri imtiyazcılarında pek barizdir.)

Bir kelime ile bu vakıda, mevzuubahs olan şey, dâhilî bir temşiyet tasarrufudur. Niza, bizzat âmme hizmetlerinin işlenmesi dolayısıyla doğmuştur.

İşte aşağıdaki nizalar dolayısıyla idarenin salâhiyeti tanınmıştır: Bir âmme hizmeti kasdile yapılmış olan nakdî bir muavenet vâdı, umumî yol üzerindeki ölmüş hayvanların kaldırılması, arazinin muvakkaten imtiyaza verilme devrinde müstemlikelerde imtiyaz yüzünden çıkan ihtilâflar, Müstemlikelerde imtiyaz, mülkiyet hakkını tevliit etmez. Bilâkis, hatta bir âmme hizmeti maksadile de olsa, medenî veya ticarî hukuka müstenit bir mukavelenin tatbiki yüzünden çıkan ihtilâflarda salâhiyet, adlîdir, meselâ âmme hizmeti birleştirilmek üzere yapılan bir isticar hâdisesi. İcare, bu halde âmme hizmetine hiç bir veçhile iştirak etmemektedir, tabiri mahsus ile, kanunun dış tarafındadır. İcar, haricî temşiyet tasarrufudur. Mucir, isticar edilen binayı verir ve âmme hizmeti onun muaveneti olmaksızın teşkilâtını yapar.

Bu ve buna mümasil hâdiselerde Devlet veya onun makamına kaim olanlar, hukuku hususiye usullerini kullanırlar. Alelâde hususî şahıslar gibi aynı şartlar altında ve aynı hukukî şekiller dahilinde yaparlar. Aynı kazalara tâbidirler, hatta denilebilir ki, idare âmme hizmetleri menfaati namına hareket etmekle beraber, bizzat kendi ihtiyarile kendisi hukuku hususiye şartlarına tâbi kılmakta ve medenî veya ticarî hukukun kabul ve tasnif eylediği mukavelelerden birini akdetmekte ve istimal olunan usuller dolayısıyla her gün hususî şahıslar tarafından yapılmakta olan ve hukuku hususiyeninkine müşâbih mukavelevî münasebetleri farz ve istilzam eden muamelâtta bulunmaktadır.

Binaenaleyh idarenin bir mukavelenamesi dolayısıyla

bir niza mevzuubahs olduğu zaman içtihat, salâhiyet meselesini halletmek için, bu mukavelenamenin ne maksatla akdedilmiş olduğunu değil, belki bu mukavelenamenin bizzat mahiyeti itibarile ne olduğunu araştırır, ve idari hâkimin bu meselede salâhiyettar olması için mukavelenamenin mevzuu olan malzemenin bilâhare âmme hizmetlerinden birinde istimal edilmiş olması kâfi değildir. Bu mukavelenamenin, bizzat mahiyeti, şekli ve metni itibarile yalnız umumî bir idarenin akdedebileceği mukavelenamelerden olması şarttır.

İşte kommünlerin eşya ve levazım itası pazarlıklarına müteallik olan nizalarda adlî salâhiyet kabul edilmiştir. Zira bu mukavelenameler hukuku umumiye mukavelenameleridir. Keza departmanların bu kabilden nizalarında da yine adlî salâhiyet kabul edilmiştir. Belediye binaları üzerine afiş yapıştırmak için yapılan isticar mukavelenameleri yüzünden tehdüd eden müşküller de bu kabildendir. Devlet tarafından bir geminin isticarına müteallik nizalarda, keza Devlet tarafından hususî şahıslara harb dolayısıyla gelmiş olan Amerikan istoklarını satılması yüzünden mütekevvin ihtilâflar da böyledir.

Filhakika hukuku hususiyeye müteallik adlî usulleri harekete getirmekle Devletle mukavele akdeden müşterek âkide hizmette bir yer verilmiş değildir o, bu hizmetin haricinde kalır. Bir icarın icrası veya bir levazım sipariş ve pazarlığı, muciri veya müteahhidi, âmme hizmetinin işlemesine karıştırmaz. Hizmet, âkidin haricinde idare edilir ve işler bilâkis, yukarıdaki bir misali ele alalım, umumî yol üzerindeki ölmüş hayvanları kaldırmak sıhhi zabıtaya aid bir âmme hizmetidir, bu işi yapmak için mukavele akdeden kimse doğrudan doğruya bir âmme hizmetinin ifasına iştirak etmektedir.

İdare, âmme hizmetlerinden birinin ihtiyaçları maksadile hukuku hususiyeye aid usulleri istimal ettiği zaman, onun tam manasile, İdarî bir tasarruf yapmamakta olduğu söylenebilir. Binaenaleyh İdarî salâhiyet, bu mukaveleler yüzünden ortaya çıkan itirazlara aid davalarda, mevzuubahs olamaz, meğerkim bu cihet bir kanun metni ile tevsik edilmiş ola. (Meselâ 11 haziran 1806 ka-

rarnamesi mucibince Devlete levazım itasına müteallik pazarlıklar, istisnaen böyledir.)

Umumî ihtiyaçların âmme hizmetlerinden gayrı vasıtalarla tatmin edilmesi halî:

Umumî bir ihtiyaçı tatmin etmek için idare, bu maksatla kullanılan vasıtaların heyeti mecmuasını bir âmme hizmeti halinde tensik edecek yerde, hukuku hususiyeye aid bir usul istimali ile iktifa edecek olursa, yine aynı olur. Meselâ bir kommün, bir belediye nümune panayırı vücude getirmek için bir umumî nafia imtiyazı vermeksizin, panayır binalarını inşa edecek ve panayır hizmetlerini ifa edecek bir anonim şirketin teşekkülünü teshil edecek olursa mevzuubahs vaziyet tahakkuk eder, bu halde bu teşekkülün faaliyetinden mütevellit bütün nizalar tabîi adlî otoriteye aittir.

Filvaki, âmme hizmeti usulünde geçen şeylerin hilâfına olarak burada otorite, emru zecir, hissedilmektedir. İdare, hususî şahıslar ile müsavi muamelesi yapmaktadır. Binaenaleyh hususî şahıslar kendi aralarında muamele yaptıkları zaman hangi salâhiyet kaidelerine tâbi iseler oda o kaidelere tâbidir.

Bu noktai nazar, gerek millî ve gerek beledî tiyatroların işletilmesinde cayı tatbik bulunmuştur. Ancak devlet, tiyatro müdürü ile şartnamelerde birlikte hakikî bir imtiyaz mukavelesi akdetmiş ve bu mukavelenedeki şartlar tiyatroyu bir âmme hizmeti haline getirmiş ise o zaman iş değişir.

İdarî muamelelerden münbais ihtilâflar.

İdare yalnız hukukî tasarruflar yapar, karar vermek salâhiyetine malik olan ajanların verdikleri karar, icraîdir. İcra eden memurlar, karar verilmiş olan muamelelere tevessül ederler. Binaenaleyh Devlet reisi, devlet şûrasının inzıamı reyile yapılması mütasavver işlerin menafii umumiyeye muvafakatini kabul etmeğe karar verir. Bu kararname dolayisile muhtelif ajanlar, işlerin icrasına, tevessül ederler. (Teferruata aid plânların tanzimi, müteahhitlerle yapılacak pazarlıklar, arazi edinmesi, hasara-

tın tebyin ve tazmini ilâh.) Bütün bunlar umumî nafia hizmetlerine müteallik muamelelerdir. Aynile vali belediye intihabı için intihap edicileri toplar, idare o zaman zarurî olan tedbirleri alır, intihabat için bir salonun tanzimi, intihap bürosunun teşkili, asayiş ve inzibat tedbirleri, aranın tasnifine aid teşkilât: Bunlar da intihaba müteallik muamelelerdir. Yine idare umumî yol üzerinde bir nümayişin icrasını meneder, icra ajanları muhafaza kuvvetleri olan polisleri toplar, onları tensik ve muhtelif noktalara tevzi ve onlara icab eden talimatı ita ederler, nümayişçilerin bir yerde toplanmasına mani olurlar veya dağıtırlar, bunlar da zabıtaya müteallik muamelelerdir.

İdarî muamelelerden münbais ihtilâflar, asıl tasarruflar gibi idarîdir. Yalnız kanunun derpiş etmiş olduğu haller müstesnadır, hatta denilebilir ki, kanunun tayin ettiği vazifeyi tecavüzden dolayı yapılan müracaatlar - ki, bidayeten mütasavver icraî bir kararın icrasından müstakil olarak iptalini istihdaf eder- mevzuubahs olmadığı ahvalde idari kazaya vukubulan müracaatlar, takarrür ettirilmiş olan idarî tasarruflardan ziyade bir takım hukuku ızzar edecek mahiyette muameleler yüzünden tekevvin etmiş olan hâdiseleri istihdaf eder. Yukarıki fıkralarda buna aid misaller defatle gösterilmiştir. Binaenaleyh umumî nafia işleri muameleleri yapıldığı sırada bir müteahhit fiyatların tezyit edilmesini ister, bir mülk sahibi bu işlerin kendi mülkünü zarara uğratmış olmasından şikâyet eder, intihap esnasında intihap ediciler reylerin hesabında yanlış yapılmış veya rey pusulalarının yanlış tevzi edilmiş olmasına karşı protesto ederler.

Çeviren:

İbrahim Âlî Erberk

Romanyada âmme memurlarına aid nizamname (1)

1. — AMME MEMURLARINA MAHSUS BİR NİZAMNA- MEYE İHTİYAÇ VARDIR.

1. — Romanya, meşrutiyetle idare olunur bir krallıktır, ki esası da Demokrasi prensibine dayanır. İlhak edilen eyaletlerin ana vatan ile birleşmesini müteakiben yapılmış ve tatbik mevkiine konmuş olan 29 Mart 1923 kanun esasısı kanununun mer'iyetini temin eden idare usulünü tesis suretile bu prensibi mümkün olduğu derecede tahakkuk ettirmeğe doğru gidiyor.

Bütün teşkilât: Divanı Ali heyeti umumiyesinin dairei salâhiyetine tevdi edilen kanunların meşrutiyete tefavukuna ait ihtilâli (kanun esasi, madde: 103) kuvvei adliyenin salahiyetine tevdi kılınan idarî davalar (kanun esasi, madde: 107); temyize müracaat hakkı mevcut olarak Divanı Muhasebatın salâhiyetine tevdi edilen tahsisat ihtilâfatı ve hesapların tetkiki (kanun esasi, madde 115, 116) İdarî intihabat için rey vermek hakkı ve intihabat listeleri münasebetile tahaddüs edip kuvvei adliyenin salahiyetine tevdi kılınan davalar; memurların muamelelerinden dolayı (bu muamelelerden dolayı memurlar kuvvei adliyeye tabidirler) nazırların ve devletin mes'uliyeti (kanunu esasi, madde 98, 99); hâkimlerce mahkûmunbih hakkında tatbik olunan kanunun ne suretle tatbik edilmiş olduğunun tahkik maksadile taraflarını mafevk bir mahkemeye müracaat etmeleri hakkını hakimın nez'ede memesi için temyiz istidasının meşrutiyet usulüne muvafık olduğunu (kanun esasi, madde: 103) beyanı... bütün bunlar kanunun mer'iyeti keyfiyetini kuvveden file çıkarmağa hadimdir.

(1) İdarî ilimler beynelmilel beşinci Viyana kongresine Romanya heyeti namına verilen rapor.

Bu kuvveden file çıkarmak keyfiyeti mümkün olduğu kadar sağlam ve esaslı olmak kuvvei adliye kendisine mevdu büyük vazifeyi yapabilecek vaziyette bulunmak için kanun esasi 104 üncü maddesile hakimlerin azil edilmez olduğu prensibini kabul etmiştir.

Lâkin yeni kanun esasiye konulan bu hükümlere muvazi olarak, âmme memurlarını teşkilâtlandırmak kafiye lâbüt ve zarurî idi. Çünkü bu olmadıkça yeni müesseselerin bir netice vermeleri mümkün değildi.

2 — Amme memurlarına mahsus bir nizamname ihtiyacı kendiliğinden doğdu, bu ihtiyaç uzun zamandan beri hissedilmekte idi. 1866 kanun esasının 131 inci maddesi “âmme hizmetlerine kabul ve bunların, terfi şartlarını gösteren” bir hususî kanunun 10 uncu maddede zikrolunan prensiplere tevfikân en kısa bir zamanda tedvinini mecbur kılmakta idi. Lâkin bu kanun yapılmadı.

1923 kanunu esasisi sekizinci maddesile bu mecburiyeti tekrar koydu. Mezkûr sekizinci maddede eski onuncu maddenin muhtevi olduğu prensiplerin kâffesi mevcuttur. Kanunu esasının amme memurlarına müteallik sekizinci maddesinin, metni şudur:

“Askerî mülkî amme hizmet ve mesnetlerine yalnız onlar (Romanyalılar) kabul olunabilirler.”

“Amme memurlarına ait nizamnameyi bazı hususî kanunlar tayin ve tahdit eder.”

“Ecnebler kanunun sureti mahsusada tayin eylediği istisnâî haller hariç olmak üzere; umumî hizmet ve vazifelere tayin olunamazlar.”

Bu hüküm amme memurları için bir nizamname yapılmasını emreden 19 Haziran 1923 tarihli kanun ile ve 23 Haziran 1923 tarihli nizamname ile tayin edilmiştir.

Amme memurları, bu iki tarih arasındaki müddet içinde muhtelif nezaretlerin - bazan onlara istikrar hassasını ita eden - teşkilât kanunlarına tabi bulunmuşlardır. Bu kanunî teşkilâtın idarenin, sui istimallerine karşı teminata mazhar olarak, istifade eden memurlar arasında hakimleri her derecedeki muallimleri, maarif ve mezahib nezaretinin lâyenazillik sıfatından müstefit olan memurları-

nı, Divana, muhasebat müşavirlerini, hastahane hekimlerini, heyeti fenniye mühendislerini, emlâk nezareti memurlarile posta, telgraf ve telefon nezareti memurlarını vesaire saymak mümkündür.

Yeniden ana vatana bağlanan eyaletlerin Romanya devleti teşkilâtile birleşmesinden ve devlet hakimiyeti altına girmesinden sonra, bu memleketlerde hüküm süren mahalli kanunlar, teşri işlerinde birlik husule gelinceye kadar, mer'iyet mevkiinde kalmışlardı. Romanya memurlarının vaziyeti: o zamandan beri, oldukça değişik şekiller gösterdi. Filhakika bu memurların bir kısmı, imtiyazlı bir rejime tabi olan bu eyaletlerde bulunuyorlar, ve bu sayede kendiliğinden devlet teşkilâtı içinde daha müsait bir vaziyet temin ediyorlardı Meselâ, Bokovinya, eyaletinde ve Ardeal de bu imtiyazlı rejim cari idi.

Bir taraftan kanunların tehalüfü, diğer taraftan yeni devlete ciddi bir idare şekli vermek zarureti kanun vazını 1 İkincikânun 1924 de mer'iyet mevkiine giren 19 Haziran 1923 nizamnamesini kabule mecbur kılmıştır.

3 — Bu nizamnamede iki kısım vardır: birinci kısım, bütün amme memurlarına tatbik olunan umumî kaidelere mütealliktir; ikinci kısım, hâkimler diploması ve konsülato memurları, tedrisat heyetleri, papaslar bütün fen ve ihtisas heyetleri, teşri heyetlerine mensup memurlar hariç olmak üzere, bütün amme memurları hakkında tatbik edilebilen hususî hükümleri ihtiva eder. Bu muhtelif sınıflar için, onlardan her birine aid teşkilât kanunlarınca derpiş edilen hükümler meriyetlerini muhafaza etmektedirler.

İmdi yeni rejim, teşkilâtlarına müteallik hususî kanunlara tabi olsun olmasın, bütün hükümet memurlarına şamil umumî bir takım kabul şartları, istikrar, mecburiyet, mes'uliyet, ademi salâhiyet, maaş, tazminat, tekaüt, mazuliyet tahsisatı ve iştirak şartları vaz ve tesis eylemektedir. Bütün bu ahval ve husat nizamnamenin birinci kısmında mevzuubahs olmaktadır; nizamnamenin ikinci kısmı, istisnaya dahil olmayan bütün memurlar için, kabul, tayin, terfi, tahvil ve inzibati cezalar hakkında bir takımı hususî hükümleri ihtiva eder.

2. Amme memurları kimlerdir?

Nizamnamenin birinci kısmı “amme memuru” =Fonctionaires publics tabirinin manasını tesbit ile başlar.

Birinci madde diyor ki: “devlet, departman, komün idaresinde yahut bütçeleri parlamentonun, hükümet departman ve yahut komün meclislerinin tasdikine tabi müesseselerde (sivil veya ruhani) bir amme hizmet dairesini ifa eden (kadın, erkek) Romanyalı vatandaşlar, amme memurlarıdır. Amme memuru mefhumu burada çok geniş bir manada izah olunmuştur. Bütçeleri parlamentonun; hükümetin veya departman yahut komün meclislerinin tasdikine tabi hususî müesseselere mensup memurları da kendi kaide ve zabıtlarına tabi tuttuğundan dolayı iptidaları nizamname tenkit bile edilmiştir. 1909 tarihli Fransız kanunu lâyihasının esbabı mucibe mazbatası ile birinci maddesinde: “işbu kanunun tatbiki hususunda, devletin bir amme hizmetinde daimî bir vazife ifa eden kimseler memur addolunur.” İbaresî münderiç olan 1920 tarihli Millerand kanun lâyihasının hudutları Romanya nizamnamesinin birinci maddesinden daha dar olduğu bile ileri sürülmüştür. Şu hale göre Fransız projesi, ancak devlet, departman, komün ve müstemlekelerde müstahdem olanları amme memuru addetmektedir. Romanya nizamnamesince ise, bütçeleri parlamento, hükümet veya departman ve komün meclisleri tarafından tasdik olunan hususî müesseselerin ehemmiyeti menfaat amme noktai nazarından o derece idi ki nizamname bu müesseseler memurlarına amme memurları sıfatını vermeği elzem addetmiştir. Lâkin, çok geniş bir manayı şamil olduğunu söylemiş olduğumuz birinci maddede yazılı hükmü kanun vazıı bir çok suretlerle tadil etmiştir. Filhakika birçok memurlar vardır ki; vazifelerinin san’at ve ehemmiyeti itibarile, nizamnamenin koyduğu umumî kaideye karşı istisna teşkil ederler; bunlar nizamnamenin aşağıda yazılı ikinci maddesinde sayılmıştır:

a) Siyasî vazifeler ve intihabî = Elective vazifeler. Kanun, hakiki halde bu iki tabiri oldukça elâstiki bir surette kullanmakta ve bu elâstik, tatbikatta, oldukça gayrı vasi bir tefsire mahal vermektedir. Burada bir şart derci-

ne lüzum görülmüştür, buna göre muvakkat bir sefaret heyeti = Delegation dolayısıyla her hangi bir siyasi vazifeyi ifa ile mükellef olan meslek memurları, sefaret veya memuriyetleri hitam bulunca, kanunen evvelki vazifelerini bütün haklarıyla birlikte alırlar. Bu hüküm nizamnamenin birinci kısmında bulunmakla beraber hâkimler hakkında kabili tatbik değildir. Bu veçhile mahkemei temyiz nezdindeki bir müşavir adliye nazırı sıfatile bir yere memuren gönderilemez. Bu vazifeyi kabul ederse hakimlik vazifesini kaybeder. Mamafih açık vuku bulunca bu vazifeye tekrar tayin olunabilir;

b) Metropolitler ve papaslar = Eveques

c) Her meclisin dahili nizamnamelerine tabi olan teşri heyetleri memurları;

d) Bir amme vazifesi muvakkaten veya mukavele ile kendilerine tevdi kılınmış olan ecnebi mütehasıslar (1).

e) Amele ve muayyen bir zaman yahut mahdut işler için tutulmuş olan müstahdemler. Daimî işler müstahdemleri için. nizamname kabul şartlarını, hak ve vecibelerini tesbit eden bir talimatname yapılmasını âmirdir lâkin bu talimatname henüz yapılmamıştır. (2)

(1) Tatbikatta mesele, Romanya memurlarının - nizamname cari iken - mukavele ile istihdam edilip edilemeyeceklerini bilmekten ibaret bir şekil almıştır. Yüksek temyiz divanının üçüncü dairesi, nizamname mevcut olsa bile, memurların mukavele ile istihdamı olunabileceklerine karar vermiştir. Bu karar, daha evvel verilmiş ve mukavele akdinin kanuna uygun olmadığını mutazammın bulunmuş olan diğer bir kararı bozmuştur. Biri birini nakzeden bu mukarreratın neticesi olarak, yüksek temyiz divanı 1914/1928 No. 11 kararile Romanya memurlarının, nizamnamenin ikinci maddesine tevfikân, mukavele ile istihdam edilebileceklerine hükmetmiştir. Bu hüküm bilâhara teyit edilmiştir.

(2) Bukovinyada tatbik edilen idare usulü (Pragmatique de service), bu idareye aid hizmetleri görenler için de bir takım istikrar hakları tanımakta idi. Yeni nizamname aynı personellik vaziyeti bir talimatname ile tesbit olunacağını ifade etmekte ise de bu talimatname elan yapılmamıştır. Mesele Bukovinya da Prağmatik usulünün bu memurlar halen cari olup olmadığını tetkik etmek arzu-

Amme memuru “tabirinin manası, nizamnamece (birinci madde) telekki olunduğu veçhile, tayin ve tazvih ettikten, ve haklarında nizamnamenin tatbiki caiz olmayan memurlar tadat eyledikten sonra, kanun vazı üçüncü maddede, kanunu esasinin 88 inci maddesinin 8 inci fıkrasında yazılı prensibi tekrar ediyor. Bu prensibe göre amme memuriyetlerinin hiç biri, bir kanun mevcut olmadıkça, ne ihdas ne ilga olunamaz.

3. — Amme hizmetlerine kabulün umumî şartları

Nizamnamenin beşinci maddesi bütün memurlarının ifasile mükellef oldukları umumî şartları tesbit etmektedir. Nizamnamenin ikinci kısmı hükümet memurlarının =Fonctionnaires de l’administration nefislerinde cemetmeleri iktiza eden tahsil ve imtihan şeraiti hususiyesini ihtiva etmektedir.

Hususî teşkilât kanunlarile istihdam edilen mütehasıs memurların haiz olmaları lâzımgelen vasıfları bu kanunlar tayin eder.

Amme memuru olabilmek için, namzetlerin; cinsleri ne olursa olsun, mutlaka Romanya vatandaşı ve reşit, yani 21 yaşını ikmâl etmiş olmaları, sıhhat noktai nazarından hizmete ehil bulunmaları ve ar ve hicabı müstelzim hiç bir mahkûmiyetleri olmaması lâzımdır. (1)

sundan doğmuştur. Çünkü kanunu esasinin 137 inci maddesi mahallî kanunları, diğer kanunlarla birleştirilinceye kadar mer’iyette ipka etmektedir. İmdi, bu meselede tevhit keyfiyeti henüz yapılmış olmadığı için, mahallî kanun mer’iyet mevkiinde idi. Cermantzi istinaf mahkemesi bu görüşü kabul etmiyor ve mademki nizamnamenin tanzimini emrettiği talimat henüz yapılmamıştır, servis müstahdemlerini istikrar vaziyetine gayrı mülk addediyor. Mamafih biz mezkûr istinaf mahkemesinin reyine iştirak edemiyoruz.

(1) 1931 senesinde Bükreş istinaf mahkemesi beşinci dairesine bir takrir verilerek, henüz memur değilken ika ettiği ar ve hicabı mucip bir hâdiseden dolayı mahkemeye verilen ve ceza mahkemesince beraat ettirilen bir âmme memurunun vazifeye başladıktan sonra, inzibat komisyonuna sevkolonup olunamayacağıın tetkiki is-

Bu umumî şartlardan başka, erkek namzetler askerlik hizmetini ifa etmiş ve bütün medenî haklarına malik bulunmuş olmak mecburiyetindedirler. Hizmetin girdikleri sırada, bütün memurlar, krala ve memleketin kanunlarına karşı sadık kalacaklarına yemin etmeğe mecburdurlar.

4. — Amme hizmetlerine kabul için konulan hususî şartlar

1 — Nizamnamenin ikinci kısmı amme hizmetlerine kabul için lâzım olan şartları ihtiva ediyor. Bu şartları; kendileri için kanunen daha çok mühim bir takım kabul şartlarına lüzum görülen mütehasıs memurlar hariç olmak üzere, bütün idare memurları (Fonctionnaires administratifs) ifa ile mükelleftir.

Bu suretle nizamnamenin 36 ıncı maddesi, idare memuriyetlerine kabul için, beşinci maddede gösterilen umumî şartlardan başka yeni bir şart daha istiyor ki, o da unvan ve diploma (Titres et Diplômes) dır.

Bir daire müdür muavinliğinin fevkinde bir vazifeye tayin olunabilmek için namzetlerin bir üniversite şahadetnamesini veya buna muadil yüksek bir mektep şahadetnamesini haiz olmaları iktiza eder; diğer memuriyetler için de hiç değilse bir lise veya muadili bir mektep tahsili görmüş olmaları lâzımdır.

Haricî memuriyetlerle mahallî idarelerde, üniversite mezunu namzetlerin bulunmamasına binaen, daire müdür muavinliğinin fevkinde veya ona muadil memuriyetler için eski lise talebesi ve andan dün. memuriyetler için tali tahsil kurslarını takip etmiş veya buna muadil bir tahsil görmüş olanlar kabul edilebilir.

Matlup şahadetnameyi haiz namzetlerin bulunmadığı, hal vukuuna dair ilân tarihinden on beş gün sonra, dairei aidesince yapılacak bir zabıt varakasile tesbit edilmek iktiza eder.

tenilmiştir. Memur tayin komisyonunun reyı alınarak tayin edilmiş olmamakla ve tayini sırasında hükümet memurun mezkûr filinden haberdar bulunmamakla beraber, istinaf mahkemesi mumaileyhin hiçbir inzibatî cezaya tâbi tutulamayacağına karar vermiştir.

2 — Mamafih şahadetnamenin vücudu şartı kâfi değildir; çünkü nizamname diğer bir şart daha koymuştur: imtihan. İmtihan prensibi, bu son zamanlarda amme memurları tarafından kazanılmış belli başlı galebelerden biridir. İmtihan demek istifa, ehline göre intihap demektir ve her halde memur olmak hususunda müsbet bir kıstastır. Kabul imtihanı, bir namzedin bir amme memuriyeti için verebileceği yegâne teminatır, ve memur olmak bahsında müracaat edilecek birinci yol da budur.

Nizamnamenin 37 inci maddesi prensip olarak diyor ki: “Hiç bir kimse, ehliyet imtihanını geçirmeden bir amme memuriyetine tayin olunamaz.”

Bu imtihan prensip için büyük bir (avantaj) teşkil eder; lâkin tertip ve icrası sureti oldukça tenkide değer.

74 ve 75 inci maddeler mucibince her nezarete imtihan, komisyonları vardır. Bu komisyonların teşekkülü ve müsabakanın programile icrası usulü nazırların takdir ve tasvibine bırakılmıştır. Nazır da bu cihetleri bir karareyle tayin ve tesbit eder.

Tatbikatta, program amme hizmetile alâkadar hiç bir maddeyi muhtevi değildir. Bu, namzedin ancak malûmatı umumiyesini yoklamağa medar olan bir programdır ve bu şekle göre faydasız olur. Şu halde namzetlerin yaptıkları tahsili yoklamak ve bu tahsili memuriyete kabul için esas addetmek daha iyi olurdu; hali hazıra göre bu, memur almak hususunda en iyi bir yol olacaktı, çünkü bu takdirde seçim (Selection) mütehasıslar tarafından yapılmış ve umumî yahut hususî kültür esaslarına mübtene bulunmuş olur. Bir Üniversite profesörünün nezaret ve mürakabesi altında yapılmış olan bir imtihanın nezaretin bazan bir hukuk lisaniyesi olabilen bir müdür muavini veya müdürü tarafından, bu veçhile ve aynı noktai nazarı takiben sansüre tabi tutulması ne fayda temin edebilir? Bizde Romanya Üniversitelerince verilen diplomalar umumî idare hizmetlerine imtihansız kabul olunmak için kâfi addolunur, bununla beraber bir devlet imtihanının faydasına kanığımız vardır, şu kadar ki bu imtihan ciddî surette tertip edilmiş olmak gerektir.

Bu noksana bir diğeri de munzam oluyor: İmtihan komisyonlarının memurlardan mürekkep olması; namzetlere bunların bitarafıkları hakkında kâfi teminat vermemektedir; çünkü daimî olan memur, birçok ahvalde siyasî hayatın Ucalarına mukavemet ve umumiyetle menfaati siyasiyeyi temsil eden idare şerefine tazyikatına itiraz edemez.

Şayet imtihan, bugün, olduğu gibi, program ve jüri teşkilâtına tabi olarak muhafaza edilirse zannederiz ki faydasız bir tesirdir, ve çok güzel bir fikri tehlikeye ilga edecek mahiyettedir.

Şimdiki kanun ahkâmına göre imtihan namzedin yalnız umumî malûmatını yoklamak için yapılmakta olduğundan, bu imtihanı müessir ve adalete muvafık ve şe'niyete kalbedebilmek için yegâne çare, her nezaret nezdinde müteşekkil komisyondan başka azası itina ile seçilmiş ve meclisi vükela riyasetine bağlı bir imtihan komisyonu vücade getirmektir. Bir amme vazifesini uhdelerine almak isteyeceklerin cümlesi bu komisyona müracaat etmeğe mecbur olacaklardır. Bu komisyon da, imtihanları müteakiben, tayinler tablosunu tertip edecektir. İnhilâller vuku buldukça, muvaffak olmuş olan namzetlerden biri, tablodaki kayıt sırasına göre tayin olunacaktır. Tablodaki kayıt sırasını takiben, yapılmış olan her tayin idare mahkemesince tasdik ve keenlemeyekün addedilecektir. (1)

Bugün mer'iyet mevkiindeki sistem ile kanun vazınının mütehalli olduğu iyi niyetlere rağmen kanunun ruhuna tamamilen mugayir bir takım vaziyetler hadis olmaktadır.

(1) Merkezde bir inzibat komisyonu tesisini derpiş etmekle, nezaretlerin teşkiline müteallik 1929 tarihli kanun bu hususta ilk hat-veyi atmış ise de buna mütedair olan 30 uncu madde, aynı zamanda memurun nizamnamesinin de tadili icab etmesine ve bu tadil de henüz yapılmamış olmasına binaen tatbik mevkiine konulamamıştır.

5. — Amme memurlarının tayin ve terfii

1 — Amme memuriyetlerine yalnız kanunen muktezi imtihanı geçmiş olanlar tayin edilebilir. Namzetler evvelâ stajyer sıfatile tayin olunurlar, bu haysiyetle memurlar silsilenin ilk kademesinde ad ve itibar edilirler (talimatnamenin. 77 inci maddesi, birinci fıkra). Bu prensibin yalnız bir müstesnası vardır, o da maruf mütehassıslara aittir. Bunlar, müdür muavinliklerine (muavinlikler dahil) yahut onlara muadil memuriyetlere varıncaya kadar her memuriyete doğrudan doğruya tayin edilebilirler (nizamname madde: 38).

Bu yolda tayin edilmiş olan memurlar bir sene müddetle stajyer addolunurlar, ve bu müddet zarfında daha az bir istikrardan istifade ederler; ehliyetsizlikten başka her hangi bir noksandan dolayı hizmetten çıkarılamazlar; hatta bu takdirde dahi ancak tayin, ve terfi komisyonunun reyî alındıktan sonra çıkarılabilirler.

Bir sene müddetten sonra terfi ve tayin teklifleri komisyonunca kabiliyetli oldukları hükmedilen stajyer ve memurlar kat'î surette tayin olunurlar. Komisyon, takdirlerinde, bu memurların silsiletin mafevkleri tarafından verilen notları nazari itibare almağa mecburdur.

Kat'î surette tayin olunmağa ehliyeti tasdik edilmeyen memura bir sene daha staj yapması hakkı verilir. Eğer, bu ikinci seneden, sonra yine, tayin olunamazsa, memuriyetten çıkarılabilir. Bu hüküm nizamnamenin 38 inci maddesi mucibince, gerek stajyer bir memuriyete ve gerek daha yüksek bir vazifeye tayin edilmiş olsunar, memurların cümlesi hakkında tatbik olunur.

Tayinler, imtihan için yapılan tasnif dairesinde ve inhilâl vuku buldukça icra edilir (nizamname, madde: 37).

Talimatnamenin 78 inci maddesi tayin hususunda takip edilecek yolu derpiş etmektedir. Bu madde bütün münhal memuriyetlerin ve bunlara mahassas maaşların, namzetlerce ifası lâzımgelen şartların ve arzuhallerin hangi günden evvel verilmesi icab ettiğinin ilân kılınacağını mutazammındır.

Bu suretle ilân edilmiş olan memuriyetlerden birine namzetliğini koymak isteyenler, bu memuriyetin tabi olduğu daireye bir arzuhal vermeğe mecburdurlar. Bu arzuhal oradan, terfi ve tayin teklifleri komisyonuna tevdi olunur. Bu komisyon, namzedin amme memuru olmak için lâzımgelen şartları ifa edip etmediğini, kanunen matlup tahsil evsafını (Titres Scolaires) i haiz olup olmadığını; ehliyet imtihanını geçirip geçirmediğini tetkik eder. Komisyonların en eski imtihandan kalan namzetleri tercih etmeleri lâzımdır. Tayinler talimatnamenin 78 inci maddesine tevfikan komisyonca yapılan tertip dairesinde icra olunur.

Talimatnamenin bu maddesi nizamnamenin 37 inci maddesile vehliten mütearız gibi görünür. Lâkin bu tearuz zahirîdir, çünkü talimatname bütün idarelere aid müsabakalarda muvaffak olmuş olan namzetlere münhal bir memuriyet için müsabakaya girebilmek hakkını verdiğiinden birinci derecede muvaffak olmuş olanlara, beğenmedikleri memuriyetleri reddetmek, ve evvelce münhal olduğu ilân kılınan diğer bir memuriyet istemek hakkını muhafaza eylemek imkânını bahşediyor. Tayinlerin tasnif dairesinde otomatik olarak icrası lâzım gelseydi ve ilk münhal yeri kabul etmemiş olanların memur olmak hakkını kaybetmeleri icap etseydi bilhassa imtihanda birinci derecede muvaffak olmuş olanlar hakkında bu suretle bir adaletsizlik ihdas edilmiş olacaktı. Komisyon tayinlerde keyfi bir sıra takip edemez; lâkin imtihanda verilen numaralara ve bu imtihanın tarihine bakarak bir tablo (Tableau de Recommandation) tertip etmeğe mecburdur. Tayinler işte bu tabloda gösterilen sıraya göre icra olunur.

Memurların kat'î surette tayini, ki neticesi onlara kanunen derpiş edilen istikrarı vermektir, bütün bütün nakıs bir neticedir.

Romanya nizamnamesindeki sisteme göre istikrarın amme memurları için kat'î bir zaruret olduğunu takdir ediyoruz, lâkin nazarı itibara almak gerektir ki bu meselede mukabil müntehaya düşmemek lâzımdır, zira o, amme nizamı için daha tehlikeli bir şey olabilir. Ciddî bir seçim yapılmadan istikrar vermek, idare hayatında güya

ilmî bir istifa ile siyasî mahmilerin hüküm sürmelerini ve ehliyetsizliğin revacını intaç edecekti. Bu da tatbikatta, umumî hayat ahlâk (Moralité) ve sültaşının en yüksek mefhumu daima ilmi fikrin tahrip ve tebdiline muadil olacak bir tatbik ve icra şekline tahvil etmek olacaktı.

2. — Memurun nizamnamesinin tatbikinden tehaddüs eden bu mahzurları bertaraf etmek için aşağıdaki tedbirleri teklif ederiz:

a) Memurların pek sıkı bir surette alınması. Bu, namzedin dahil olmak istediği meslek hakkında ilmen hazırlanmış olup olmadığının ciddî bir şekilde tetkiki esasına dayanmalıdır. Bahsettiğimiz ilmî hazırlanmanın hangi şartlar dahilinde fiil mevkiine konacağı profesör Pol Negülesku tarafından Revue de Droit Public mecmuasında uzun uzadıya izah edilmiştir. Bunun tatbikî bir neticesi olmak üzere, “İdarî ilimler enstitüsü” 1928 den beri faaliyette bulunan Ecole de Documentation et des Sciences Administratives i tesis etmiştir. Bu mektebin vazifesi idare mesleğine girmek isteyenleri hazırlamak ve amme memurlarını daha mükemmel bir hale koymaktır.

b) Memurları idare ilimlerinin harekât ve terekkiyatından müstemiren malûmattar kılmak. Bize göre ilmen hazırlanmak ve memurları sıkı bir surette seçip almak keyfiyetleri büyük bir ehemmiyeti haizdir, lâkin bu ilmî hazırlanış ve bu sıkı seçip alış keyfiyetleri idare hayatının aldığı muhtelif tavur ve hallere memurları mütemadiyen agâh kılacak bir sistem ile ikmâl olunamazsa bu ehemmiyet pek çok azalabilir.

Memurlar kanunları tatbik ederler ve bunlara verdikleri mana ile mezkûr kanunların bir hikmeti vücudu olduğunu meydana koyarlar. İdare keyfiyeti muamelelerin mühim bir kısmı memurun kanuna verdiği manadan neş’et eder. Kanunun hüküm sürdüğü bir memlekette keyfi idare zail olur. Keyfi idare ekseriyet itibarile kanun metinlerinin - iyi bir niyete makrun olmakla beraber - fena tefsirinden münbais olduğuna göre kanun vazının vazifesi, kanunu memurların mümkün olduğu kadar az yanılabilircekleri bir tarzda tedvin etmektir.

Memurların bir kanun metnine verdikleri mana, u-

mumiyet itibarile, gerek adlî sulta ve gerek İdarî mahkemeler vasıtasile sansüre edilmektedir. Lâkin bu sansürün amme hizmeti suveri icraiyesinde büyük bir tesiri haiz olmadığı da isbat olunmaktadır.

Halen cari sistemde adliyece yapılan tecrübe ve tesis edilen emsal - görenek (Routine) veya bilgisizlik sebeble - aynı idarî hataları, ekseriya devletçe nakdî tazminat verilmesini müddei olan hataları yapmakta devam eden memurun ittilâi sahasına vasıl olamıyor.

c) Mesainin intizamı (Coordination). Amme servisleri, faaliyetlerini bir nizam ve tertip üzere sıralamağa, mecburdurlar, çünkü sultanın bir şartı da budur.

Bir amme servisinin muhtelif daireleri, birbirinden ayrı cüz'ütamlar gibi, çalışmamalıdır, belki bir ve aynı cüz'ütamın unsurları, bir küllün cüz'üleri gibi çalışmalıdır.

Bu noktai nazardan, memurun mensup olduğu amme servisinin hayatı ve bu hayatın idare olunanlar üzerindeki inikâsları hakkında malûmattar kılınması mutlaka lâbüt ve zarurî olduğunu zannediyoruz. Bu hususta memurun istikrarını temin etmek kâfi değildir. Şüphesiz bu, mühimdir; lâkin her şey bundan ibaret değildir. İstikrarın amme hizmetine nafi bir şe'niyet haline gelmesi için, memurların bir düzine ders görmeleri ve kontrol edilmeleri lâzımdır. Biz bunu istikrarın ruhunda mündemiç addetmekteyiz.

Buhusu için, her on beş günde bir, aynı idareye mensup memurların iştirak edecekleri bir takım hususî konferanslar tertibi iktiza eder. Bu konferanslarda kanunların suveri tatbikiyesi ve bunların idare olunanlar üzerindeki inikâsları münakaşa olunur.

Şüphe yoktur ki burada memurun kendine mahsus hayatından ziyade amme servisinin ne suretle çalıştığı ve ne yolda teşekkül ettiği mevzuubahistir. Fakat, bizim için, amme servisinin teşkilâtı (Organisation) memuru, meslek noktai nazarından yetiştirmeğe çalışmaktadır.

Memurları kat'î surette tayin için nizamnamenin vazettiği sistem kâfi değildir. Her nezarete; idareyi kanunların ne suretle tatbik edilmekte olduklarından günü

gününe haberdar eden ve memuru idare hayatının şe'ni- yetine yaklaştıran bir teftiş servisi (Contrôle et Orientation) vücade getirmek lâzımdır.

3. — Amme memurlarının tayin ve terfi, nizamname ile teşkil olunan komisyonların “muvafakat” ı alındıktan sonra icra edilir, bu komisyonlar her nezarete ve her nezaretteki müdüriyeti mahsusada (nizamnamenin tedvini sırasında bir nezarete tabi olarak çalışan posta müdürlüğü, şimendifer gibi) teşkil olunur. Bu komisyonlar bütün genel müdürlerden, servis şefi olan müdürlerden tereküp eder ve genel kâtibinin, başkanlığı altında çalışırlar. Salâhiyetleri, mevzuubahs olan nezaret veya müdüriyete tabi bütün idari memur ve müstahdemlere şamildir (nizamname, madde 39.)

Ne nizamname ne talimatnamenin 72 inci maddesi hususî müdürlüklerdeki komisyonların ne suretle teşekkül edeceklerini göstermiyor. Talimatname, bu komisyonların nezaret genel kâtibinin reisliği altında toplanacaklarını ifade ediyor, genel kâtibine genel müdür yahut bir idare meclisi veya bir kontrol encümeni var ise bu meclis veya encümen azası vekâlet edebilir. Vazih ve muayyen bir kanun metni olmadığı cihetle, hususî müdürlükler için teşkil olunan komisyonlar, kıyas tarikile, bütün servis müdürlüklerinden teşkil olunmuşlardır.

Haricî servisler için, nezaretler bu servislerin idaresine mensup yüksek memurlardan ve o daire müfettişlerinden mürekkep tali komisyonlar da teşkil edilebilir. Bütün bu komisyonlar nezaretin bir kararile teşkil olunurlar. Nizamname mahalli idareler memurlarının tayin ve terfileri hakkında teklifatta bulunacak komisyonlarda teşkil etmektedir. Bu komisyonlar şu suretle tereküp ederler:

a) Vilâyet, kasaba ve köylerdeki komünler idaresinde müstahdem memurlar için: belediye reisi, velâyet meclisi kâtibi ve daimî encümen (Delegation) azasından biri - ki kanunen komisyona riyaset eder;

b) Kasabalardaki komün idarelerinde müstahdem memurlar için, kezalik üç kişi ki şunlardır: Belediye kâtibi, servisin en kıdemli ve derece itibarile en yüksek şefi, ko-

mün meclisinden bir aza. Komisyona kanunen bu zat başkanlık eder.

Bu komisyonların birincisi prefezin bir kararile ve ikincisi belediye reisinin bir kararile tasdik olunur.

Meslek odaları ile devlet, vilâyet ve komün teşkilâtına dahil olmayan amme sultaları da, kanun veya nizamnameler icabınca, kendi memurlarının tayin ve terfileri şartlarını tesbit etmek üzere hususî komisyonlar teşkil edebilirler. Bu komisyonlar teşkil edilmemiş olduğu takdirde bahse mevzu olan oad ve sultalar buldukları kazalardaki mahalli komisyonlara tabi olurlar.

4. — Nizamname 41 inci ve müteakip maddelerde memurların hangi şartlar dahilinde terfi edeceklerini göstermektedir. Terfi için kabul edilen kıstas kıdem ve intihap derecesidir (madde: 42). Terfileri kıdeme göre yapılan memurların nisbeti - büro şefi veya muadili (dahil) derecesine kadar - yarıdan az olmamalıdır. Bu derecenin fevkindeki memuriyetlerde terfi münhasıran intihap ve tercih esasına göre olur. Bir sınıftan diğerine terfi en az bir sene stajdan sonra olabilir, daha yüksek bir dereceye terfi ise en az iki yıl stajdan sonra olabilir.

Terfi ve memurların sıra ile mafevkleri tarafından yani merkez idaresi için müdürler, ve taşra ile mahallî idareler için servis şefleri tarafından yapılan teklifler üzerine yürütülür. Umumî müdürler veya servis şefi olan müdürlerin terfi - tayin ve terfi teklifleri komisyonunun reyî alındıktan sonra - alâkadar nezaret şefi tarafından icra olunur.

Bütün bu tekliflerin mucip sebeplere istinat etmesi ve verilen takdir notlarının bunlara raptolunması lâzımdır. Haklarında vaki takdir şeklinden şikâyeti olan memurlar allederecat mafevklerine müracaat etmek hakkını haizdirler.

Terfi tablosu her yıl tayin ve terfi teklifleri komisyonu tarafından tertip olunur. Bu tablo memurlara verilen ahlâk notlarına, yapılan tekliflere, ve her hangi bir takdire ait unsurlara istinaden yapılır (madde: 45).

Öyle zannediyoruz ki bu madde, bahusus memur almak ve memurlara son ve kat'î unvanlarını vermek hususunda nizamnamenin kastettiği şekil itibarile, kabili ten-

kittir. Münhasıran ahlâk notlarına istinat eden terfi sistemi, her derece için veya hiç değilse - servis şefi (dahil) - derecesine kadar dereceler için imtihan usulünün vaz'le tadil ve islah olunmalıdır.

Yapılacak seçimin (Selection) esasını teşkil eden ahlâk notlariyle birlikte, bu imtihanların gayesi, kıdem üzerine terfiin yerine ehliyet esasına müstenit terfi usulünü ikame etmektir. İtikadımızca amme hizmetlerinin hüsnü ifası için bu sistem, her noktai nazardan, müreccaktır. Bundan başka, imtihanın diğer bir faidesi de vardır, o da - kat'î surette tayin edilmiş olmalarına rağmen - hizmete ehliyetleri olmayan memurları çıkarmak imkânını idareye vermiş olmasıdır. Birbiri ardınca iki defa terfi tablosuna girmesi reddedilmiş olan memurun çıkarılması lâzımdır.

Terfi tabloları “resmî gazete = Moniteur Officiel” de neşrolunur ve yalnız bir sene için muteberdir. İsimleri terfi tablosunda yazılı olduğu halde, bir sene içinde terfi etmemiş olan memurun sonraki tablolara girmeleri için haklarında yeniden teklif vaki olması ve kabul edilmeleri lâzımdır (madde: 46).

Terfiler, tablodaki kayıt sırasına göre yapılır. Bu kaidenin hususî servisler için bir tek istisnası vardır. O da, hizmetin hüsnü cereyanı ve işin menfaati icab ediyorsa hükümetin - tablodaki kayıt sırasını gözetmeksizin - bir memuru - yalnız tayin ve terfi teklifleri komisyonunun reyini alarak - terfi ettirmesidir (madde:47).

Müdür muavini veya muadili (hariç) derecesine kadar ki derecelerde terfi, nazırın kararile, bundan yukarıki derecelerde kralın iradesile olur (madde: 48).

6. — Memurların hak ve vazifeleri

1. — Bundan sonra nizamname aşağıda yazılı maddeler hakkında dört fasıl ihtiva eder: memurların hak ve vazifeleri, kabiliyetsizlik İncompatibilité, maaşat, tahsisat, mezuniyet, memurin cemiyetleri.

Memurların günde yedi saat çalışmaları, memuriyetlerinin bulunduğu mahalde oturmaları, umumî ve hususî hayatlarındaki fiil ve hareketlerde vazifelerini ihlâl veya mensup oldukları heyeti tehlikeye ilga etmemeleri vazife-

leri icabındandır. İstifa eden memurlar istifaları kabul olunmadan önce vazifelerini bırakamazlar.

2. — Nizamnamenin on üçüncü maddesi, memurların vazifeleri hududunu tecavüz etmek, yahut kendilerine mevdu kanunî salahiyetler haricine çıkmak, yahut salahiyetlerini sui istimal eylemek suretile efrattan birini mutazarrır ettikleri takdirde duçar olacakları mesuliyetten bahsetmektedir. Kanunen mes'ul olan hükümet, vilâyet ve komün, o takdirde mevzuubahs fiili işlemiş olan memuru nakden mes'ul kılmak maksadile kefalete rapteder. Aleyhinde esassız bir şikâyet vuku bulmuş olan memur mahkemeye müracaatla tazminat talep etmek hakkını haizdir, hakkı ihlâl edilmiş olan kişinin memur aleyhine doğrudan doğruya dava açmasına nizamname manidir; yalnız hükümet, hatası veya ihmalile zararı müddei olan memuru kefalete bağlamak suretile bir Action Recursoire açmak hakkını haizdir. Bununla beraber bu hüküm idari davalara müteallik 23 K. evvel 1925 tarihli kanunun on dördüncü maddesile tadil olunmuştur. Bu tadile göre zarar ve ziyan davası, şayet vukua getirilmiş olan bir hasarın tazminine yahut vaki tehhürden dolayı zarar ve ziyan, talebine mütedair ise, yalnız alâkadar idare (Administration) ye karşı açılmaz, belki bu işe müteallik evrakı imza etmiş olan memurların müteselsilin ve şahsen mesuliyetleri için onlara karşı da açılır. Aleyhlerine dava açılmış olan memurlar da, kendilerinden emir almış oldukları mafevklerini silsileten kefalete raptedebilirler. (1)

3. — Memurların tekaüde şevki için nizamnamece kabul edilen yaş hududu, kanunen başka bir had tayin edilmemiş ise, 60 dır. Maaş tahsisi için muktezi seneler dolmamış ise kanun bir sene daha uzatılması mümkündür.

4. — Nizamname, bazı ilmi gayelere yahut İktisadî maksatlara veya meslekî menfaatlere hadim olmak üzere memurin cemiyetleri tesisine müsaade etmektedir. Kanunun 25 inci maddesi bu kabilden olan cemiyetlerin servis itibarile tesis edilebileceklerini, içlerinden bir çoklarının ve hatta - meslekî ücreti ve İktisadî karakterlerini muha-

[1] Bakınız: G. - ALEKSİYANE. - LA RESPONSABILITÉ DE LA PUISSANCE PUBLIQUE DUCAREST, 1926».

faza etmekle beraber - birleşebileceklerini kabul eylemektedir. Bu cemiyetler kanunen şahsiyeti hukukiyeyi iktisap edebilirler, ancak bunun için yüksek idare meclisinin (Conseil Superieur Administratif) reyini alınmak icab eder, bununla beraber bu hüküm hukukî şahıslara müteallik 24 Şubat 1924 tarihli kanun ile tadil olunmuştur. Bu kanun hukukî şahsiyetin mahkeme vasıtasile izafe edilmesine müsaade eylemektedir.

Memur cemiyetleri siyasi mahiyette müzakereler yapamaz ve bu türlü kararlar alamazlar; yalnız mesleklerde münasebeti olan meselelerle alakadar olurlar. Bu şartları ihlâl ettikleri takdirde - ya kralın iradesile yahut vükelâ meclisinin kararile fesholunurlar.

5. — Nizamnamenin 30, 32 inci maddeleri amme memurlarının grev yapabilmeleri meselesini mütalaa etmektedir. Memurlar tarafından aralarında anlaşılktan sonra kısmen veya tamamen hizmetin terki; ve aynı zamanda yahut birbirine yakın zamanlarda müçtemian veya münferiden vaki istifalar memnudur ve azil cezasını müstelzimidir. Bu suretle azil olunmak ilerde devlet teşkilâtında, vilâyet veya komün teşkilâtında bir amme hizmeti ifasına manidir. İnzibatî cezadan maada, grev, bir cürüm teşkil ettiği cihetle kanunen üç aydan iki seneye kadar hapis ve 1,000 den 10,000 leiyeye kadar nakdî cezayı müstelzimidir. Mevzu usule göre, grev yapan bir memur - sureti katiyede tayin edilmiş bulunsa bile - inzibat komisyonuna tesdiine hacet kalmaksızın, doğrudan doğruya nazır tarafından azledilebilir. Bu bizce ifrat edilmiş bir hal usulüdür.

Şayet grev, bir memur cemiyetinin teşebbüsü üzerine ilân edilmiş ise, cemiyetin feshinden ve suçluların mücazatlandırılmasından başka cemiyetin emvali (Fonds), o yerdeki hayır cemiyetleri menfaatine, müsadere olunur.

Amme memurlarına aid nizamnamenin bu hükümleri, nezaretler teşkilâtının yeniden tanzimi hakkındaki 1929 tarihli kanun ile, kısmen tadil olunmuştur ki bu da miktarı pek ziyade artmış olan memurların adedini azaltmak maksadile 57 yaşında bulunan veya 30 sene hizmet etmiş olan bütün memurların tekaüde sevki takarrür ettiği esnada yapılmıştır. Lâkin bu tedbir muvakkat bir tedbir olmuş

ve bu gün nizamnamenin eski hükümleri tekrar mer'i olmakta bulunmuştur.

7. — İstikrar

1. — Amme memurlarının vaziyetini tesbit ve takrir etmek, ve onları - daha müstakil ve binaenaleyh kanunun ziyade hamisi olmaları için politikanın tesiratından azade kılmak maksadile, nizamname birbirinden ayrı iki vaziyet ihdas etmiştir: istikrar ve azil olunmamak. Nizamnamenin yedinci maddesi, kanunu esasi mucibince lâyenazil addedilenler (hakimler) veya hususî kanunlarla lâyenazil oldukları kabul olunanlar (tedris heyetleri, divanı muhasebat azaları, teşriî meclis azaları) hariç olmak üzere hangi derecede bulunurlarsa bulunsunlar sureti kafiyyede tayin edilmiş olan amme memuriyetlerinin istikrarından müstefit olacaklarını göstermektedir, hatta nizamnamenin tatbikinden evvel dahi, bazı memurlar tabi oldukları idarenin teşkilâtına müteallik kanunlarınca himaye edilmekte ve bu haysiyetle bir nevi istikrara malik bulunmakta idiler. Bunlar arasında, maarif memurlarını zikredebiliriz ki, lâyenazil sıfatını bile haiz idiler. Kezalik maliye nezareti, devlet inhisarları idaresile posta, telgraf ve telefon idaresi memurları da bu cümledendir. Lâkin mensup oldukları idarelerin hususî teşkilât kanunları mucibince bir teminata nail olamayan amme memurları hakkında memurun nizamnamesinin müstakar bir vaziyet ihdas etmesi ilk defa vaki oluyor.

Nizamname ile konulan sistemde istikrar, birbirinden farklı iki suretle iktisap olunur:

a) Kıdem ile. - Amme memurlarının vaziyetini kat'î surette temin etmek, ve içinde yaşadıkları kararsızlığa nihayet vermek maksadile kanun vazı nizamnamenin 61 inci maddesile, 1 İkinci kânun 924 tarihli kanun mer'iyet mevkiine girdiği zaman hiç değilse alettemadi beş sene hizmet etmiş bulunan bütün memurların daimî memur addedileceklerini kabul eylemiştir.

Mamafih memur bu beş seneyi aynı vazifede olmasa bile aralarında münasebet bulunan hizmetlerde geçirmiş ise mezkûr seneler kat'î olarak memur sıfatını iktisap için muteber addolunmaz. Memurun bu beş seneyi nizamname-

nin mer'iyet mevkiine vaz'ı esnasında ikmâl etmiş olması lüzumu evleviyette kalır. Şayet vazifesini terk edip bir müddet sonra ona tekrar başlarsa, nizamnamenin mer'iyet mevkiine vazından evvel alettebadi beş sene hizmet etmiş olmakla daimî memur olamazdı. Kanun vazınca takip olunan gaye yalnız nizamnamenin tatbik mevkiine vaz'ı esnasında beş senelik hizmetlerini ikmâl etmiş bulunan memurları taltifden, ibaret idi.

b) Tasdik ile. Memurların daimî olmaları ve kat'î memuriyet emrini alabilmeleri için memurun nizamnamesi (madde: 7) ikinci bir yol derpiş etmektedir. Bu hususta yapılacak iki muamele vardır:

1 — Nizamnamenin neşri esnasında müstahdem olan ve fakat 1 İkinci Kânun 1924 tarihinde hiç değilse beş sene kıdemi haiz bulunan memurların, kat'î surette tayin edilebilmeleri için, tayin ve terfi teklifleri komisyonuna müracaat etmeleri muktezidir (madde: 64). Bu komisyon, tayin icab edip etmediğini ve müracaat etmiş olanların kat'î surette memuriyete kabulleri lâzım gelip gelmediğini takdir eder ki, bu da nizamnamenin 37 inci maddesi mucibince icra olunur. Kat'î surette tayin edilebilmeleri için, memurların hiç değilse bir sene daha kıdem sahibi olmaları icab eder.

Nizamname cari iken tayin edilmiş olan memurlar 37 inci maddenin hükümleri dairesinde kat'î olarak memuriyet unvanını alırlar.

2 — Her memur, bir âmme hizmetine tayin olunabilmek için, bir ehliyet imtihanı vermeğe mecburdur.

Bu şart, hiç şüphesiz, bütün memurlar hakkında tatbik olunmaktadır; yalnız 33 üncü maddede zikredilenler müstesnadır; bunlar, mensup oldukları heyetlerin teşkilâtına müteallik hususî kanunlardaki hükümlere tabidirler. Hâkimler, elçi, ve şehbenderlikler memurları, muallimler, rahipler, san'at ve ihtisas heyetleri azası, teşriî meclisleri memurları... bu zümreye dahildirler.

Bu imtihanda muvaffak olan memur bir sene müddetle stajyer addolunur. Bu bir sene sonra tayin ve terfi teklifleri komisyonu herhal ve vaziyeti sureti mahsusada tetkik eder, hangi stajyerleri ehil göstermiş ise onlar kat'î

surette tayin olunurlar. Bu imtihan memurun silsileten mafevkleri tarafından verilmiş olan notlara istinaden yapılır (1). Bu, istikrara iktisap edebilmek için takip edilecek ikinci yoldur.

8. — Daimî memurların hakları

1. — Nizamnamenin dördüncü maddesine göre, daimî memurlar, ancak mensup oldukları idarelere aid teşkilât kanunlarınca muayyen bazı ahval ve şerait dahilinde, nakil, tecziye, azil olunabilirler.

Umumiyetle idare memurları için, bu ahval ve şerait nizamnamenin ikinci kısmında gösterilmiştir.

Daimî olan bir memur, bazı kanunî şekillere riayet olunmadıkça, nakil, tecziye, ve azil olunamaz.

Yukarıda söylemiş olduğumuz veçhile, nizamnamenin mer'iyete vaz'ından evvel, işbu nakil, tecziye ve tebdil hususunda kanunların himayesinden istifade eden yalnız bazı sınıf memurlar idi. Memurların büyük ekseriyeti siyasi hayatın cereyanlarına tâbi idi. İmdi kanun, böyle bir vaziyete karşı ihdas eylediği aksülâmel ile, akıl ve mantığın sesini duyurmak istemiştir. Bu suretle, memurların azli hususunda, idareye karşı yalnız bir himaye vasıtasının kullanılabilceği neticesine varılmıştır. O vasıta da azlin, tayin hangi şekilde vaki olmuş ise o şekilde icra edilmesini istemekten ibarettir. Binaenaleyh azli kabil olan bir memur ancak tayin olunduğu şekil dahilinde azledilebilirdi.

Memurun nizamnamesi, âmme memurlarının istikra-

(1)Şurasını kaydetmek lâzımdır ki tayin ve terfi teklifleri komisyonu, idare âmirleri için ancak ihtiyarî mahiyette reyler beyan eder, yani beyan ettiği reyler idare âmirlerine mecburiyet tahmil etmez. Memurların tayin ve terfii, tâbi oldukları idare âmirlerince yapılır. Komisyonlar memurun hakkı olan dereceyi ne tayin ve ne teklif (İMPOSER) edemezler; ancak reylerini söylerler ve memurun kanunen muayyen olan mafevk dereceye tayinine ehil olup olmadığını beyan ederler. Terfii teklif olunan memurun müstahak olduğu derece teşkilât kanunile tesbit olunmuştur, ne nazır ne terfi komisyonu bundan başka bir derece veremezler.

rını temin etmek suretile, bu vaziyeti tadil etmiştir. Nizamname hususî teşkilât kanunlarına tâbi olanların da mevcut vaziyetini kabul etmektedir. Yani bunlar da, mensup oldukları idarelerin teşkilâtına mütedair kanunlarda derpiş edilen bazı ahval ve şerait haricinde tahvil, tecziye ve tebdil olunamazlar.

Ekser ahvalde bu kanunlar, nizamnameden ziyade, teminat arzederler; fakat daha az teminat bahş oldukları haller de vardır. Böyle olduğu vakit ise daima tatbiki kanun, daha faydalı telâkki edilmekte olmakla, herkesi dilen, teşkilât kanunudur. İmdi, prensip şu olur ki yeni kanun, daha faydalı telâkki edilmekte olmakla, herkesi müstefit etmiştir.

Mamafih bu, şimdiki ahval ve şerait içinde, tatbik edilemeyen bir prensiptir, çünkü bazı âmme hizmetleri vardır ki, devlet teşkilâtı arasında haiz oldukları ehemmiyet itibarile ve tabî işleme (FONCTIONNEMENT) lerini mevaine uğratmamak maksadile, memurlara karşı icabında bir takım şiddetli tedbirlerin ittihazını müstelzimdir. Devlet mevzuatınca kabul edilen bu noktâ nazara iştirak etmiyoruz, Devlet teşkilâtı arasında rolü ve ehemmiyetin ne olursa olsun, memur yarının emniyetsizliği tehlikesinden azade olmalıdır. Memurun azil olunmak hususunda duyduğu korku, kendisini günün kuvvetli adamlarına esir kılar; bu korku onu kanunu bozmağa icbar eder ve ahlâkını bozar. Bütün memurların kanunî vaziyeti, nizamnamenin tesbit ettiği vaziyet olmalıdır; teşkilât kanunlarile taayyün eden vaziyet, nizamnamenin çizdiği vaziyetten daha faydalı olursa o zaman teşkilât kanunile muhdes vaziyet muhafaza olunur.

2 — Bundan başka, keyfiyetin bu tarzda muhakemesi nizamnamenin 33 ve 70 inci maddelerile münasebettar 4 üncü maddesinden münbaisdir:

Madde 4 — «Teşkilâtları hususî kanunlara tâbi olan mülkî ve dini memurlar, işbu nizamnamenin ilk kısmında tesbit olunan hükümlere muhalif olmadıkça, bu kanunlardan husule gelen vaziyetlerini aynile muhafaza ederler.»

Madde 3. — «Bundan sonraki hükümler bütün âmme memurları hakkında tatbik olunur. Ancak haklarında teşkilâtlarına müteallik kanunlarda yazılı ahkâm cari olan

hâkimler, elçilik ve şebenderlik memurları, muallimler, rahipler ve bütün san'at ve ihtisas erbabı ile kezalik vaziyetleri her birinin kanunu mahsusu demek olan dâhilî nizamnamesile tesbit edilmiş bulunan teşrii meclislerine (1) mensup memurlar müstesnadır.»

Madde 7. — «Ne mahiyette olursa olsun; işbu nizamnameye muhalif olan bütün kanunlar, nizamnameler ve hükümler işbu nizamnamenin tatbik mevkiine vazından itibaren, Romanya'nın her tarafında mülğadır» (2).

Tavzih olunmaları icab eden bu metinlerden şu mülâhazalar çıkar:

a) Nizamnamenin ilk kısmında yazılı hükümler, ister hususî teşkilât kanunlarına tâbi olsunlar; ister olmasınlar, bütün âmme memurları hakkında tatbik olunur. Bundan yalnız 2 inci maddede yazılı memurlar müstesnadır. Kat'î surette tayin edilmiş olan memurların istikrarı haiz olduklarını mübeyyin 7 inci maddede nizamnamenin ilk kısmındadır, Kat'î olarak memuriyete tayin o-

(1) Teşri meclisleri memurları için yapılan bu istisnanın sebebini anlamıyoruz. Bu, ilmen hiçbir suretle izah edilemez ve vazih kanun bunu hiç düşünmemiştir bile. Bu istisna temyiz mahkemesinin bir kararı üzerine nizamnameye konulmuştur. Mezkûr karara göre azledilen bir memur şikâyet hakkını haizdir ve ayan meclisi reisinden çıkan azil emri hükümetin bir tasarrufu değildir.

(2) Yüksek temyiz divanının bir kararı bu prensipleri kabul etmiyor ve nizamnamenin 32 inci maddesindeki hükümleri nazarı itibara almıyor gibi görünüyor. Filhakika, hâdiseler şunlardır: Sanayi ve ticaret nezareti umumi müdürlerinden biri, nizamnamenin ellinci maddesine tevfikân, aynı nezarete bir umumî müfettişliğe nakledilmiş. İdari silsilei meratibde bir umumî müdürden emir alır, bu itibarla umumî müdürün dunundadır. Nizamnamenin ellinci ve talimatnamenin üçüncü maddesinde yazılı muadil memuriyetlerden maksat, memurun tayin olunduğu yeni mansıbın evvelce işgal ettiği mesnedin dununda olmaması lâzımgelen memuriyetlerdir. İmdi ticaret ve sanayi nezareti teşkilât kanunu 6 ve 7 inci maddelerinde vazifeler arasında muadelet, bütçede aynı miktarda muhassasata tâbi olmalarından neş'et eylediğini beyan etmektedir. Temyiz mahkemesince tasdik edilen vaziyet nizamnamenin tayin ettiği vaziyetin dunundadır; zannediyoruz ki temyiz kararını kanunî değildir.

lunmak için ne yapılmak lâzım geldiği nizamnamenin ikinci kısmında yazılıdır. Bu cihetle ilk bakışta 33 üncü maddede yazılı memurlar hakkında istikrar kaidesinin tatbik edilmeyeceği zannolunur. Lâkin hakikat öyle değildir.

b) Kanun vazısı bazı memur sınıfları arasında bir fark gözetmiş ve bunu meydana koymak istemiştir. Öyle bir takım memurlar vardır ki, devlet teşkilâtı arasında haiz oldukları vaziyet vazifeye göre, bazı hususî hükümlere tâbi olmaları lâzım gelir. Bunlar hâkimler, elçilik ve şebenderlik memurları, muallimler ve sairedir. Kanun vazının bu memurlar hakkında koyduğu istisna, onlara diğer memurlardan aşağı bir vaziyet vermek içindir. Filhakika hepsi de istikrar ve lâyenazillik sıfatlarından istifade ediyorlardı, onlar hakkında nizamnamenin ikinci kısmını tatbik etmeğe hiç bir lüzum ve ihtiyaç yoktur.

Lâkin, nizamnamenin 67 inci maddesinde gösterdiği veçhile, idarenin bu memurlarından biri mensup olduğu dairenin teşkilât kanunlarında derpiş olunan istikrardan yahut lâyetenazillikten istifade etmediği faraziyesi kabul olunursa; bu hal o memurların müstakar olmadıkları manasını ifade edecek mi? Bu, kabul edilmeyecek bir hal ve fasıl yoludur. Onlar da, aşağıdaki mülâhazalara mebni, istikrardan müstağnidirler:

c) Nizamnamenin 70 inci maddesi, ne mahiyette olursa olsun nizamnameye muhalif bütün hükümleri, bu nizamnamenin birinci ve ikinci kısımları arasında hiçbir fark gözetmeksizin, fesh ve ilga etmekle, bu nizamnameyi bütün âmme memurları hakkında tatbik edilir bir kanun şekline koymak istemiştir. Memurlara müteallik nizamların üssülesası bu nizamnamedir. Bazı müktesep hakları bulunan mütehasıs memurların dun bir vaziyette kalmamaları için, bunlar müktesep haklarını muhafaza etmişlerdir. Ahval dolayısile tâbi oldukları teşkilât kanunlarına göre, istikrardan müstefit olmamış olan ve kanun vazınca terfileri arzu edilen memurların, umumiyetle âmme memurlarından dun bir vaziyette bulunmaları hem mantıksız, hem kanun vazının dileğine uygunsuz olur. Bizim fikrimize göre, nizamname mucibince, bü-

tün memurlar vazifelerinde müstakar olmak hakkını haizdirler.

3. — İstikrar, memura nizamname ile tayin olunan ahval ve şerait haricinde nakil, tecziye ve azil olunmamak hakkını bahşetmektedir. Bu ahval ve şerait az çok şiddetli olduğuna göre, istikrar ya daha ziyade lâyenazillîğe yaklaşır veyahut daha az teminatlı bir istikrar halinde kalır. Çünkü istikrar kendiliğinden memura hiçbir hak bahşetmez; memura işgal ettiği mesnette emniyet ve huzur ile çalışmasını temin eden, yalnız bahsettiğimiz teminattır.

A) Nakil. _ Nakil veya tahvil, eski rejimde memurlara tatbik olunan cezaların en hafifi idi. Hiç bir kanunî sebep olmaksızın, hiçbir hata yapmış bulunmaksızın memur - eğer azil veya tebdil edilmiş değilse - bütün ailesi, le birlikte memleketin bir bucağından bir bucağına naklolunurdu. Bu hale nihayet vermek üzere, nizamname 49, 50 ve 51 inci maddelerde üç türlü nakil kabul eylemiştir:

1 — Talebe üzerine yapılan nakil, ki icrası için aşağıdaki iki şarta lüzum vardır:

a) Naklini talep eden memur, terketmek istediği vazifenin şefinin müsaadesini ve girmek istediği teşkilât şefinin tasvibini alması lâzımdır. Bunun tabîi neticesi olarak, bir nezaretten diğer bir nezarete nakli memuriyet edildiğinde, memur mensup olduğu daire şefinin müsaadesini ve nakil olunmak istediği nezaretin kabulünü istihsal etmeğe mecburdur.

Bu madde, tatbikatta, birçok müşkülâta meydan açabilir. Filhakika ilk göze çarpan nokta, nakli kimin yaptığını bilmek olur. 49 uncu maddenin metnine göre, meselede bahse mevzu olan cihet, bir nakil değil, münhal bir memuriyete bir memurun yeniden tayinidir. Nizamname, de nakil buna müncer oluyor. Burada denilebilir ki, meselâ, bir nezaret bürolarından birinin şefi diğer bir nezaretin münhal bulunan bir bürosu şefliğine nakledilmiş olabilir, o takdirde merasimin = FORMALİTES yapılması icab eder: Memuriyetin münhal bulunduğu nezaretin şefi talebi beğenmek ve talebini terviç etmek, ve terk ettiği nezaretin şefi de ona müsaade eylemek mecburiyetindedir. Hakikî halde ise bu, bir nakil değil, belki yeni bir ta-

yindir ki, memurun terkettiği nezaretin tasvip ve kabulü sebketmedikçe icra kılınmaz.

Naklin memur için haiz olduğu fayda, onun yeni memuriyetine bütün müktesep haklarla geçmesinden ibarettir, eski memuriyetten vaki istifa üzerine yeni yapılan bir tayin ise, ona hizmet senelerine aid müktesep hakları olmasa bile istikrar ve lâyezazillik gibi müktesep haklarını kaybettirir.

49 uncu maddenin metnini tefsir ederek diyoruz ki nakil münhal memuriyetin mevcut olduğu daire şefi tarafından, naklini isteyen memurun mensup olduğu sultanın tasvip ve kabul edip etmediği sorulduktan sonra icra olunmak lâzım gelir.

Lâkin aynı memuriyete birkaç talip çıkarsa, o zaman mesele mudiliyet kesbeder. Bu takdirde ne suretle hareket edilmeli? Kanun vazı hiçbir tercih usulü koymuyor, hâlbuki ilk, orta ve yüksek tedrisata aid kanunda bu usul derpiş edilmiştir. İmdi böyle bir hal takip olunacak yegâne kaide, şahsî takdirden ibarettir.

Bu maddenin yazılış tarzından yine istidlâl olunur ki nakil, ihtiyarîdir, muvafakatini vermiş olsa bile bahse mevzu olan daire şefine hiç bir mecburiyet tahmil etmez.

Zannediyoruz ki bu madde tenkide sebep olmaktadır:

- a) Nakil hususunda bir tercih sırası koysaydı;
- b) Nakiller için reyini beyan edecek bir muhtelit komisyon ihdas etseydi;
- c) Nakil yapılacağı vakit bu reyî istihsal etmeği mecburi kılsaydı daha iyi olacaktı.

Mamafih şu da doğrudur ki bundan evvel cari usule kıyasen burada mevzu bahsettiği ahval ve şerait herhalde bir terkiptir.

2. — Hizmet nef'ine nakil. İstikrar, memura yalnız vazifesine aid hakları değil, memuriyetine aid hakları da bahşeder. Bir hizmetten diğerine, bir yerden başka bir yere - rıza ve muvafakati olmaksızın - tahvil olunamaz. Bununla beraber, bu prensibe muhalif olan ve lâkin suiistimali menetmek maksadına mübteni bulunan 50 inci madde, bu nevi nakillerin, tayin ve terfi teklifleri komis-

yonunun muvafakat reyî alınması ve muadil memuriyetler arasında yapılması şartile icra edilmeleri muktazi olduğunu beyan eylemektedir.

Temyiz mahkemesince muttariden kabul edilen bir usule = JURİSPRUDENCE göre, komisyonun reyini almak mecburidir, bunun ilerisine gidilemez. Komisyonun reyinden memnun olmayan memur, ancak bu reye istinat eden idari tasarrufa karşı itiraz edebilir. Mahkeme yalnız ileri sürülen sebeplerin meşruiyetini tetkik eder. Hizmet nef'i. ne müteallik şe'niyetle uğraşamaz. Bu, bir takdir meselesidir ve buna yalnız komisyon ehildir.

Memur, kendininkine muadil bir memuriyete nakil olduğu zaman bu tahvili kabulünden imtina edemez. Nizamnamenin bu tabirden ne kastettiğini ve keyfiyetin temyiz mahkemesince ne suretle tefsir olduğunu yukarıda göstermiştik.

Bu hususta, biri temyiz mahkemesinden ve diğeri CERNAUTZİ istinaf mahkemesinden sadır olan iki karardan da bahsetmek lâzımdır. Hâdiseler şunlardır: Bir lisenin muvakkat bir profesörü bir muallim mektebine naklolunur. Orta mektep profesörlerine derece, maaş ve vazifede istikrar cihetile verilen hukukta muallim, mektepleri tamamilen orta mekteplere benzer. Bunun tabiî neticesi olarak, diyor ki, temyiz mahkemesi, bu noktai nazardan vazifeler muadildir ve nakil derece tenzili demek değildir. Bunun aksine olarak, istinaf mahkemesi buna muhalif bir karar vermiş ve muadil vazifeler meselesi el'ân halledilmiş olmayarak sürüklenip gitmekte bulunmuştur (1).

Hizmet nef'ine yapılan nakilde memur ailesile birlikte meccanen seyahat ve eşyasını da meccanen nakletmek hakkını haizdir. Bu, nakli kolaylaştıran bir tedbirdir ve, önceleri olduğu gibi, memuru istifa etmek mecburiyetinde bırakmaz.

(1) Temyiz mahkemesinin kararlarında görülen tenakus bu hâdiseden ibaret değildir. Aynı neviden olmak üzere şunu da söyleyelim ki temyiz üçüncü dairesinin 32/923 No. lı kararla muvakkat profesörler müstakar addedilmiş, halbuki yine üçüncü dairesinin 1926 tarihli kararla muvakkat profesör lâyenazillik sayılmıştır.

Nizamnamede «memuriyetin tebdili = MUTATION» kelimesile tefsir edilen nakil = TRANSFERT sözünden kanun vazının kastettiği mana, yalnız ilk tedrisata müteallik kanunda ayırt edildiği gibi, bir yerden diğer bir yere tahvil değil, belki bir yerde bir memuriyetten diğer bir memuriyete nakil de müştemildir.

Müstakar memurları vazifelerinden ayırmak lâzım gelince dahi nakil için yapılması lâzımgelen merasimi aynen yapmak icab eder.

Bu, nizamname ile kabul edilen yeni bir tedbirdir ve vazifelerinden ayrılmış olan = DETACHE memurların maruz bulunmuş oldukları uzun bir suiistimal silsilesine nihayet vermek gayesine matuftur. Fakat her şey komisyon azasına ve bu azanın siyasî tesirlere karşı gösterdikleri mukavemete bağlıdır.

3. — Tasdik makamında tatbik edilen nakil, Üçüncü derecede yapılan bir nakil vardır ki nizamnamenin 1 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında gösterildiği üzere, inzibatî bir tedbir olarak icra olunur. Bu türlü nakil ancak inzibat komisyonunun muvafakat reyini alındıktan sonra yapılabilir. Komisyon, memuru ilerde gösterdiğimiz kaidelere göre muhkeme eder ve konuştuğumuz sultanın tasvibinden sonra reyini verir. Bu rey kat'î ve icrası lâzım bir karar mahiyetindedir. Bu merasim haricinde yapılan her nakil cezası batıldır.

B) Ceza. - İstikrarın ikinci bir zamanı = Garantie cezaları tatbiki usulünde bulunur. 51 inci madde ceza için yedi derece tayin etmektedir, ki şunlardır: sözle veya yazı ile ihtar; en çok on beş günlük maaş kesilmesi beraber ihtar; terfi tablosundan çıkarılmak; inzibat meclisi kararile tahvil; en çok altı ay müddet, maaşsız olarak, hizmetten çıkarılmak muvakkaten azil; memuriyetten tard.

Bunlardan yalnız iki evvelkisi memurun mensup olduğu daire şefi tarafından doğrudan doğruya tatbik olunabilir. Kezalik, bu cezalardan İkincisi aynı sene içinde üçüncü defa olarak tatbik edilecek olursa o zaman bunun için inzibat komisyonunun kararını almak lâzım gelir (madde: 52).

Diğer cezaların hepsi ancak inzibat komisyonunun ka-

rarile tatbik olunabilir. Bu ise, nazariyat itibarile olsun, memurun istikrarı için en kuvvetli bir tercümandır (1).

9. — İnzibat komisyonları

1. — İnzibat komisyonunun teşekkül suretile vazifesini ifa şekli istikrar usulünün temelini teşkil eder. Nizamname bu hususta en ciddi teminatı almağa müsaittir.

İnzibat komisyonları, idari - adli muhtelit mahiyetteki komisyonlardandır ve iki türlüdür: bir kısmı merkez dairelerine ait işlere bakarlar; öbürleri vilâyetler ve komünler memurlarile mahalli mahiyette olan diğer memurlar için teşkil kılınmışlardır.

Birincileri, bütün istinaf şubelerinin birleşmesiyle intihap olunan bir istinaf mahkemesi azasından, merkezdeki idarenin en kıdemli ve derece itibarile en büyük bir memuriyetten, tayin ve terfi komisyonları huzurunda çekilen kura ile ayrılan bir müdürden tereküp eder.

Şurasını işaret etmek gerektir ki bu komisyonlarda memurların bir mümessili, idarenin bir mümessili ve ikisi arasında bir itidal unsuru ve kanun bekçisi olmak üzere, bir hakim vardır.

İkinci komisyonların aynı suretle teşkil edilmiş olmamaları teessüfe şayandır. Filhakika, vilâyetler, komünler ve mahalli diğer uzviyetler memurlarının ahvalini tetkik vazifesile mükellef olan komisyon, mahalini mahkeme reisi veya birinci reisinden, vilâyet meclisince seçilmiş bir daire ve hüküm merkezindeki meclisçe seçilmiş bir daire şefinden tereküp eder. Bu daire şefinin murahhaslığı kanunun, azası meyanında en kuvvetli ve en kıdemli ve en yüksek dereceli bir memur bulundurmamak hususunda öteki komisyona verdiği kıymetin dunundadır, fazla olarak, bu usul kusurludur: aynı vaziyette bir çok memur bulununca ne suretle hareket edilecektir? Şüphe yoktur ki karar ve-

(1) Haklarında inzibat komisyonunca karar verilmesi lâzım gelen memurlar, yalnız daimî memurlardır. Daimî memurlardan biri inzibat komisyonunca tard cezasına düşer olduğu zaman, vaziyeti nizamname noktai nazarından değişmiş olmaz; çünkü mezkûr komisyonun hükmü, kanunun vermiş olduğu istikrarı o memura bahsedemez (temyiz kararı: 18 Mart 925),

recek hükümettir. Lâkin itikadımızca en iyi usul, bizzat memurlarının inzibat komisyonu için derece itibarile en yüksek memurlar arasında, bir aza seçmeleri olacaktır.

Komisyonlara bir hakimlik başkanlık etmesi icab eder.

Mahali memurlara ait komisyonlar departman itibarile teşkil olunurlar.

2. — Komisyonlarının teşkiline müteallik hakimler, tatbıkatta, mühim müşkilâta meydan vermişler. En mühim mesele, muhtariyeti haiz mahalli = Provinciales müesseseler memurlarının muamelâtını kimin tetkik ve hükmedeceği keyfiyetidir. Bir misal alalım. Üniversiteler, memurlarını bu inzibat komisyonlarına vermekten istinkâf etmişlerdir. Filhakika, bu memurların vaziyeti nedir? İnzibat komisyonları, nizamnamenin ikinci kısmında mevzuubahs oldukları cihetle tedris heyetleriyle bir alâkaları yoktur. Üniversite memuriyetlerinin tedris heyetleriyle karıştırılmaması lâzımdır, meğerki teşkilât kanunu kendilerini aynı dereceye koymuş olsun.

Fikrimize göre, nizamnamenin hükümleri, mütat inzibat komisyonlarına tabi memurlar hakkında da tatbik olunur. Bu keyfiyet, onları diğer memurlara nisbetle hakikaten daha aşağı bir mertebeye düşürüyor mu? Ne olursa olsun, kaçınmayacağımız bir vaziyet karşısında bulunuyoruz. Eğer bir üniversite memurunun meselâ bir belediye memuru tarafından mahkeme olunması keyfiyeti birincisi için hakikaten bir küçüklük teşkil ediyorsa, mütehassıs memurları mahakeme edecek hususî bir komisyon teşkil edilebilirdi. Lâkin kanun vazı bütün memurları - hem de haklı olarak - mütesavi addetmiştir. Ortaya çıkan diğer bir meselede, istinaf mahkemesinin bulunduğu yerdeki inzibat komisyonlarına kimin riyaset edeceğidir. Metninde açıktan açığa yazılmıştır ki komisyona mahkemenin birinci reisi veya reisi başkanlık eder. Kanun vazının isteği bam başka idi. Komisyonlara o mahallin derece itibarile en büyük hakimın başkanlık etmesini istemişti. Madam ki merkez memurlarile taşra memurları arasında hiçbir fark gözetilmemişti, o halde istinaf mahkemesinin bulunduğu yerlerde komisyonların, hususile adliye memurlarına ait bir iş görülürken merkezdeki komisyonlarda olduğu gibi

teşekkül etmeleri iktiza eder. Tamamile kazai bir noktinaazardan yapılan tefsire göre, bu teşekkül kanuni = Legale değildir.

Bu noksanlara rağmen, bu komisyonların teşkili, memurlar için hususile daha önceki zamanlara nisbetle - his- solunur derecede büyük bir terakkidir ve mühim bir teminattır.

Komisyon azalan kralın iradesile üç sene tayin olunur. Her azanın bir de mülâzimi vardır.

10. — İnzibat komisyonlarında mahkeme usulü

1. — İnzibat komisyonlarında takip olunan mahkeme usulü aşağıdadır:

a) Nazır yahut memurun mensup olduğu idare işi inzibat komisyonuna tevdi edip etmemegi kararlaştırır.

b) Bu karar, ya idarenin şefi yahut idarenin bir murahhası marifetile gerekli olan tahkikat yapıldıktan sonra verilir.

c) Maznun olan memurun tahkikat esnasında dinlenmesi lâzım gelir.

d) Memur dosya münderecatı hakkında malûmat alma hakkını haizdir.

e) Memur kendini bizzat, gerek söz ile gerek bir muhtıra ile olsun müdafaa etmeğe mecburdur. Bununla beraber idaredeki arkadaşlarından biri yahut bir avukat marifetile de müdafaasını yapabilir.

f) Hüküm günü, maznun memura yazı ile, hiç değilse 15 gün önce bildirilmek gerektir.

g) Hüküm gizli oturmada verilmek icab eder.

h) Komisyonun kararları mucip sebeplere dayanmalıdır; bu kararlar kat'i ve lâzımlı icradır.

2. — Komisyonların selâhiyeti yalnız nezaret veya alâkadar sulta Autorité tarafından alınmış azil kararile mukayyettir ki bu tedbiri, evvelce ceryan esnasında memurun itina edilmiş olduğu bir tahkikatın ifasından sonra alırlar. Memur, inzibat komisyonuna tevdi olduğundan dolayı mahkemeye müracaatla şikâyet edemez. Çünkü in-

zibat komisyonuna tevdi hususundaki karar, ihzari bir tedbirden başka bir şey değildir. Alâkadar hakkında beraatle ve hiç bir zararı müddei olmamak suretile neticelenebilir. Mamafih bahse mevzu olan memur, mütekaddem bir tahkikat yapılmaksızın dahi inzibat komisyonuna tevdi olunabilir. 'Bu takdirde, memurun muayyen olan kanunî vazifenin tecavüz edilmiş olduğundan bahisle şikâyeti haklı olduğu kanaatindeyiz. Bu mesele, Romanyada, henüz konulmamıştır, lâkin zannediyoruz ki halli bu dediğimiz şekilde olacaktır. Madam ki memur tahkikat esnasında istima olunmuştur, işi inzibat komisyonuna sevkedilmeden önce düzeltilebilir.(1)

Aynı vesileyle şu meselede halledilmiştir: inzibat komisyonuna tevdi idare şefinin ve meselâ preferin salahiyetleri cümlesinden iken, bir memuru bu komisyona tevdi etmek kararı nazır tarafından verilebilir mi? Temyiz mahkemesi bu hususta başka metinlere dayanarak keyfiyeti müsbet surette halletmiştir. Komisyon devletin tesiri altına konulamaz. Çünkü nizamnamenin 53 üncü maddesi inzibat komisyonuna tevdi kararının nazır veya sulta tarafından verileceğini göstermektedir.

Dosyanın maznun memura tebliği büyük bir terakki ve aynı zamanda istikrar ile ciddi bir kararı temine medar bir tedbir teşkil eder. Çünkü memur, keyfiyetten haberdar edilmekle kendini müdafaa edebilir. Memur, maznuniyetini müteakiben dosyanın kendisine tebliğini isteyebilir.

(1) Fransada, dört ay içinde cevap vermek mecburiyetinde olan hükümete karşı her türlü müadeyatta bulunmak ve bu dört ay içinde cevap verilmediği takdirde alâkadar tarafa şûrayı devlete müracaat edebilmek hakkını bahşeden 17 temmuz 1900 tarihli kanun muvacehesinde istinaf hakkının kabul olunamayacağı keyfiyeti artık münakaşaya konulamaz sanırız. Bakınız: HANRIOU'nun Le développement de le jurisprudence administrative de puis 1870 dams (Les transformations du droit dans les principaux pays depuis cinquante ans).

Bununla beraber himaye şekillerine muhalif hareketlere karşı bu suretle müracaatlar yapılmasını muhakeme usulü kanunu berveçhi peşin kabul etmektedir.

Fransada bu prensip 22 Nisan 1905 tarihli kanun (madde: 65) ile kabul edilmiştir(2).

3. — Kanun vazı komisyonların mahiyetile takip edecekleri mahkeme usulü hakkında tam bir kanaat peyda etmiş değildir. Bundan dolayidir ki nizamnamenin 52 inci maddesinde inzibat komisyonunun rey ve mütalaasında bahsettiği halde 55 inci maddede iki defa komisyonun “karar” ları tabirini kullanmıştır. Bundan başka, komisyonca verilen kararların kat’î ve lâzımülicra olduğunu ilâve etmektedir. İmdi, bu meseleyi 58 inci maddedeki hükümlere göre tahlil edebiliriz. 58 inci madde hem inzibati bir davanın hem bir âmme davasının aynı zamanda mevcut olabileceğini ve bundan dolayı “bir suç için iki defa ceza verilemez. “Non bis in idem” prensibinin bozulmadığını kabul etmektedir.

4. — Nizamnamedeki termlere göre, inzibat komisyonlarınca kararlar, mucip sebeplere dayanmalıdır; kat’î ve lâzımülicradır.

Zannediyoruz ki bu hükümler kanun vazınının bir dikkat hatasından çıkıyor. Hakikaten, inzibat komisyonları, her şeyden evvel, kazaî bir mahiyeti haiz değildir; taraflar - bir taraftan hükümet bir yandan memur - yüz yüze gelmiş bulunamıyorlar, ta ki ittiham etmelerini hukuk noktai nazarından münakaşa etsinler. Ceza işlerinde, maznun kanununun metnine dahil olmaları yahut olmamaları mümkün bazı muayyen hadiseler hakkında hesap vermeğe mecburdur.

İnzibati işlerde, ihtarı istilzam edebilen hadiseler bi-

(2) «Bütün mülki ve askerî memurlar ve keza âmme müesseseleri müstahdemleriyle amelesi dosyalarını terkip eden not, rapor ve sair belgelerin mahrem surette kendilerine tebliğini - gerek bir inzibati cezaya yahut becayişe çarpmadan ve gerek kıldemini kaybetmeden önce olsun - istemek hakkını haizdirler.»

Memur, tahkikat esnasında dosyasını almamış olursa, kendisinin inzibat komisyonuna tevdiine müteallik kararın iptalini isteyebilir. Kezalik, dosya usulen ve tamamen kendisine tebliğ edilmemiş olursa, inzibat komisyonunun verdiği karar mefsuh olur.

rer birer sayılmamıştır (2). Amme memurunun bütün işleri, bütün muameleleri, bütün tavrı hareketleri, hatta hususi hayatına ait olanları bile, tahkik olunabilir ve bunlardan dolayı memura ihtar cezası verilebilir. (3) İnzibat komisyonları, kanundan ziyade şahsî takdirlerine itba ederler. Vicdanlarına göre mahkeme yürüterek öyle reyler verirler ki tasvip edilmesi veya edilmemesi hükümetin ihtiyarına kalmıştır, (madde: 52).

Hükümetin inzibat komisyonunca muvafakat reyi verilmeksizin, bir cezayı tatbik edememesi de memur için bir zaman teşkil eder.

İnzibat komisyonlarının rey ve mütalaaları hakikaten bir karar mahiyetinde olsaydı, bunun verilir verilmez yani hükümetin tasdikine ihtiyaç hissetmeden tatbik mevkiine konması iktiza ederdi. İşte talimatnamenin 107 ve 108 inci maddelerine - pek vazih olmamakla beraber - konulmak istenilen şey bundan ibarettir.

107 inci madde, komisyon reisinin, karar tarihinden itibaren beş gün içinde, kararın aslını ve ona müteferi bütün vesikaları sicil dairesine vermeğe mecbur olduğunu söylemektedir. Bu kararın ne suretle infaz edileceğini kanun vazı söylemiyor. Acaba hükümet reisinin Autorite tasvip ve tasdikine ihtiyaç var mı? var ise hükümet reisi o kararı reddedebilir mi? Nizamnamede bu meselenin bertaraf edilmesine çalışılmıştır. Zannediyoruz ki yukarıda verdiğimiz izahattan burada komisyonun bir kararından değil ancak bir fikir ve mütalaasından bahsolunduğu anlaşılmalıdır. Bununla beraber, 107 inci madde ile telif olu-

(2)Bu komisyonlara adlî bir mahiyet verilmesi için bir teşebbüs yapıldığı, talimatnamenin 10ü üncü maddesi hükümlerinden anlaşılıyor. Bu ise, fikrimizce, kanunun hududu dışında bir hükümdür.

(3) 12 T. sani 1931tarihinde ROSİANU işi münasebetile, Bükreş istinaf mahkemesinin beşinci şubesinde bir memurun vazifeye başlamadan önce yaptığı işlerden dolayıki o vazifeye tayini esnasında hükümetçe o hususta malûmat alınmamış idi - inzibat noktai nazarından mes'ul olup olmayacağı meselesi konuşulmuştur. İstinaf mahkemesi, bu türlü işlerin inzibat bakımından sansür edilemeyeceğine karar vermiştir. Bu kararın yanlış olduğu kanığındayız.

nan 108 inci maddedeki kayıt ile, bu kararları hükümet reisinin infaza mecbur olduğu talimatnameye ilave edilmiştir. (1). Keyfiyet, talimatnamenin 110 uncu maddesindeki (2) hükümlerden de istidlal olunabilir gibidir, zira bu maddede komisyon kararlarının alâkadar dairece tenfiz edileceği yazılıdır. Bunun da, hükümet reisinin tasdikine asla ihtiyaç bulunmadığı demek olduğuna şüphe yoktur.

Zannediyoruz ki burada bir adli karar karşısında değil, hükümet reisinin tasvip veya reddetmekte muhtar olduğu bir rey ve mütalaa karşısındayız. Bu cihet, yukarda yazdığımız maddelerin heyeti umumiyesinden ve hangi cezanın tatbik edileceği kararda musarrah olmak lâzım geldiğini gösteren 106 ıncı maddeden istidlal olunmaktadır. Binaenaleyh, komisyon yalnız kararı verir. Bunu infaz eden hükümettir (3).

Kanaatımızca talimatname bu hususta kanunun metnine bazı şeyler ilâve etmekte ve bundan uzaklaşması icab eylemektedir. Lâkin talimatnamenin ehemmiyetini isbat eden yeni bir delil şudur ki idari davalara müteallik 1925 tarihli kanunun, üçüncü maddesinin b fıkrasında inzibat komisyonlarınca verilen ve memurlar nizamnamesince yahut diğer kanunlarca kat'î ve lâzımülicra addolunan kararlar hakkında idare mahkemesine müracaat edilemeyeceği gösterilmiştir.

Birçok tereddütlerden ve birbirine zıt birçok kararlardan sonra yüksek temyiz divanı inzibat komisyonlarınca verilen kararların sade bir "rey" den ibaret olup, ancak bu reyi tasvip eden, emir aleyhine açılacak dava dolayısıyla

(1) Madde: 108 «İnzibat komisyonunun kararları nezdinde bulunduğu sulta için mecburidir, kat'î ve lâzımülnifazdırlar.»

(2) Madde: 110 «İnzibat komisyonunun kararları, memurun mensup olduğu daire tarafından infaz olunur.»

(3) Bu husus için temyiz mahkemesinin 1812 No.lı ve 20 birinci teşrin 1924 tarihli kararına bakınız. Temyiz mahkemesi, inzibat komisyonları kararlarının kazaî bir mahiyeti haiz olduklarına istitraden karar vererek o kararları adli kararlara benzetmiştir. Asıl mesele muallimler hakkında karar vermeğe salâhiyettar komisyonlara aid idi. bunların verdikleri kararların nazır tarafından tasdiki lâzım geldiği sarahaten gösterilmiştir.

mezkûr kararlara karşı itiraz edilebileceği neticesine varmıştır.

Bu netice temyiz mahkemesinin umumî heyetince de kabul olunmuştu. Bu heyet, İdarî davalar kanununun kat'î ve lâzımülicra kararlara karşı idari dava açılmayacağını gösteren üçüncü maddesinin b fıkrasını - kanunu esasının 107 inci maddesine rağmen - meşru addeylemiştir. Bu neticeyi kabul etmekle yüksek temyiz divanı inzibat komisyonları kararının sade bir rey mahiyetinde olduğunu ve bunları tasvip eden emirle birlikte idari mahkemenin kontroluna tabi olmaları iktiza ettiğini kabul ediyor demektir.

5. — İnzibati hükümler cezai hükümlerden ayrıdır. Cezai noktai nazardan beraat eden bir memur inzibat yoluyla muhakeme ve tecziye edilebilir. Bir takım hadiseler vardır ki ceza kanununda gösterilen suç vasıflarına hepsini haiz değillerdir ve ceza kanununun çerçevesi dışında kalırlar; lâkin aynı zamanda memuru, vazifesine devamdan menedebilecek bir takım inzibatî hatalar teşkil ederler. Bir hâdisce ceza kanunu çerçevesine almayıp tekrar bir inzibat komisyonuna tevdi edilirse, bu takdirde kaziyeci mahkeme ihlâl edilmiş sayılmaz. Mamafih, istintak hâkimi kararını verinceye kadar (talimatname madde: 113) inzibati takibat icra edilmez.

6. — İnzibati veya cezai bir ittihama maruz olan memur, işinden menedilebilir. Yaptığı suç, inzibati bir hata ise, işten menetmek ciheti ihtiyarî olur ve bundan dolayı memur ne maaş ne de kıdemini kaybeder. İşinden menedilen memurun, 30 gün zarfında, inzibat komisyonuna sevk edilmesi lâzımdır. Komisyon da bu memur hakkında nihayet iki ay içinde karar vermeğe mecburdur.

Cezai takibat icrası halinde işten men keyfiyeti mecburidir. İşten men hususunun tatbiki için, memur aleyhine - istintak hakiminin kararı ve talimatnameye göre (madde: 112), müddei umuminin talebile - 51 inci maddede tahdit edilmiş suçlarda, amme davasının açılmış olması lâzımdır. Talimatnamenin metni 58 inci maddenin ihtiva ettiği hükümleri malum olan suçlar üzerine her ne vakit müddei umuminin talebi vaki olursa işten men hu-

susunun tatbik edilebileceği şekilde tavsiye etmiştir. Şu izahattan anlaşılıyor ki kanun vazı iaden men keyfiyeti için müddei umuminin talebini değil, istintak hakiminin tahkikatın açılmasına müteallik kararını şart koymuştur. Bu bakıma göre nizamnamede münderiç hüküm çok tenkide şayandır. Memur çok defa bir hatanın kurbanı olabilir; tahkikat ve mahkeme devam ettiği müddetçe, kendisi ve ailesi, maaştan mahrum kalmağa mecburdur; bu ise tehlikeli ve haksız bir vaziyettir, adalet bunu kabul etmemiştir: mahkeme, işten menolunan memurun, bu hal devam ettiği müddetçe, maaşını almak hakkını haiz bulunduğuna karar vermiştir. Lâkin 1933 senesinde tefsiri bir kanun çıkmış ve bu hükmü ilga eylemiştir.

7. — En ağır cezalar tebdil ve azildir. Bunlar da yukarda saydığımız cezalar gibi tatbik olunurlar. Şurasını ilâve edelim ki muvakkaten işten menolunan , memur ancak iki sene geçtikten sonra tekrar istihdam edilebilir; bu surette de alacağı memuriyet evvelki memuriyetinin dununda olur. Azil halinde ise, memur artık bir amme hizmeti alamaz.

Yazan :
Jorj Aleksiyano
 Hukuku Amme Profesörü

Çeviren :
Ali Kemali